

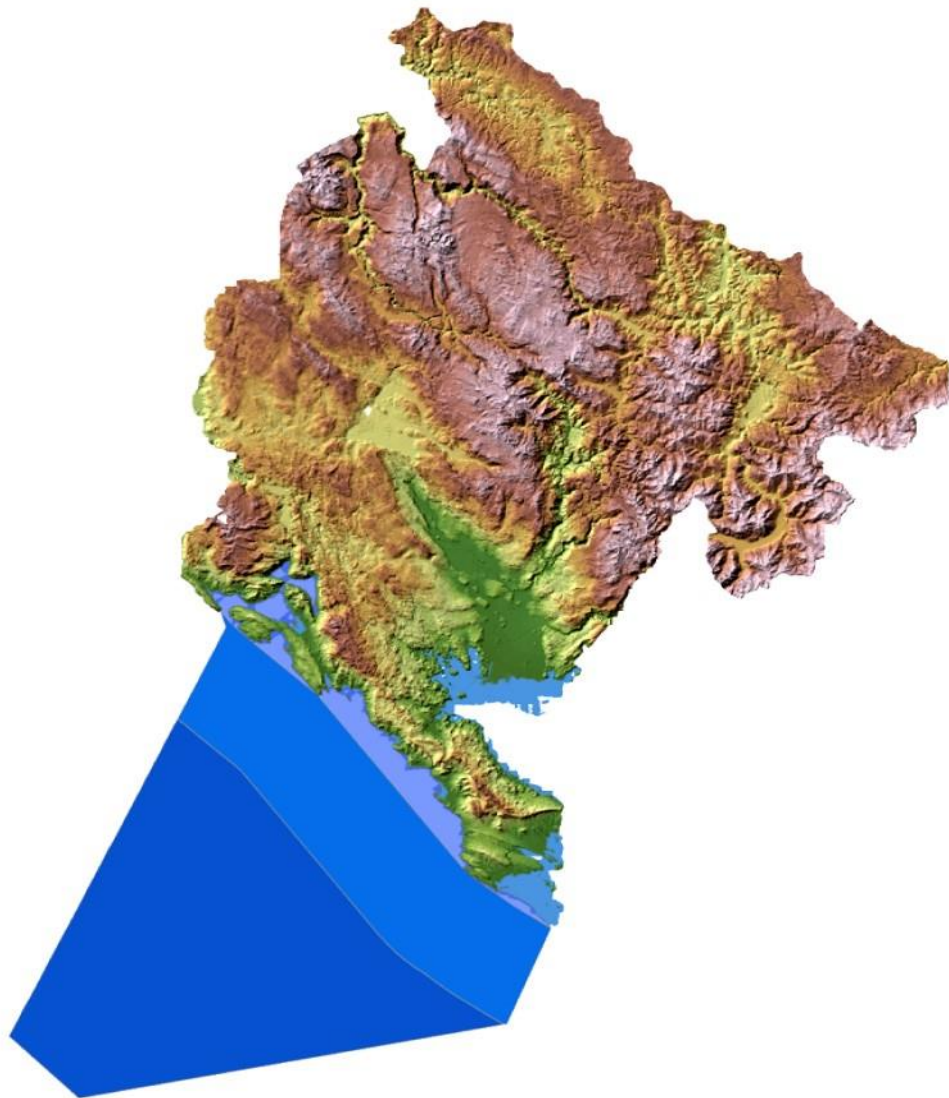
Vlada Crne Gore

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma

PROSTORNI PLAN CRNE GORE DO 2040.g.

Faza I

Ocjena realizacije u odnosu na postavljene ciljeve u
Prostornom planu Crne Gore 2008-2020.g.

Podgorica, novembar 2022

VLADA CRNE GORE

MINISTARSTVO EKOLOGIJE, PROSTORNOG PLANIRANJA I URBANIZMA

PROSTORNI PLAN CRNE GORE DO 2040.g

Faza II

**Ocjena realizacije u odnosu na postavljene ciljeve u PPCG
2008-2020.g.**

Podgorica, novembar, 2022.g.

Naslov dokumenta: Prostorni plan Crne Gore do 2040.g.

Naručilac: Vlada Crne Gore, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma

Nosilac izrade i donošenja planskog dokumenta: Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma

Rukovodilac izrade PPCG: mr Svetlana Jovanović, dipl.prostorni planer

Stručni tim za izradu plana

Uži tim za izradu plana:

dr Zoran Miljanić, elektrotehničke nauke
dr Slobodan Radusinović, dipl. inž. geologije
mr Vladan Dubljević, geof.,
Matko Matko Marohnić, ecc
dr Nikola Milović, ecc
dr Dragica Mijanović, dipl. geog.

mr Svetlana Jovanović

Koncept organizacije, uređenja i korišćenja prostora,
Mreža naselja, Urbanizacija i ruralni razvoj,
Stanovanje,

Jelena Milić, dipl.ist. geogr.

Mreža naselja, Stanje životne sredine kopna,
Kartografski dio plana – GIS, tehnička podrška.

dr Slobodan Radusinović, dipl. inž. geologije

Geološke karakteristike i Mineralni resursi, Rudarstvo i
indsutrija

mr Vladan Dubljević, geof., hidrolog., geoh

Istraživanje ugljovodonika

Jadranka Mihaljević,

MSc zemljotresnog inženjerstva, dipl.ing.građ.

Seizmičnost i seizmički hazard, Seizmički rizik

dr Goran Barović, dipl.geog.

Geomorfološke karakteristike

Msc Branko Micev, dipl. meteorolog

Klimatsko meteorološke karakteristike, Meteorološki
hazardi i klimatske promjene

mr Golub Čulafić, dipl.geog.

Hidrološke karakteristike

dr Milan Radulović

Hidrogeološke karakteristike

dr sc Velibor Spalević, bioteh.nauka

Pedološke karakteristike

dr Danka Caković, biološke nauke

Biodiverzitet

dr Dragica Mijanović, dipl. geog.

Demografske karakteristike

Ksenija Vukmanović, dipl.ing.arh

Urbanizacija i ruralni razvoj, Smjernice za
Implementciju

Gordana Raičević, dipl.ing.arh

Urbanizacija i ruralni razvoj

mr Svetlana Jovanović, dipl. pr. planer

Stanovanje

Mirjana Nikolić, dipl.pr.planer

Dragan Marković, dipl. pr. planer

Planiranje mora i zona Morskog dobra, Zemljišna politika

dr Nikola Milović, ecc

Opšta privreda

Dr. Željko Ivanović ,
dr Jasmina Četković, ecc

Pomorska privreda, Vodni saobraćaj

dr Zoran Miljanić, elektrotehničke nauke

Energetika i Elektroenergetska infrastruktura

mr Zdenka Ivanović, dipl. ing. hidrotehnike

Vodoprivreda i Hidrotehnička infrastruktura

Ratko Vujović, dipl.ing.el.

Elektrokomunikaciona infrastruktura

dr Darko Vuksanović

mr Dragan Radonjić, tehničke nauke

Upravljanje otpadom

dr Božidarka Marković, poljoprivredne nauke

dr Zoran Jovović, poljoprivredne nauke

Poljoprivreda

dr Biljana Lazović, poljoprivredne nauke

Dr Milica Mandić, biološke nauke

Marikultura, Stanje životne sredine mora

dr. Ana Pešić, biološke nauke

Morsko Ribarstvo

Blažo Jokanović dipl. ing. šumarstva

mr Aleksandar Stijović, dipl. inž. šumarstva

Šumarstvo

dr Rade Ratković

mr Siniša Topalović, ecc

Matko Marohnić, ecc

Josip Mičić, ecc

Tin Nemčić, ecc

Turizam

dr Ivan Radević, ecc

Društvene djelatnosti

dr Mijat Jocić, ecc

Usluge

dr Biljana Ivanović, tehničke nauke

Saobraćajna infrastruktura

Vesna Jovović, dipl. inž. Šumarstva, za pejzažnu arhitekturu

Zaštita prirode, Stanje životne sredine kopna

dr Marija Vugdelić, biološke nauke

Usluge ekosistema

msc Sanja Lješković, pejzažni arhitekta

Zaštita predjela

Igbala Šabović – Kerović Konzervator Ph.D. arc.

Zaštita kulturne baštine

mr Ljuban Tmusić,
prof dr Olivera Injac

Odbrana, zaštita i spašavanje

Tehnička obrada i grafički prilozi:

Ninoslav Mitrić dipl. prostorni planer Gdi
Jelena Milić, dipl.ist. geogr.

Predstavnici opština u radnom timu za izradu Prostornog plana Crne Gore do 2040.g.:

Mijodrag Novović, dipl.pr.planer	<i>Opština Andrijevica</i>
Nikoleta Pavićević, spec.sci.arh	<i>Opština Bar</i>
Darinka Martinović Milošević, dipl. Ing.arh.	
Marko Lalević, dipl.ecc.	<i>Opština Berane</i>
Milica Osmajlić dipl.ing.arh	
Budimka Bošković, dipl.ing.arh.	<i>Opština Bijelo Polje</i>
Marija Mrvaljević, dipl.ing.arh,	<i>Prijestonica Cetinje</i>
Vasilije Otašević, dipl.ing.arh	<i>Opština Danilovgrad</i>
Refik Pirović, dipl.psiholog	<i>Opština Gusinje</i>
Vladislav Velaš,dipl.ing.arh	
Marina Sekulić, dipl.ing.arh	<i>Opština Herceg Novi</i>
Tatjana Bulatović, dipl.ing.građ.	<i>Opština Kolašin</i>
Danijela Jablan, dipl.pr.planer	<i>Opština Kotor</i>
Jović Marković, dipl.ing.el.	<i>Opština Mojkovac</i>
Ana Vukotić, dipl.ing.pejz.arh,	<i>Opština Nikšić</i>
Haris Adrović, dipl.ing.arh.	<i>Opština Petnjica</i>
Slavica Vukanić dipl.pr.planer, Ljiljana Đondović dipl.pr.planer	<i>Opština Pljevlja</i>
Bojan Bujisić, dipl.ing.građ.	<i>Opština Plužine</i>
Miljan Barović, dip;.pr. planer	<i>Opština Podgorica</i>
Arbin Kalač, dipl.ing.arh	<i>Opština Rožaje</i>
Vlado Bečanović, dipl.ecc	<i>Opština Šavnik</i>
Milica Manojlović, dipl.ing.arh	<i>Opština Tivat</i>
Toma Gjeloshaj, dipl.ing.arh	<i>Opština Tuzi</i>
Aleksandar Dabović, dipl.ing.arh.	<i>Opština Ulcinj</i>
Vesko Dedeić, dipl.ing.arh.	<i>Opština Žabljak</i>
Demir Redžić, mast.ing.arh.	<i>Opština Plav</i>
Nije delegiran predstavnik	<i>Opština Budva</i>

Komisija za stručnu ocjenu Prostornog plana Crne Gore do 2040.g.

prof. dr Svetislav Popović, dipl. ing. arh. - predsjednik komisije - urbanizacija,
prof. dr sc. Nenad Lipovac, urbanizam, zakonodavstvo, prostorno planiranje, arhitektura, tehnička obrada
prof. dr Svetlana Perović - arhitektura
prof. dr Miodrag Vujošević, dipl. ecc. - ekonomija, prostorno planiranje
Stevo Davidovic, dipl.ecc. - ekonomija
prof. dr Vladan Radulović, dipl. ing. Elektrotehnike - elektroenergetika i OIE
prof. dr Budimir Lutovac, dipl. ing. Elektrotehnike - elektrokomunikaciona infrastruktura
vanr. prof. dr Nevena Vasiljević, dipl.ing.šum.za pejz.arh. - pejzažna arhitektura
doc. dr Miloje Šundić, dipl. biolog, - biologija, životna sredina
Prof. dr Milan Marković, dipl. ing. poljoprivrede - poljoprivreda
dr Dragiša Dabić, dipl. ing. arh. - turizam
dr Natalija Čađenović, dipl. Biolog - biologija, životna sredina
dr Dragan Borota, dipl. ing. Šumarstva - šumarstvo
mr Mladen Zagarčanin, dpl. Arheolog - kulturna baština
Ljudevit Boričić, dipl.ing.građ. - saobraćaj
Svjetlana Lalić, dipl. ing. - građevinarstvo, hidrotehnika
Vesna D. Vujačić, dipl. ing. Geologije - geologija, min.sirovine, seizmika
Branka Gogić, dipl. prostorni planer - prostorno planiranje

Predstavnici opština u Komisiji za stručnu ocjenu Prostornog plana Crne Gore do 2040.g.

Suzana Crnovršanin, predstavnik opštine Bar
Mihailo Kapisoda, predstavnik Opštine Budva
Miloš Raičević, predstavnik Opštine Berane
Aleksandra Bošković, predstavnik Opštine Bijelo Polje
Snežana Kujović, predstavnik Prijestonice Cetinje
Vasilije Otašević, predstavnik Opštine Danilovgrad
Ranko Kovačević, predstavnik Opštine Herceg Novi
Ljiljana Rakočević, predstavnik Opštine Kolašin
Dušanka Petrović, predstavnik Opštine Kotor
Havaja Prelvukaj, predstavnik Opštine Gusinje
Gorica Zonjić, predstavnik Opštine Andrijevice
Sonja Vuković, predstavnik Opštine Mojkovac i Opštine Petnjica
Mladen Vujović, predstavnik opštine Nikšić
Harun Redžić, predstavnik Opštine Plav
Mira Čolović, predstavnik Opštine Pljevlja
Snežana Vujović, predstavnik Opštine Plužine
Tamara Vučević, predstavnik Glavnog grada Podgorice
Nezerija Kurtagić, predstavnik Opštine Rožaje
Jagoš Tomić, predstavnik Opštine Šavnik
Jasmina Konjević, predstavnik Opštine Tivat i Opštine Ulcinj
Mehmet Tafica, predstavnik Opštine Tuzi
Sava Zeković, predstavnik Opštine Žabljak

Sektorske studije za potrebe izrade Prostornog plana Crne Gore do 2040.g.

doc. dr Gojko R. Nikolić, prof. dr Mićko Radulović, prof. dr Branislav Glavatović prof. dr Goran Sekulić dr Marko Pajović / dr Slobodan Radusinović dr Budimir Fuštić dr Zlatko Bulić mr Golub Lj. Čulafić;

Revident: Akademik Vukić Pulević

Prirodne karakteristike Crne Gore,

doc. dr Dragica Mijanović Glavni ekspert,
prof. dr Nikola Milović, prof. dr Mijat Jocović, mr Mileva Brajušković-Popović,

Revident: prof. dr Žarko Božović - saradnici

Demografski razvoj,

doc.dr Zdenka Dragašević,

Revident: Prof. dr Svetlana Rakočević

Društvene djelatnosti

dr Svetislav G.Popović, d.i.a., dr Milica Dobričić,
dipl.pr.planer, dr Miroslava Vujadinović, d.i.a, Marko Martinović, d.i.a., Miroslav Vukčević, d.i.a.,

Revident: mr Dragoljub Marković, dipl.pr.planer;

Urbanizacija, razvoj naselja i funkcija urbanih centara

Đorđije Kalezić dipl. inž. arh., Saša Karajović dipl. prost.planer, Jelena Milić dipl. geogr.,

Revident: mr. sci. Jadranka Popović dipl.inž.arhitekture;

Organizacija i uređenje prostora,

Prof. dr Nikola Milović,

Revident: Prof. dr Milivoje Radović;

Privreda

dr Martin Čalasan, dipl. el. ing. , Bojan Đordan, dipl. el. ing., prof. dr Saša Mujović dipl. el. ing.,

Revident: prof. dr Milutin Ostojić, dipl. el. ing.

Energetika

Goran Nikolić, dipl.ecc, Maja Jokanović, dipl.ecc, mr Renata Milutinović;

Revident: Prof.dr Nikola Milović;

Industrija

doc. dr Gojko R. Nikolić, prof. dr Zoran Sušić, prof. dr Goran Barović, doc. dr Radovan Đurović,

mr Vladan Dubljević, dipl. ing. geol., Nebojša Koprivica, dipl. ing. geol., Dina Skarep, dipl. ing. geol. Radosav Čović, dipl. pravnik,

Revident: dr Slobodan Radusinović, dipl. ing. geol.;

Kartografija

Rudarstvo i istraživanje ugljovodonika

prof. dr Rade Ratković, Prof. dr Ivo Armenko, Dragana Zečević Spec Sci, Milica Vulević, Spec Sci,

Revident: prof. dr Ivo Županović;

Turizam

prof. dr Špiro Ivošević, doc. dr Senka Šekularac Ivošević
prof.dr Jelena Nikčević, mr Maja Škurić, Ivan Mraković,

Revident: prof. dr Deda Đelović;

dr Milić Čurović, dr Mirko Knežević, dr Dragana Milošević, dr Ana Topalović, mr Balša Bajagić, Revident:
dr Nedeljko Latinović, dr Milica Mandić, mr Slobodan Stijepović;

Revident: dr. Nedeljko Latinović, dr Milica Mandić, mr Slobodan Stijepović

prof. dr Mijat Jocović,

Revident: dr Jovan Đurašković;

Simeun Matović, dipl.inž.građ., prof. dr Ljubiša Kuzović, dipl.inž.saob., prof. Dr Draženko Glavić, dipl.inž.saob., dr.Rešad Nuhodžić, dipl.inž.saob., Nebojša Krstajić, dipl.prav., Maja Mijušković, dipl.prav., Dalibor Milošević, dipl.inž.saob., prof. Dr Slaven Tica, dipl.inž.saob., Miloš Vodogaz, dipl.inž.saob.,

prof.dr Goran Sekulić, prof. dr Branislav Đorđević, doc. dr Ivana Čipranić, doc. dr Senka Šekularac, doc. dr Milan Radulović, prof. dr Aleksandar Joksimović,dipl. ing. Rajko Radulović,

Revident: Dipl.ing.Momčilo Blagojević;

prof. dr Petar Živković, prof. dr Darko Vuksanovi, mr Dragan Radonjić,

Revident:Danilo Medenica;

Snežana Laban, dipl.inž.pejz.arh., dr Dragan Roganović, dipl.biolog, Vesna Jovović, dipl.inž.pejz.arh,

Revident: mr Sanja Mitrović Lješković,dipl. inž.pejz.arh

doc.dr.sci Boris Ilijanić, dipl.ing.arh.viši konzervator, prof.dr.sci Aleksandar Čilikov ist.umj. prof.dr.sci Amir Pašić dipl.ing.arh., Marko Ilijanić, spec.sci.arh., Goran Skrobanović, dipl.konzervator, Vesna Vidić, dipl.ing.pej.arh, Miroslava Vujadinović dipl.ing.a, Marko Ilijanić, spec.sci.arh.,

Revident: dr.sci. Igbala Šabović-Kerović, dipl.ing.arh, dipl.ing.arh.;

dr Srđan Janković, dr Mićko Radulović, dr Branislav Glavatović, mr Branko Micev,

Revident: mr Luka Mitrović

doc.dr Savo Milašinović, prof.dr Radomir Milašinović admiral Dragan Samardžić,

Revident: dr Ivan Mašulović.

Pomorska privreda

Poljoprivreda, šumarstvo, lovstvo i ribolov

Usluge- trgovina, bankarstvo, tržište kapitala

Saobraćaj i komunikacije

Vodoprivreda i hidrotehnički sistemi

Upravljanje otpadom

Prirodne i pejzažne vrijednosti prostora i zaštita prirode,

Kulturna baština

Elementarne nepogode i rizik od tehničkih incidenata

Obrana, zaštita i spašavanje

Sadržaj

OSVRT NA PROSTORNI PLAN CRNE GORE DO 2020 g.- OCJENA REALIZACIJE	10
1. ORGANIZACIJA I UREĐENJE PROSTORA	10
2. DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE – OSVRT NA REALIZACIJU CILJEVA PPCG DO 2020.	14
3. DRUŠTVENE DJELATNOSTI	20
4. STANOVANJE	30
5. ZEMLJIŠNA POLITIKA -Osvrt na PPCG 2008-2020.g.	32
ENERGETIKA I ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA.....	33
ENERGETSKA INFRASTRUKTURA	33
INDUSTRIJA.....	39
TURIZAM.....	42
POLJOPRIVREDA	52
MARIKULTURA.....	56
RIBARSTVO.....	57
ŠUMARSTVO	59
6. USLUŽNE DJELATNOSTI.....	71
7. INFRASTRUKTURA I KOMUNALNA OPREMLJENOST	72
SAOBRAĆAJ	72
ENERGETIKA I ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA.....	82
VODOPRIVREDA I HIDROTEHNIČKA INFRASTRUKTURA	89
UPRAVLJANJE OTPADOM.....	93
8. PRIRODNE VRIJEDNOSTI	99
9. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE	108
10. ZAŠTITA PREDJELA	111
11. ZAŠTITA KULTURNE BAŠTINE	113
12. ZAŠTITA OD PRIRODNIH HAZARDA I INDUSTRIJSKIH HAVARIJA	115
13. SEIZMIČKI RIZIK.....	118
14. OSNOVE ZAŠTITE OD INTERESA ZA ODBRANU.....	124
15. KLIMATSKO-METEOROLOŠKE KARAKTERISTIKE	129

1. ORGANIZACIJA I UREĐENJE PROSTORA

U organizaciji i uređenju prostora važećeg Prostornog plana Crne Gore do 2020.g., vodeće opredjeljenje je bilo održivi razvoj, kroz osmišljenu upotrebu prostornih potencijala, očuvanje regionalne posebnosti i lokalnog identiteta i obezbjeđivanje pozicije u Evropi. Istaknuti su glavni procesi i faktori koji utiču na prostorni razvoj: globalizacija, evropske integracije, tržišna ekonomija, brz razvoj informacione tehnologije, trendovi urbanizacije, demografske promjene, promjene klime i veća ekološka svijest stanovništva.

Ukazano je na tada važeću Nacionalnu strategiju održivog razvoja i njene ključne vizije: viziju ekonomskog razvoja i potrebu da se ubrza ekonomski rast i finalizuje proces tranzicije, podstiču inovacije i preduzetništvo, uz ublažavanje efekata ekonomskog rasta na životnu sredinu. U okviru socijalne vizije ukazalo se na potrebu smanjenja siromaštva i zaštitu osjetljivih grupacija stanovništva. Kroz viziju zaštite životne sredine je upućeno na neophodnost zaštite i održivo upravljanje prirodnim resursima. Predviđeno je unapređenje upravljanja, pregovori i saradnja, poštovanje ljudskih prava i pravedno okruženje. Jedan od važnih stavova bio je i neophodnost zaštite kulturne raznolikosti i identiteta, uz jačanje kohezije cjelokupnog društva.

Na osnovu ovih vizija bili su definisani opšti ciljevi: ubrzan ekonomski rast i razvoj, smanjenje regionalnih razlika, smanjenje siromaštva, osiguranje efikasne kontrole zagađenosti, održivo upravljanje prirodnim resursima i očuvanje kulturnog identiteta i raznolikosti.

Na kraju planskog perioda može se zaključiti da se razvoj dijelom odvijao prema planiranim ciljevima, ali da oni nisu u potpunosti realizovani, pa je većina ovih ciljeva i danas aktuelna u manjoj ili većoj mjeri.

Prije svega nisu smanjene regionalne razlike u stepenu razvijenosti, a samim tim ni demografski pritisak i pritisak u izgradnji objekata u Podgorici i Primorskom regionu.

Prethodni period nije bio povoljan za punu realizaciju ambiciozno postavljenih ciljeva, tako da je dio razloga neostvarenosti u objektivno otežanim društveno ekonomskim uslovima, kako u Crnoj Gori, tako i u okruženju. PP Crne Gore do 2020.g. je u okviru smjernica za realizaciju plana ukazao na to da će dinamika realizacije plana zavisti od mnogobrojnih internih i eksternih faktora.

Izgradnja i unapređenje infrastrukture je dijelom realizovano, a zaštita prostora sa aspekta kontrole zagađenja i očuvanja kulturne baštine je djelimično uspostavljena. Sva planska rješenja su donošena uz provjeru sa aspekta Strateških procjena na životnu sredinu. Aspekt kulturne baštine je posebno analiziran kroz opsežnu Studiju zaštite kulturnih dobara u Primorskom regionu, koja je rađena za potrebe izrade PPPN za obalno područje Crne Gore i predstavlja značajnu bazu podataka za budući planski tretman Primorskog regiona, u kome se nalazi najveći dio kulturne baštine, ne osporavajući značaj i svih ostalih područja u Crnoj Gori.

U važećem PP Crne Gore je data projekcija opšteg razvoja, pri čemu je i tada naglašen kao strateški prioritet Crne Gore, proces evropskih integracija i punopravno članstvo u EU. Očekivalo se ispunjavanje određenih pretpostavki kao što su: priliv stranih direktnih investicija, povećanje domaće štednje, institucionalna i ekspertska pomoć Crnoj Gori. U okviru projekcije rasta BDP-a, predviđena je prosječna godišnja stopa rasta od 6,5%.

Proces EU integracija odvija se prema očekivanoj dinamici, što se može ocijeniti pozitivnim i ciljem koji se uspješno realizuje.

Činjenica je da je Crna Gora 1. ostvarila prosječnu realnu stopu BDP-a u periodu 2006-2018. godine od 3,5%¹, 2. da je u istom periodu podigla sintetički indikator kupovne moći stanovništva sa 35 na 47 BDP/pc u paritetu kupovne moći u odnosu na EU prosjek (EU=100), koji je istovremeno i nabolji u regionu²; 3. da je privukla preko 6,5 mlrd € stranih investicija³, i 4. dostigla 8.500 \$ BDP/pc po stanovniku, govori u prilog održivog razvoja zemlje, **ekonomskog prosperiteta i njene jasne integracione perspektive.**

Važećim PPCG 2008-2020. razvoj je planiran i prezentovan kroz opšte principe: OP1- ubrzan ekonomski rast i unapređenje statusa ekološke države, OP2- primjena principa održivosti iz NSOR-a (*Deklaracija iz Rija, i Milenijumske deklaracije i Johanesburški plan implementacije*), OP3 - integraciju svih grupa stanovništva, OP4 - očuvanje identiteta stanovništva kroz kulturno naslijeđe, OP5 - suzbijanje neplanske gradnje i zloupotrebe

¹ Monstat, Nacionalni računi, 2019;

² Eurostat, 2019;

³ CBCG, Platni bilans, 2019;

zemljišta kroz unapređenje kontrolnih mehanizama. Može se zaključiti da su se po postavljenim ciljevima aktivnosti odvijale, ali da još uvijek nije dosegnut potreban nivo.

*Definisani su **opšti ciljevi** za prostorni razvoj Crne Gore, koji se posmatraju kao dugoročna obaveza: Operativni cilj 1 (OC1) je ublažavanje regionalnih razlika u ekonomskom i društvenom razvoju, smanjenjem razlika u nivou razvijenosti pojedinih područja razvojem mreže društvenih usluga i razvojem preduzetništva, posebno u demografski ugroženim područjima, skladan razvoj u pograničnim područjima, obalnim i planinskim, zaštićenim i ugroženim područjima. Predviđena je koordinacija nivoa upravljanja i odlučivanja, međusektorsko usaglašavanje razvojnih odluka formiranje razvojnih agencija za podršku preduzetništvu, osnivanje regionalnih i lokalnih biznis centara, kao i institucionalno prilagođavanje i učešće u evroatlanskoj i mediteranskoj saradnji.*

U okviru operativnog cilja OC2 - predviđen je ravnomjeran ekonomski razvoj i usklađen prostorni razvoj u skladu sa prostornim ograničenjima, visokim rizicima od prirodnih i drugih hazarda. Istaknuto je podsticanje očuvanja biodiverziteta i prirodnih vrijednosti, očuvanje ekosistema i životne sredine, obezbjeđivanje komunalne opremljenosti postojećeg i planiranog građevinskog zemljišta, izgradnja vodovoda, kanalizacije, sistema za prečišćavanje otpadnih voda i dr.

Operativnim ciljem OP3 - predviđen je razvoj urbanih i ruralnih područja u skladu sa potencijalima i ograničenjima.

Operativnim ciljem OP4- predviđeno je racionalno korišćenje prirodnih resursa, ograničeno proširivanje građevinskog zemljišta na najmanju mjeru, održavanje proizvodnog potencijala poljoprivrednog zemljišta, racionalna upotreba prostora za urbanizaciju, kontrola intenzivnog širenja urbanih područja, razumna eksploatacija mineralnih sirovina, adekvatno vodosnabdijevanje, podsticanje upotrebe obnovljivih izvora energije i održivi razvoj obalnog područja kroz instrumente integralnog upravljanja i planskog usmjeravanja razvoja morskog akvatorijuma i bolju valorizaciju vrijednih resursa.

Operativni cilj OP5 predviđao je integraciju Crne Gore u EU, a operativni cilj OP6 razvoj i institucionalizaciju prekogranične saradnje u oblastima ekonomskog razvoja, infrastrukture, zaštite životne sredine.

*Operativni cilj **OP7** predviđao je implementiranje zakonskih rješenja i međunarodnih konvencija koje se odnose na prostorni razvoj.*

Najviše pomaka je učinjeno u dijelu prilagođavanja evroatlanskoj mediteranskoj saradnji.

Kad je u pitanju Obalno područje, gdje su u prethodnom periodu evidentirani brojni problemi i konflikti u prostoru, može se reći da su donošenjem Prostornog plana za obalno područje Crne Gore, zaustavljeni prisutni negativni trendovi i definisane su stroge mjere kontrole daljeg razvoja. Kroz plan za Obalno područje Crne Gore se posebno insistira na svođenju građevinskog područja na optimalnu mjeru, poštovanju režime zaštite prostora, očuvanju proizvodnog potencijala poljoprivrednog zemljišta i kontroli širenja urbanih područja.

Planom nisu razriješeni prisutni problemi u urbanim središtima opština, što ostaje zadatak za rješavanje kroz Plan generalne regulacije.

Takođe se može konstatovati da nisu u punoj mjeri uzeti u obzir visoki rizici od prirodnih i drugih hazarda. Posebno nije obezbijeđena komunalna opremljenost postojećeg i planiranog građevinskog zemljišta. Razvoj urbanih i ruralnih područja nije u punoj mjeri pratio lokalne potencijale i ograničenja.

Policentrični model organizacije kojim je trebalo afirmisati i razvijati naselja srednje i male veličine sa funkcijama u skladu sa nivoom centraliteta nije uspostavljen u dovoljnoj mjeri.

U dijelu infrastrukture su realizovani, ili je u toku realizacija krupnih infrastrukturnih objekata kao što su Regionalni vodovod i autoput Bar Boljare.

Iako se implementiraju zakonska rješenja i međunarodne konvencije naglašava se da za budući razvojni period, optimizacija korišćenja (ograničenog) prostora, kao razvojnog resursa, ostaje jedan od ključnih izazova planiranja održivog i zelenog razvoja.

Realizacija PP Crne Gore do 2020.g. je predviđena je kroz smjernice i pretpostavke za izradu prostornih i generalnih urbanističkih planova. U planskom periodu su urađeni svi Prostorno urbanistički planovi opština, osim za opštinu Budva.

Definisane su razvojne zone na bazi trendova razvoja i lokalnih potencijala i ograničenja. Za svaku zonu su dati prioriteta razvoja, ograničenja, konflikti, izazovi okruženja, pragovi i preduslovi razvoja. Razvojne zone koje predstavljaju područja međusobno povezanih gradova i naselja su koncipirane na način da se na osnovu potencijala razvijaju, uz sagledavanje prioriteta i zahtjeva okruženja. Ove smjernice su poštovane pri izradi Prostorno urbanističkih planova, ali nije ostvarena intenzivna međuopštinska saradnja u okviru definisanih razvojnih zona, što je zadatak za budući period.

Na osnovu analize postojećeg stanja i uvida u realizaciju prethodno postavljenih ciljeva Prostornog plana Crne Gore do 2020.g, definisaće se u Prostornom planu Crne Gore do 2040.g. prioritete akcije za potpuno ostvarivanje prethodno postavljenih ciljeva kao dostizanje ciljeva koji su aktuelni u ovom periodu a odnose se prije svega usaglašavanje sa standardima Evropske Unije u svim oblastima razvoja.

Zaključak:

Organizacija prostornog uređenja Crne Gore prema PPCG koji je donešen 2008.g. sa planskim horizontom do 2020.g. je postavljena počev od vodećeg opredjeljenja koje je trebalo da vodi ka osmišljenoj upotrebi prostornih potencijala, očuvanju regionalnih posebnosti i u cjelini kvalitetnijeg razvoja. Opšti ciljevi koji se odnose na tržišnu ekonomiju, urbanizaciju demografske promjene I drugo su dobro postavljeni u cilju bržeg ekonomskog rasta I razvoja, smanjenja regionalnih razlika, kontrole zaštite prostora I u cjelini upravljanja resursima.

Ipak je u velikoj mjeru izostala implementacija ovih ciljeva, što ukazuje na potrebu da se u PPCG koji je u izradi daju još jasnije i konkretnije smjernice i obaveze u cilju uspješne realizacije plana.

Uzroci za nedovoljnu realizaciju planskih ciljeva su različiti: interni - organizacioni, neadekvatan odnos prema izazovima koje nosi period ukupne društvene tranzicije ali i u eksternim faktorima koji su djelimično usmjeravali tokove u privrednim i društvenim kretanjima u Crnoj Gori. Nedovoljan stepen realizacije ne umanjuje njegov strateški značaj jer su isvi ostali planovi donešeni u tom periodu u strateškom smislu bili usaglašeni sa njim.

Zato će se pri izradi PPCG do 2040.g. predložiti I indikatori za praćenje realizacije postavljenih ciljeva, koji će omogućiti da nadležno ministarstvo i ostala ministarstva u Valdi crne Gore mogu preko ključnih indikatora mogu pratiti I realizaciju postavljenih ciljeva.

OSVRT NA REALIZACIJU PROSTORNOG PLANA CRNE GORE DO 2020.g. PRIKAZ PO SEKTORIMA

2. DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE – OSVRT NA REALIZACIJU CILJEVA PPCG DO 2020.

Prema projekciji broja stanovnika iz PPCG do 2020. g. Crna Gora bi 2021. g. trebala da ima 687 366 stanovnika. S obzirom da je procijenjeni broj stanovnika za 2018. godinu⁴ 622 227 stanovnika, sigurno je da taj broj 2021. g. neće biti dostignut.

Prema projekciji, u Sjevernom regionu 2021. g. bi bilo 215 611 stanovnika, ali s obzirom da se u ovom regionu nisu ostvarile projekcije razvoja prema PPCG do 2020.g., bar kada je odliv stanovništva u pitanju, ovaj region prema procjenama za 2018.g. ima znatno manje stanovnika 165 417 i praktično je nemoguće da dostigne prethodno projektovani broj stanovnika. Naprotiv, ukupni broj stanovnika će i dalje opadati zbog negativnog prirodnog priraštaja, bez obzira na migracionu komponentu.

Za Središnji region je projektovano 315 834 stanovnika u 2021. g. S obzirom da je prema procjeni za 2018. g. u ovom regionu bilo 302 981 stanovnik, može se reći da je ova projekcija dostignuta.

Projekcija broja stanovnika za Primorski region za 2021. g. je 155 921 stanovnik, a prema procjeni u 2018.g. u njemu je bilo 153 829 stanovnika, pa se i ova projekcija može smatrati dostignutom. Očekuje se da će prema rezultatima popisa naredne 2021.g. ovaj region imati projektovani broj stanovnika, ili nešto malo iznad projekcije.

Projekcije broja stanovnika po opštinama za 2021. g. u najvećem dijelu se nijesu ostvarile, posebno kod opština Sjevernog regiona, jer nije ostvaren glavni demografski cilj PPCG do 2020. g., koji se odnosio na zaustavljanje iseljavanja stanovništva iz ovog regiona. Projektovani broj stanovnika u svim opštinama Sjevernog regiona je znatno iznad procijenjenog broja za 2018. godinu, pa sa sigurnošću možemo reći da se ova projekcija iz PP Crne Gore do 2020.g. neće ostvariti.

Kada su opštine Središnjeg regiona u pitanju, projekcije su podbacile za Podgoricu i Danilovgrad, a za Nikšić i Cetinje su bile nerealno visoke, posebno kada je u pitanju opština Nikšić.

Za opštine primorskog regiona Bar, Budvu i Tivat projekcijom za 2021. g. je predviđen manji broj stanovnika nego što te opštine imaju 2018. godine, posebno kada je opština Budva u pitanju, dok je za opštine Ulcinj, Kotor, a naročito Herceg Novi projektovan veći broj stanovnika u odnosu na uvid u realna demografska kretanja u postplanskom periodu (period nakon 2008.g do danas).

Na osnovu analize kretanja broja stanovnika u periodu koji obuhvata okvir PPCG do 2020. godine, može se zaključiti da postavljeni ciljevi, kada je demografski razvoj u Crnoj Gori u pitanju, nijesu postignuti:

- nije zaustavljena depopulacija u Sjevernom regionu; sve opštine (izuzev opštine Rožaje su sa minimalnim rastom broja stanovnika od 20-tak) imaju depopulaciju;
- nije zaustavljen demografski pritisak na naselje Podgoricu. Naprotiv, on se proširio i na opštinu Danilovgrad koja sada ima pozitivan migracioni bilans, poslije dugog perioda depopulacije u drugoj polovini prošlog vijeka;
- opština Cetinje i dalje ima depopulaciju, a od početka ovog vijeka i opština Nikšić;

⁴ Monstat, tabela (Excel) procjene po opštinama, sredina godine

- nastavlja se imigracija u Primorskom regionu, iako je manjeg intenziteta.

Ono što je primijetno, mada se veoma teško može analizirati zbog nedostatka zvaničnih (i bilo kakvih drugih) podataka, je pojačana emigracija iz Crne Gore, o čemu svjedoči kretanje broja stanovnika opština Primorskog regiona koji je imigracionog karaktera, posebno opštine Herceg Novi, Kotor i Ulcinj koje su depopulacione.

Tabela: Procijenjeni i projektovani broj stanovnika Crne Gore, regiona i opština

	2018 broj stanovnika prema procjeni Monstata	2021 broj stanovnika prema projekciji PPCG do 2020. g.	broj stanovnika prema projekciji za 2021. g. bez novoformiranih opština
CRNA GORA	622227	687366	
ANDRIJEVICA	4707	5785	
BAR	43872	43692	
BERANE	26903	40053	34829
BIJELO POLJE	42808	50166	
BUDVA	21553	18069	
CETINJE	15353	18540	
DANILOVGRAD	18260	16819	
GUSINJE	3983		
HERCEG NOVI	30647	34083	
KOLAŠIN	7400	9978	
KOTOR	22683	23719	
MOJKOVAC	7748	10853	
NIKŠIĆ	69653	82802	
PETNJICA	5224		
PLAV	8494	15609	11626
PLJEVLJA	27531	37019	
PLUŽINE	2688	4303	
PODGORICA	199715	197073	
ROŽAJE	23089	29212	
ŠAVNIK	1684	2987	
TIVAT	14923	14358	
ULCINJ	20151	22000	
ŽABLJAK	3158	4229	

SJEVERNI	165417	2015611	
SREDIŠNJI	302981	315834	
PRIMORSKI	153829	155921	

KONCEPT PROSTORNOG RAZVOJA MREŽE NASELJA – OSVRT NA REALIZACIJU CILJEVA VAŽEĆEG PPCG DO 2020.G.

Osnove dugoročne politike urbanizacije- policentrični razvoj urbaniog sistema i seoskih naselja

Opis cilja	Komentar	Ostvarenost cilja / Usklađenost sa principima Da/Djelimično/Ne
Principi razvoja		
<p>Planirano je da se urbanizacija razvija u skladu sa prostornim mogućnostima i ograničenjima, čime bi se spriječili konflikti u prostoru, obezbjedila kvalitetnija i privlačnija prirodna i stvorena sredina i stvorili bolji uslovi za piveadni i socijalni razvoj.</p> <p>Planirano je da se dugoročna politika urbanizacije zasniva na podsticanju razvoja policentričnog sistema naselja, sa mrežom centara različitog nivoa, uz usklađen razvoj širih gradskih područja.</p> <p>Trebalo je da proces urbanizacije dovede do vitalnih i uređenih gradova u kojima se zemljište racionalno koristi, a izgradnja objekata i prateće infrastrukture definiše kroz regulacione planove na prihvatljiv i racionalan način.</p>	<p>Urbanizacija se nije odvijala u skladu sa prostornim mogućnostima i ograničenjima, često su građevinska područja bila predimenzionisana ili sa neadekvatnim parametrima za izgradnju, u određenoj mjeri se narušavala prirodna sredina, što je ukupno rezultiralo konfliktima u razvoju.</p> <p>Policentrični razvoj nije u punoj mjeri ostvaren.</p> <p>Proces urbanizacije nije obezbjedio vitalne i uređenje gradove, sa uređenim zelenim i javnim površinama i komforom, kako za stanovanje i život, tako ni za adekvatan razvoj prateće infrastrukture.</p>	NE
<p>Koncepcija razvoja i uređenje naselja treba da se zasniva na jačanju policentričnog sistema naselja sa ciljem da se stvori odgovarajuća struktura i funkcije naseljskog sistema u dugoročnom periodu.</p>	<p>Planski koncept nije u potpunosti ostvaren, posebno kad su u pitanju centri i naselja nižeg hijerarhijskog nivoa u odnosu na centre državnog, regionalnog i opštinskog značaja, odnosno urbana opštinska središta.</p>	Djelimično
<p>C2.3.2-1 Centar državnog značaja – najrazvijeniji tip urbanog naselja, koji obezbjeđuje funkcije najvišeg urbanog nivoa i određene međunarodne i državne funkcije.</p>	<p>Podgorica vrši funkciju centra državnog značaja.</p>	DA
<p>C2.3.2-2 Državni centar posebnog značaja , od posebnog značaja zbog administrativnih istorijskih, simboličkih, kulturno etnoloških razloga</p>	<p>Cetinje-prijestonica Crne Gore, obavlja u periodu nakon donošenja važećeg plana planiranu funkciju.</p>	DA

<p>C2.3.2-3 Centri regionalnog značaja obezbjeđuju odgovarajuće aktivnosti za šira regionalna područja.</p> <p>Funkcije centra šireg regionalnog značaja, locirane u opštinskom centru i njegovoj okolini, obuhvataju, tipično: ekološki-prostorno prihvatljive proizvodne aktivnosti; obrazovanje višeg ranga; aktivnosti kulturnih centara; odgovarajuće zdravstvene usluge; usluge socijalnog staranja; posebne sportske i turističke programe; i razvijeniju trgovinu i druge komercijalne aktivnosti. To su naselja koja opslužuju gravitaciona područja sa preko 40.000 stanovnika</p>	<p>Bar i Ulcinj; Bijelo Polje i Berane; Nikšić; Pljevlja; Herceg Novi, Kotor i Tivat, Budva; obavljaju funkciju centara regionalnog značaja.</p>	<p>DA</p>
<p>C2.3.2-4 Centar opštinskog značaja je tip razvijenog urbanog naselja, koji obuhvata kompaktno područje grada i koje ima uslužne funkcije za opštinsko područje, a u pojedinim slučajevima i za uže ili, ne toliko često, šire regionalno područje. (više od 5000 stanovnika, a gravitaciono područje do 20 000 stanovnika.</p>	<p>Centri opštinskog značaja obavljaju urbane funkcije. (Andrijevića, Danilovgrad, Kolašin, Mojkovac, Plav, Plužine, Rožaje, Šavnik i Žabljak). Novi centri: su Tuzi, Petnjica.</p>	<p>DA</p>
<p>C2.3.2-5 Značajni lokalni centri – urbana, seoska i turistička naselja - biće podstican razvoj odgovarajućih uslužnih i snabdjevačkih funkcija, kao i stvaranje radnih mjesta za stanovništvo iz tog centra i ono iz njegovog okruženja. Značajniji lokalni centar mora da omogući pružanje osnovnih obrazovnih, zdravstvenih i socijalnih usluga, kao i odgovarajuće sportske i kulturne aktivnosti. U značajnijim lokalnim centrima, takođe, treba podsticati razvoj tercijarnih i kvartarnih aktivnosti i zapošljavanje u različitim djelatnostima, sa ciljem da se formira vlastita osnova privrednog rasta i razvoja.</p>	<p>U značajnim lokalnim centrima nisu u dovoljnoj mjeri razvijene planirane funkcije, što ostaje cilj za naredni period. (Gradac u Pljevljima, Petnjica u Beranama koja se sada samostalno razvija, Gusinje u Plavu, koje je sada centar opštine Gusinje, Petrovac u Budvi, Risan, Parast i Radanovići u Kotoru, Bijela i Igalo u Herceg Novom, Spuž u Danilovgradu, Sutomore i Virpazar u Baru, Rijeka Crnojevića u Cetinju, Grahovo i Velimlje u Nikšiću.</p>	<p>DJELIMIČNO</p>
<p>C2.3.2-6 Lokalni centri, manja naselja sa najosnovnijim snabdjevanjem stanovništva i tradicionalnim sistemom naseljenosti. Ostros u opštini Bar, Dragalj i Crkvice u opštini Kotor, Radovići u opštini Tivat, Vladimir u opštini Ulcinj, Sutorina i Kruševica u opštini H. Novi, Vilusi, Vračenići, Krstac, Mijolje polje i Vir u opštini Nikšić, Ubli i Lijeva Rijeka u opštini Podgorica, Njeguši, Čevo i Trešnjevo u opštini Cetinje,</p>	<p>Pojedina naselja koja su lokalni centri su započela razvojne procese i obezbjeđivanje osnovnih funkcija, ali je veći broj u stagnaciji, opadanju broja stanovnika i funkcija.</p>	<p>DJELIMIČNO</p>

<p>Tomaševo, Lozna i Pavino Polje u opštini Bijelo Polje, Njegovuđa u opštini Žabljak, Manastir Morača, Mateševo i Dragovića Polje u opštini Kolašin, Brezna i Trsa u opštini Plužine, Vrulja i Kosanica u opštini Pljevlja, Boan u opštini Šavnik, Biševo u opštini Rožaje, Lubnice u opštini Berane i Murino u opštini Plav.</p>		
<p>Urbanistička i graditeljska prepoznatljivost</p>		
<p>C2.3.3-1 U gradovima i drugim novim naseljima nastojati da se obezbjedi primjena najsavremenijih trendova arhitektonske prepoznatljivosti i formiranja novog vizuelnog identiteta. Pažljivo planirati uređenje predjela, obilaznica, uličnog i putnog prostora, zelene i otvorene površine. U ruralnim naseljima obezbjediti arhitektonsku prepoznatljivost, graditeljsko i kulturno naslijeđe, visine i gabarite prilagoditi postojećim naslijeđenim strukturama.</p>	<p>Cilj je u nedovoljnoj mjeri ostvaren i ostaje kao važan zadatak za naredni period.</p>	<p>NE</p>
<p>C2.3.3-2 Očuvanje arhitekturne prepoznatljivosti izvodi se planiranim uređenjem i obnovom naselja. A realizuje kroz očuvanje predjela.</p>	<p>U dosadašnjem planskom periodu nije ostvaren cilj u velikoj mjeri, posebno u dijelu obnove naselja. Izgradnja se uglavnom odvijala na novim neizgrađenim lokacijama, uz rijetke primjere poštovanja arhitektonskih osobnosti i prepoznatljivosti.</p>	<p>NE</p>

3. DRUŠTVENE DJELATNOSTI

DRUŠTVENI RAZVOJ		
Opis cilja	Komentar	Ostvarenost cilja / Usklađenost sa principima Da/Djelimično/Ne
Principi razvoja		
P1.2.3.4-1 Širenje i intenziviranje političke pluralizacije i demokratizacije kao i ljudskih prava	U procesu pristupanja Evropskoj uniji, Crna Gora je u procesu usklađivanja svih neophodnih standarda u pogledu demokratizacije društva i razvoja ljudskih prava.	DA
P1.2.3.4-2 Strogo povezivanje političkih i ekonomskih odluka i intervencija sa principima i ciljevima Strategije za razvoj i smanjenje siromaštva.	Političke i ekonomske odluke koje se donose, na fonu su Strategije za razvoj i smanjenje siromaštva.	DA
P1.2.3.4-3 Striktno opredjeljenje za Milenijumske razvojne ciljeve (MDGs) koje je usvojila skupština Ujedinjenih nacija, a koji su prilagođeni uslovima, potencijalima i potrebama Crne Gore.	Crna Gora kao članica Ujedinjenih nacija i Savjeta Evrope, država koja je u poodmalkoj fazi pristupnih pregovora za članstvo u Evropskoj uniji, u potpunosti je u prethodnom periodu bila posvećena ostvarivanju Milenijumskim razvojnih ciljeva Ujedinjenih nacija. Sva zakonska rješenja i strateški dokumenti koji su donošeni, u potpunosti su usklađivani sa predmetnom agendom Ujedinjenih nacija. U periodu od izrade prethodnog prostornog plana, ciljevi su revidirani, pa je i Crna Gora u potpunosti prihvatila novu razvojnu agendu pod nazivom "Ciljevi održivog razvoja do 2030. godine".	DA
Vaspitno – obrazovne aktivnosti		
Principi razvoja		
P1.2.3.4-4 Uspostavljanje mreže škola u skladu sa potrebama demografske strukture i regionalnog razvoja uz sagledavanje uticaja demografskih promjena.	Mreža škola se u principu usklađuje sa potrebama demografske strukture. Zapostavljen sjever i ruralni djelovi države.	DJELIMIČNO
Ciljevi razvoja		
C1.2.3.4-1 Svi centri iz mreže naselja Crne Gore, izuzev lokalnih, moraju da imaju uspostavljenu funkciju za predškolsko obrazovanje.	U Crnoj Gori postoji 21 ustanova predškolskog obrazovanja, sa mrežom od 147 vaspitnih jedinica. Na ovaj način je postignut značajan napredak, imajući u vidu da se broj vaspitnih jedinica više nego duplirao u odnosu na prethodnu baznu studiju i izradu prostornog plana (sa 75 na 147).	

	Došlo je do porasta broja korisnika, kako u apsolutnom iznosu, tako i u odnosu na reprezentativni broj stanovnika. Stopa upisa djece u predškolske ustanove na nivou države je u konstantnom porastu i trenutno iznosi oko 43%.	DA
C1.2.3.4-2 Svi centri iz mreže naselja Crne Gore, izuzev lokalnih, moraju da imaju uspostavljenu funkciju osnovnog obrazovanja. Kad brojnost stanovništva opravdava postojanje osnovne škole, i u lokalnim centrima se mogu uspostaviti funkcije osnovnog obrazovanja.	Osnovno obrazovanje predstavlja najrazvijeniji sistem obrazovanja u Crnoj Gori i kao takav je dostupan u svim opštinama. Programski sadržaji su predmet konstantne dorade i unapređivanja u skladu sa potrebama učenika, što je jako pozitivno, ako se ima u vidu značaj koji osnovno obrazovanje, ima na dalji rast i razvoj čovjeka.	DA
C1.2.3.4-3 Svi centri iz mreže naselja Crne Gore, izuzev značajnih lokalnih i lokalnih, moraju da imaju uspostavljenu funkciju za srednje obrazovanje. Kad demografska struktura u opštinskom centru to ne zadovoljava, ta funkcija se u toj opštini ne uspostavlja.	Srednje obrazovanje u Crnoj Gori shodno Opštem zakonu o obrazovanju poznaje mogućnost organizovanja srednje škole kao gimnazije, stručne škole i umjetničke škole. U prethodnom periodu, došlo je do rasta broja srednjih škola u Crnoj Gori. Posmatrano po regionima, razmještaj kapaciteta srednjih škola je neravnomjeran, uzevši u obzir činjenicu da u srednjoj regiji školuje 50% od ukupnog broja srednjoškolaca. Sa druge strane, imajući u vidu demografska kretanja i migracije, to je sasvim očekivan trend.	DA
C1.2.3.4-4 Svi centri iz mreže naselja Crne Gore, izuzev opštinskih, značajnih lokalnih i lokalnih centara, moraju da imaju uspostavljenu funkciju za akademsko i/ili ostalo postdiplomske obrazovanje. Kad brojnost stanovništva u opštinskim centrima, njihovom gravitacionom području ili specifičnim lokalnim pogodnostima opravdava postojanje akademskog i/ili ostalog postdiplomskog obrazovanja, i u tim centrima se mogu uspostaviti te obrazovne funkcije.	Institucije visokog obrazovanja u Crnoj Gori čine četiri univerziteta: Univerzitet Crne Gore, Univerzitet Mediteran, Univerzitet Donja Gorica, Univerzitet Adriatik, kao i dvije samostalne visokoškolske institucije – Fakultet za državne i evropske studije Podgorica i Fakultet za poslovni menadžment Bar. U periodu od izrade prethodnog prostornog plana, došlo je do razvoja visokog obrazovanja, porasta broja univerziteta i univerzitetskih jedinica.	DA
Nauka		
Principi razvoja		
P1.2.3.4-5 Definisati naučne i istraživačke prioritete u međunarodnoj saradnji Crne Gore, kroz odgovarajuće projekte i programe (ESPON, COST, UNESCO/HP, UNESCO/OECD, FPG, CEI, TEMPUS, INTERREG i dr.)	Vlada Crne Gore je donijela <i>Strategiju naučno-istraživačke djelatnosti</i> za period 2008–2016. i 2017–2021. god. Nosioci naučno-istraživačkog rada u Crnoj Gori su Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, univerziteti i određeni centri. Evropska unija u svojim izvještajima konstatuje visok nivo međunarodne saradnje u naučnim publikacijama, kao i faktor uticaja citata koji iznosi 1.87 i koji je iznad prosjeka.	DA

<p>P1.2.3.4-6</p> <p>Stvarati nove institucionalne i organizacione sporazume za povezivanje istraživanja i razvoja sa privrednim preduzećima, naročito malim i srednjim preduzećima i društvenim ustanovama.</p> <p><i>Objašnjenje:</i> Osnova za ekonomski i društveni razvoj jeste direktna saradnja između ustanova primijenjenog istraživanja i učesnika u ekonomskom i socijalnom sistemu. Naročito mala i srednja preduzeća nijesu u poziciji da sama vrše svoja istraživanja da bi poboljšali kvalitet i opseg svojih proizvoda i usluga. Da bi se unaprijedili okvirni uslovi za ekonomski razvoj i bolje životne uslove, veza između istraživanja i razvoja sa potencijalnim korisnicima jeste odgovarajuće sredstvo za unapređenje razvoja. Ovo posebno važi za oblasti u blizini postojećih pokazatelja rasta i ekonomskih centara. Razvoj sjevernog dijela Crne Gore zavisi od takvog unapređenja poslovnih okvirnih uslova.</p>	<p>Na Univerzitetu Crne Gore formiran je Centar za izvrsnost i naučne inovacije i pokrenuta je inicijativa za formiranje legislativnog okvira za komercijalizaciju rezultata istraživanja i prava intelektualne svojine. Obavezna komponenta svih naučnih projekata koji se realizuju na Univerzitetu Crne Gore, jeste povezivanje sa privredom. Doprinos nauke razvoju društva moguć je jedino kroz sinergiju naučno-istraživačke i privredne djelatnosti. Upravo se kroz strategije naučno-istraživačke djelatnosti, praktičan rad koji je sastavni dio procesa obrazovanja na univerzitetima, kao i kroz projekte Ministarstva nauke, želi dati doprinos na ovom polju. Neophodan dodatni napredak na polju adekvatne regionalne zastupljenosti naučnih centara, u skladu sa prioritetnim razvojnim granama Vlade Crne Gore.</p>	<p>DJELIMIČNO</p>
<p>P1.2.3.4-7</p> <p>Da bi se unaprijedila struktura primijenjenog istraživanja, neophodno je osnivanje i unapređenje dodatnih istraživačkih instituta u poljima seizmologije, održivog razvoja i biodiverziteta.</p> <p><i>Objašnjenje:</i> <i>Obrazovanje za održivi razvoj sprovesti u skladu sa UN deklaracijom o dekadi obrazovanja za održivi razvoj.</i></p>	<p>Na osnovu bazne studije i objavljenih rezultata može se reći da je Crna Gora ostavila djelimičan napredak na ovom polju.</p> <p>Odlukom Vlade Crne Gore, od 1. jula 2012. godine, Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore postali su dio jedinstvenog državnog ograna uprave.</p> <p>U dijelu održivog razvoja 2013.G. formiran je Centar za održivi razvoj na osnovu Memoranduma o razumijevanju koji su potpisali UNDP i Ministarstvo održivog razvoja i turzima</p> <p>Agencija za zaštitu životne sredine (<i>Environment protection Agency of Montenegro – EPA Montenegro</i>) osnovana je Uredbom o izmjenama i dopunama uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave („Sl. list CG”, br. 68/08).</p>	<p>DA</p>
<p>Ciljevi razvoja</p>		

<p>C1.2.3.4-5 Novi objekti za naučne aktivnosti biće smješteni u centru od nacionalnog značaja, centru od posebnog značaja ili u centrima od regionalnog značaja.</p>	<p>Najveći broj naučnih institucija u Crnoj Gori se nalazi u Podgorici. Tri od četiri univerziteta su locirana u glavnom gradu, kao i centara izvrsnosti, izuzev Centra koji se odnosi na istraživanja u biomedicini koji je lociran u Igalu i Inovaciono preduzetničkog centra Tehnopolis koji se nalazi u Nikšiću.</p> <p>Posmatrano sa demografskog aspekta, prirodno djeluje da je najveći broj centara lociran u Podgorici, ali sa druge strane, sjever ostaje zapostavljen, migracije postaju velike i u dužem roku to može predstavljati problem, pogotovo imajući u vidu da je poljoprivreda jedna od strateških grana razvoja Crne Gore.</p>	<p>DJELIMIČNO</p>
<p>Kultura</p>		
<p>Principi razvoja</p>		
<p>P1.2.3.4-8 Stvaranje povoljnijih okvirnih uslova za uspostavljanje i razvoj kulturnih aktivnosti i kulturnih usluga u Crnoj Gori.</p>	<p>Djelatnost kulture i njen razvoj, definisani su kroz <i>Nacionalni program razvoja kulture (2011–2015)</i> i <i>Program razvoja kulture</i> za periodu 2016–2020. godine. Za finansiranje kulture na nacionalnom nivou, izdvaja se u prosjeku 2.5 % bruto domaćeg proizvoda, što omogućava održivost sektora kulture u cjelini. Pored toga, Crnoj Gori su dostupna sredstva iz međunarodnih fondova, Evropske unije i IPA projekata. U Crnoj Gori postoji sve više privatnih preduzeća koja se bave kulturom, što upućuje na zaključak da postoji adekvatan ambijent za razvoj kulturnih aktivnosti i kulturnih usluga u našoj državi.</p>	<p>DA</p>
<p>Ciljevi razvoja</p>		
<p>C1.2.3.4-6 Kulturno nasljeđe u svim postojećim oblicima mora se očuvati stvaranjem odgovarajućih okvirnih uslova; ovo obuhvata stvaranje odgovarajuće pravne osnove, programa promovisanja, međunarodne razmjene.</p>	<p>Strategije razvoja kulturne djelatnosti i razni programi podrške kulturnim dešavanjima i manifestacijama stvaraju neophodne predulove za očuvanje kulturnog nasljeđa. Dodatnu pažnju je potrebno posvetiti razvoju međunarodne razmjene i programima saradnje sa crnogorskom dijasporom kako bi se omogućilo očuvanje crnogorskog kulturnog nasljeđa.</p>	<p>DJELIMIČNO</p>
<p>C1.2.3.4-7 Očuvanje kulturne raznolikosti kao osnove nacionalnog identiteta.</p>	<p>Crna Gora kao multikonfesionalno i multietničko društvo, baštini vrijednosti kulturne raznolikosti svih naroda i narodnosti koji u njoj žive. Shodno tome, u odnosu na učešće koje jedna nacionalna zajednica ima u stanovništvu Crne Gore, izdvajaju se novčana sredstva za razvoj kulturne djelatnosti svih naroda.</p>	<p>DA</p>

C1.2.3.4-8 U manje razvijenim opštinskim centrima, kulturne aktivnosti biće obogaćene kroz razne mobilne vidove kulturnih aktivnosti.	Jedan od oblika nezavisne kulture su manifestacije i festivali, kao dio mobilnih kulturnih aktivnosti, kojih ima preko stotinu na godišnjem nivou i koji omogućavaju izražavanje raznih specifičnosti i ljepota određene opštine i podneblja. Neophodno ostvariti dodatan napredak u narednom periodu.	DJELIMIČNO
Fizička kultura		
Principi razvoja		
P1.2.3.4-9 Razvoj mreže objekata za fizičku kulturu kao osnov za dalji razvoj masovnog i profesionalnog sporta.	U periodu od izrade prethodnog prostornog plana, došlo je do značajnog rasta broja sportskih objekata i sportskih klubova što umnogome olakšava kako rekreativno tako i profesionalno bavljenje sportom.	DA
P1.2.3.4-10 Sve osnovne i srednje škole treba da raspolažu sportskim objektima, kako bi privukle omladinu da se bavi sportskim aktivnostima i da bi poboljšala zdravstveno stanje djece i mladih.	U prethodnom periodu, oblast školskog sporta je bila nedovoljno dobro organizovana, te nije ostvarivala svoju svrhu i puni potencijal koji joj je namijenjen. Osnivanjem Ministarstva sporta, školski sport je postavljen kao jedan od prioritetnih ciljeva, koji ima direktan uticaj na fizičko i mentalno sazrijevanje djece.	DA
P1.2.3.4-11 Svaka opština i naselje treba da raspolažu objektima za fizičku kulturu.	Shodno analizi koju je sproveo Ministarstvo sporta, u skoro svim crnogorskim opštinama postoji dovoljan broj sportskih objekata, koji bi zadovoljili potrebe sportista, učenika, studenata i rekreativaca. Uprkos tome, određeni broj objekata nije u dobrom stanju već se zahtijeva njihovo renoviranje i adaptacija, da bi se mogli koristiti na adekvatan način.	DJELIMIČNO
Zdravstvo		
Principi razvoja		
P1.2.3.4-12 Uspostavljanje mreže zdravstvenih usluga u skladu sa potrebama demografske strukture i regionalnog razvoja, uz uzimanje u obzir uticaja demografskih promjena.	Uprkos činjenici da objekti primrane zdravstvene zaštite postoje u svim opštinama, nijesu u potpunosti ispratili promjenu demografske strukture i regionalni razvoj. Shodno tome, kao posljedica migracije, 42 doma zdravlja koja rade na teritoriji glavnog grada nijesu dovoljna, a naročito u kvartovima koji su izgrađeni u novije vrijeme kao što su City Kwart, Blok IX, Stari Aerodrom.	DJELIMIČNO
P1.2.3.4-13 Dalje jačanje i unapređenje sistema ambulantne zdravstvene zaštite, naročito u udaljenim područjima,	Iako se može govoriti o značajnom napretku, sistem ambulantne zdravstvene zaštite, pogotovo u seoskim područjima, nije još uvijek na zadovoljavajućem nivou. To je poseban problem ako se ima u vidu da	DJELIMIČNO

kako bi se obezbijedila zdravstvena zaštita kompletnog stanovništva bez obzira na rezidentnu lokaciju.	strukturu stanovništva u tim područjima čine starije osobe kojima je kretanje otežano i koji imaju rastuću potrebu za brзом i efikasnom zdravstvenom zaštitom.	
P1.2.3.4-14 Dalje jačanje i unapređenje sistema mobilne zaštite za starije, naročito u udaljenim oblastima, kako bi se obezbijedila zaštita u njihovoj uobičajenoj zajednici (to odgovara očekivanim promjenama u demografskoj strukturi, kao i promjenama u tradicionalnim porodičnim sistemima).	Ovaj vid zdravstvene zaštite je projektovan znatno optimističnije u odnosu na stvarno stanje. Potrebno je izvršiti dodatne napore, nabaviti više vozila, pojačati patronažu i sl.	DJELIMIČNO
Ciljevi razvoja		
C1.2.3.4-9 Svi važni lokalni centri moraju da raspolažu objektima za osnovnu zdravstvenu zaštitu.	Objekti primarne zdravstvene zaštite, prisutni su u svim opštinama kao dio sistema domova zdravlja koji predstavlja osnovu zdravstvene zaštite.	DA
C1.2.3.4-10 Svi centri od opštinske važnosti moraju da budu lokacija za centre zdravstvene zaštite, a apoteke opremljene u skladu sa odgovarajućim lokalnim uslovima.	Svi centri od opštinske važnosti imaju odgovarajuće centre zdravstvene zaštite. Postoji ukupno 18 domova zdravlja, dok građani nekih najmanjih opština (kao što su Petnjica, Šavnik, Plužine i Gusinje i Tuzi), usluge zdravstvene zaštite primaju u najbližim opštinama kojima teritorijalno gravitiraju. Kada je riječ o mreži apoteka i potrebama snabdijevanja stanovništva odgovarajućim medikamentima, državne apoteke Montefarma, prisustne su u svim crnogorskim opštinama.	DA
C1.2.3.4-11 Centar od nacionalnog značaja, centar od posebnog značaja i svi centri od regionalnog značaja moraju biti lokacija za opšte bolnice.	U Crnoj Gori pored Podgorice u kojoj se nalazi Klinički centar Crne Gore kao krovna zdravstvena institucija, postoji još sedam opštih bolnica koji su organizovani u skladu sa demografskim potrebama i značajem koji pojedini regionalni centri imaju. Shodno tome, postoji sedam opštih bolnica i to u Baru, Kotoru, Beranama, Pljevljima, Nikšiću, Bijelom Polju i na Cetinju. Pored njih postoje još tri specijalizovane bolnice koje se locirane u Kotoru, Risnu i Brezoviku.	DA
Socijalna i dječja zaštita		
P1.2.3.4-15 Adaptacija i primjena socijalne zaštite prema standardima utvrđenim evropskim zakonodavstvom, ekonomskim mogućnostima Crne Gore, demografskim	Oblast socijalne i dječje zaštite je uređena Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti koji je usvojen 2013. godine i koji je nekoliko puta mijenjan i modifikovan kako bi bio potpuno u skladu sa evropskim zakonodavstvom. Iako u Crnoj Gori postoji 13 centara za socijalni rad,	DJELIMIČNO

promjenama, promjenama u nivou siromaštva, brzom urbanizacijom itd.	znajući da smo zemlja u tranziciji i uzimajući u obzir ekonomske trendove, rastuće potrebe broja korisnika sistema socijalne i dječje zaštite, nameću neophodnost daljeg napretka u ovoj oblasti.	
P1.2.3.4-16 Jačanje socijalne zaštite za postizanje višeg stepena socijalne sigurnosti finansijski neobezbijeđenih osoba i metoda koje bi ubrzale razvoj modernih vrsta preventivne socijalne zaštite onog dijela populacije koji ne bi bio u mogućnosti (iz razloga fizičke prirode) da radi i zarađuje tim radom za ispunjavanje minimalnih životnih potreba.	Na ovom polju je najveći napredak ostvaren kroz program zapošljavanja lica sa invaliditetom, gdje se kroz davanje subvencija poslodavcima koji zapošljavaju takva lica, preventivno djeluje na smanjenje broja lica koja su u stanju socijalne potrebe. Potreban dodatan napredak.	DJELIMIČNO
P1.2.3.4-17 Razvoj institucija i usluga za socijalnu zaštitu, a naročito na polju preventivne zaštite i prevencije javljanja socijalnih potreba, zbog činjenice da je primjetan trend rasta starih domaćinstava, kao i povećanje siromaštva među velikim dijelom stanovništva.	Trend povećanja broja penzionera kako u apsolutnom tako i relativnom iznosu, iziskuje potrebu razvoja većeg broja domova za stara i nezbrinuta lica. U Crnoj Gori trenutno postoje dva takva objekta koja omogućavaju adekvatno zadovoljenje potreba starih lica i to u Risnu i Bijelom Polju.	DJELIMIČNO
P1.2.3.4-18 Snažniji razvoj institucija i usluga za socijalnu zaštitu, a naročito na polju preventivne zaštite i prevencije javljanja socijalnih potreba, zbog činjenice da je primjetan rastući trend starih domaćinstava kao i povećanje siromaštva među većim dijelom stanovništva.	Crna Gora pripada grupi zemalja u kojoj dolazi do brzog rasta stanovništva, a uzevši u obzir ekonomska kretanja, gubitak "srednje" klase kao takve, i sve veće nejednakosti u disperziji bogatstva, te je neophodno izvršiti dalje reforme penzionog sistema, koje će omogućiti bolje uslove života starijih grupa stanovništva, kao i poraditi na jačanju socijalnih programa.	DJELIMIČNO

PROSTORNI KONCEPT RAZVOJA DRUŠTVENIH DJELATNOSTI		
Opis	Komentar	Ostvarenost cilja Da/Djelimično/Ne
<i>Ciljevi razvoja</i>		
C2.5.1-1 Prostorni razvoj društvenih servisa mora biti orijentisan u skladu sa sljedećim kriterijumima: 1. Projekcijom demografskih promjena do 2020. godine i očekivanim potrebama u skladu sa tim promjenama 2. Instrumentima za stimulisanje regionalnog	Razvoj društvenih djelatnosti u Crnoj Gori se odvija u pravom smjeru. Od izrade prostornog plana Crna Gora je započela proces pristupnih pregovora sa Evropskom unijom. Generalno posmatrano, razvoj društvenih djelatnosti je pratio demografska kretanja, pa je tako uočen i pad razvoja društvenih djelatnosti u sjevernoj, a rast u južnoj i centralnoj regiji. Društveni servisi su u	DA

razvoja 3. Obezbjediavanjem dostupnosti društvenih servisa svim područjima.	principu dostupni u svim područjima, ali i dalje postoji prostor za napredak, naročito u seoskim oblastima. Lokalne samouprave tj. opštine, su preko svojih projekata, osnovni izvor stimulisanja regionalnog razvoja.	
2.5.2. Koncept prostornog razvoja obrazovno-pedagoških institucija		
Ciljevi razvoja		
C2.5.2-1 Centar državnog značaja, centar posebnog značaja, centri regionalnog značaja, centri opštinskog značaja i značajni lokalni centri moraju imati ustanove za predškolsko obrazovanje.	Funkcija predškolskog obrazovanja se u Crnoj Gori ostvaruje na adekvatan način. U odnosu na izradu prethodnog prostornog plana, došlo je do značajnog jačanja kapaciteta u oblasti predškolskog obrazovanja, pa tako danas u Crnoj Gori postoji 21 ustanova predškolskog obrazovanja sa mrežom od 147 vaspitnih jedinica.	DA
C2.5.2-3 Centar državnog značaja, centar posebnog značaja, centri regionalnog značaja, kao i centri opštinskog značaja u skladu sa trenutnim potrebama moraju imati srednjoškolske ustanove.	U prethodnom periodu došlo je do porasta broja srednjoškolskih ustanova u Crnoj Gori. Tako danas u Crnoj Gori funkcioniše 55 srednjih škola.	DA
C2.5.2-2 Centar državnog značaja, centar posebnog značaja, centri regionalnog značaja, centri opštinskog značaja, kao i značajni lokalni centri moraju imati ustanove za osnovno obrazovanje; a u slučaju da demografska struktura lokalnog stanovništva opravdava postojanje osnovne škole, i lokalni centri mogu imati ustanove za osnovno obrazovanje.	Osnovno obrazovanje predstavlja najrazvijeniji sistem obrazovanja u Crnoj Gori i kao takvo je dostupno u svim opštinama. Zbog demografskih kretanja stanovništva, broj učenika i odjeljenja je neuporedivo manji u sjevernom regionu države u odnosu na centralnu regiju, što rezultira većim opterećenjem prosvjetnih radnika, a samim tim može dovesti do nižeg nivoa kvaliteta nastave. Shodno tome, naročito u Podgorici, potrebno je izgraditi nove osnovne škole, kako bi se zadovoljile rastuće potrebe stanovništva u naseljima koja se brzo razvijaju.	DA
C2.5.2-4 Centri državnog značaja, centri posebnog značaja i svi centri regionalnog značaja moraju imati ustanove za akademsko obrazovanje i/ili postdiplomsko obrazovanje.	U Crnoj Gori postoje četiri univerziteta koja su locirana uglavnom u srednjoj regiji naše države. Izuzev djelova određenih univerzitetskih jedinica, usko specijalizovanih za određene nastavne programe, u sjevernoj regiji ne postoje adekvatni uslovi	DJELIMIČNO

	za razvoj visokoškolskog obrazovanja, pa bi u narednom periodu tome trebalo posvetiti posebnu pažnju.	
2.5.3. Koncept prostornog razvoja naučnih aktivnosti		
Ciljevi razvoja		
C2.5.3-1 Nove ustanove za obavljanje naučnih aktivnosti će biti smještene u centrima državnog značaja ili u centrima regionalnog značaja.	Institucije za obavljanje naučnih aktivnosti su uglavnom locirane u Podgorici i tijesno su povezane sa Univerzitetima kao glavnim nosiocima naučne aktivnosti. Uprkos tome, imajući u vidu strateške grane naše privrede, potrebno je razviti nove centre naučnog razvoja koji će biti smješteni i u sjevernom i južnom regionu Crne Gore.	DJELIMIČNO
2.5.4. Koncept prostornog razvoja kulture I fizičke kulture		
P2.5.4-1 Svaka opština i naselje treba da imaju objekte za fizičku kulturu.	Shodno podacima sa kojima raspolaže Ministarstvo sporta i mladih Vlade Crne Gore, sve opštine raspolažu sa adekvatnim brojem sportskih objekata koji su u skladu sa potrebama sportista, rekreativaca i učenika.	DA
C2.5.4-1 U manje razvijenim opštinskim centrima kulturne aktivnosti će biti obogaćene raznovrsnim pokretnim vrstama kulturnih aktivnosti.	Mobilni vidovi kulturne aktivnosti, kroz pojavu festivala koji se organizuju u saradnji sa lokalnim samoupravama, predstavljaju značajan vid izraza kulturne scene Crne Gore. To je dodatno važno ako se ima u vidu značaj Crne Gore kao turističke destinacije.	DA
2.5.5. Koncept prostornog razvoja zdravstvenih institucija		
Ciljevi razvoja		
C2.5.5-1 Svi značajni lokalni centri moraju imati domove zdravlja (tj. dispanzere).	Objekti osnovne zdravstvene zaštite, prisutni su u svim opštinama kao dio sistema domova zdravlja koji predstavlja osnovu primarne zdravstvene zaštite.	DA
C2.5.5-2 Svi centri opštinskog značaja moraju imati domove zdravlja i apoteke opremljene u skladu sa specifičnim uslovima.	U Crnoj Gori postoji ukupno 18 domova zdravlja čime je obezbijeđen adekvatan nivo primarne zdravstvene zaštite. Apoteke Montefarma, koji su u državnom vlasništvu, omogućavaju snabdijevanje neophodnim medikamentima u skladu sa državnim potrebama.	DA
C2.5.5-3 Centri državnog značaja, centri posebnog značaja i svi centri regionalnog značaja moraju imati opšte bolnice.	Crna Gora pored Kliničkog centra koji je lociran u Podgorici, kao krovne institucije za zaštitu zdravlja stanovništva, posjeduje još sedam opštih i 3 specijalizovane bolnice čime je obezbijeđena	DA

	adekvatna regionalna zastupljenost. U cilju rasterećenja Kliničkog centra, potrebno je u narednom periodu izgraditi Opštu bolnicu u Podgorici.	
2.5.6. Koncept prostornog razvoja socijalne i dječje zaštite		
P2.5.6-1 Svaka opština i naselje moraju imati ustanove za socijalnu i dječju zaštitu.	Postoji ukupno 13 Centara za socijalni rad, koji pokrivaju veći dio Crne Gore. Uprkos tome potrebno je u narednom periodu poraditi na povećanju broja ovih centara, naročito u manje razvijenim regionima države, uzevši u obzir rastuće potrebe za socijalnom i dječjom zaštitom.	DJELIMIČNO

4. STANOVANJE

KONCEPT RAZVOJA STANOVANJA – OSVRT NA REALIZACIJU CILJEVA VAŽEĆEG PPCG DO 2020.G.		
Ciljevi stambene politike su definisani tako da polaze od savremenih razvojnih principa prihvaćenih međunarodnim razvojnim dokumentima (Agenda Habitat, Evropska socijalna deklaracija i sl).		
Opis cilja	Komentar	
<p>Razvoj i pružanje kvalitetnih stambenih usluga, Zaštita korisnika u ostvarivanju stambenih prava, Zaštita i ostvarivanje čovjekovih prava, Razni oblici partnerstva sa neprofitnim sektorom u oblasti stanovanja. Spriječavanje i otklanjanje beskućništva, Obezbeđivanje stanova koje je prihvatljivo u pogledu cijene</p>	<p>Nakon donošenja PPCG (2008.g.) usvojena je Nacionalna stambena strategija Crne Gore 2011.g. (<i>Projekat finansiran od strane Vlade Crne Gore, Ministarstva održivog razvoja i turizma</i>). za period 2011-2020.g. Nakon isteka prvog Akcionog plana (2015g.), usvojen je novi Akcioni plan za period 2015-2020.g. Ovom Strategijom su dati opšti razvojni ciljevi, pregled stanja i barijera, razvojni ciljevi, prioriteti u razvoju, međunarodni okvir i pozitivni primjeri u oblasti stambene politike i oblastima od uticaja na stanovanje, mjere i instrumenti za monitoring. Postoje izvještaji o realizaciji Akcionog plana Nacionalne stambene strategije i Programa stanovanja za period 2017-2020.g.</p>	Djelimično
<p>Akcionim planom su definisane 4 oblasti kroz čije se unapređivanje prati realizacija politika u oblasti stanovanja.</p> <p>Strateški cilj 1. Zakonski okvir, Strateški cilj 2. Institucionalni okvir, Strateški cilj 3. Održavanje stambenog fonda, Strateški cilj 4. Povećanje dostupnosti stambenog fonda.</p>	<p>Strateški cilj1, realizovan je donošenjem Zakona o legalizaciji bespravnih objekata, čime je započet postupak legalizacije bespravnih objekata. Donešen je Zakon o socijalnom stanovanju 2013.g. Realizacija cilja 2. obuhvata osnivanje stambenih fondova na nivou lokalne samouprave, unapređenje evidencije o stanovima i obuku kadrova na lokalnom i državnom nivou. Dio je realizovan, a osnivanje stambenih fondova i posebne institucije na nivou opština nije ocjenjeno opravdanim. Sprovodi se Zakon o održavanju stambenih zgrada (na osnovu Zakona usvojenog 2016.g.), i izrada Registra stambenih zgrada i obezbeđivanje organa upravljanja u stambenim zgradama. Realizacija mjera za strateški cilj 3-održavanje stambenog fonda je kontinuirana aktivnost. Stanje stambenog fonda nije na zadovoljavajućem nivou i potrebno je raditi na podizanju svijesti u jedinicama lokalne samouprave o organima upravljanja u stambenim zgradama i kulturi stanovanja. Realizacija strateškog cilja 4 prati se kroz realizaciju Programa socijalnog stanovanja 2017-2020.g. U toku je sprovođenje:</p>	Da

	<p>Nacionalnog stambenog projekta za raseljena i interno raseljena lica (Ministarstvo rada i socijalnog staranja uz CEB-Regionalni stambeni program za raseljena lica)., Projekat rješavanja stambenih pitanja socijalno ugroženih kategorija građana na sjeveru Crne Gore. Aktivnosti Stambene zadruge Solidarno za rješavanje stambenih pitanja zaposlenih u prosvjeti, Aktivnosti Stambene zadruge Zdravstvo za rješavanje stambenih pitanja u zdravstvu i aktivnosti Ministarstva održivog razvoja i turizma za rješavanje stambenih pitanja građana, po povoljnim uslovima, u saradnji sa CEB (Projekat 1000 plus).</p>	
<p>Akcionim planom politike stanovanja je definisan veliki broj aktivnosti na državnom i lokalnom nivou: Formiranje posebnog subjekta za stambenu politiku, Formiranje nacionalnog stambenog fonda, Realizacija Akcionog plana kroz pilot projekat za 5 opština, Realizacija projekta "Stanovi solidarnosti"</p>	<p>Može se ocijeniti da je dio ciljeva razvoja Akcionog plana politike stanovanja i važećeg PPCG do 2020.g. realizovan, ali je neophodno dalje poboljšanje stanja u oblasti stanovanja.</p>	<p>Djelimično</p>

5. ZEMLIŠNA POLITIKA -Osvrt na PPCG 2008-2020.g.

U važećem PPCG do 2020.g. je istaknuto da zemljište kao privredna kategorija doživljava promjene sa promjenom društveno političkog i ekonomskog sistema u Crnoj Gori. I tada su bila otvorena pitanja odgovarajuće uređenosti u oblasti zemljišne politike.

Ukazano je na potrebu zaštite javnog interesa u ovoj oblasti, regulisanja tržišta nekretnina i poreskog sistema. To je od važnosti za omogućavanje opštinskim samoupravama i državi da vodi kvalitetnu dugoročnu politiku prostornog razvoja i uređenja prostora.

U vrijeme donošenja važećeg plana u oblasti upravljanja građevinskim zemljištem su bili učinjeni početni koraci, ali tadašnji sistem nije bio usklađen sa promjenama i tranzicijskim reformama. Zato se ukazalo na potrebu uvođenja reformi i u ovoj oblasti. Nedostajali su savremeniji načini finansiranja uređenja gradskog građevinskog zemljišta, kao i osnovni mehanizmi i institucije za realizaciju.

Nije postojalo oporezivanje rente, pa su država i lokalne zajednice gubile potencijalna poreska sredstva, tj. prihode.

Nastupile su promjene svojinskih odnosa i strukture, a nedostajao je mehanizam kontrole i dobre politike upravljanja zemljištem.

Nije postojao dobar informacioni sistem o zemljištu, evidencija o zemljištu (katastar) je bio nedovoljna, pa je to predstavljalo ograničenje za pravilno bilansiranje i vrijednovanje zemljišta, promet, zakup, oporezivanje i sl.

Nedostajao je adekvatan katastar nepokretnosti i katastar podzemnih objekata i vodova. Podaci o evidenciji u ovoj oblasti u državnim poreskim upravama, lokalnim opštinskim institucijama za upravljanje građevinskim zemljištem opštinskim planskim službama i državnoj statistici, nisu bili usklađeni.

U planskom dijelu važećeg PPCG do 2020.g. date su Smjernice za korišćenje zemljišta i zemljišnu politiku.

Istaknuto je da je zemljišna politika važna za ostvarivanje nacionalne prostorne politike. Osim toga važna je i sa aspekta uređenja odnosa na tržištu.

Neophodno je da javni sektor (država i lokalne zajednice) obezbijede efikasan sistem i tretman građevinskog zemljišta koje je neophodno za razvoj društvene infrastrukture.

Za definisanje principa, instrumenata i institucionalne podrške predložene su mjere:

- Da se izvede stanje trendova na polju uređenja prostora, prometa i upravljanja zemljištem,
- Da se definišu ciljevi zemljišne politike i definišu instrumenti za njihovo dostizanje.
- Ocijeniti društveno opravdane troškove i koristi za realizaciju definisanih ciljeva.

Predloženo je da te zadatke treba da obave nadležni državni organi i organi lokalne vlasti, na osnovu nezavisnih i nepristrasnih ekspertskih uvida i ocjena kompetentnih stručnih i naučno-istraživačkih institucija i organizacija.

Najhitnije je bilo formirati odgovarajuće evidencije i podatke katastra nepokretnosti i evidenciju o nekretninama, kako bi se upravljalo građevinskim zemljištem.

Predviđena je izrada studije zemljišne politike Crne Gore, koja je urađena u organizaciji Ministarstva održivog razvoja i turizma u okviru LAMP projekta (Projekat zemljišne administracije i upravljanja).

U ovoj oblasti nisu ostvareni ciljevi važećeg PPCG 2008-2020. , pa je značajan dio obaveza prenešen na naredni period.

ENERGETSKA INFRASTRUKTURA		
Opis cilja	Komentar	Ostvarenost cilja Da/Djelimično/Ne
Principi razvoja		
<p>P1.3.2.3-4</p> <p>Elektroenergetski sistem treba da se razvija na takav način da predstavlja osnovu za ukupan privredni razvoj Crne Gore, kao i da snabdijevanje električnom energijom bude bezbjedno i dovoljno u svim oblastima i naseljima u Crnoj Gori. Takođe treba da ispuni i međunarodne preporuke i standarde u pogledu sigurnosti snabdijevanja električnom energijom.</p>	<p>U prethodnom periodu cjelokupan elektroenergetski sektor je prošao kroz restrukturiranje upravo sa ciljem podizanja kvaliteta usluge krajnjim korisnicima uz minimizaciju troškova usluga i omogućavanje uspostavljanja kompetitivnog tržišta električne energije. To je za posljedicu imalo dinamičan razvoj infrastrukture prenosne i distributivne mreže, ali i podizanje udjela proizvodnih kapaciteta iz obnovljivih izvora energije.</p> <p>Međutim, još uvijek postoje djelovi mrežne infrastrukture koji ne obezbjeđuju zadovoljavajući nivo sigurnosti snabdijevanja električnom energijom. Upravo ovi djelovi infrastrukture su prepoznati važećim razvojnim planovima kao prioritetni projekti sa ciljem daljeg poboljšanja snabdijevanja električnom energijom.</p> <p>Dostupnost električne energije je usljed dobre elektroenergetske povezanosti crnogorskog elektroenergetskog sistema i raspoloživih izvora na zadovoljavajućem nivou.</p>	Djelimično
<p>P1.3.2.3-5</p> <p>Razvoj energetske infrastrukture treba da slijedi realizaciju ciljeva prostornog razvoja ekološke zaštite okoline i prostornog planiranja u Crnoj Gori.</p>	<p>Razvoj energetske infrastrukture prati značajan uticaj na životnu sredinu. Zato su i svi projekti energetske infrastrukture praćeni procjenom njihovog uticaja na životnu sredinu sa definisanjem mjera ublažavanja. U prethodnom periodu je izgrađen značajan broj objekata energetske infrastrukture (2 vjetroelektrane, 13 mHE i 4 manje fotonaponske elektrane uz veliki broj trafostanica i vodova od kojih se posebno izdvaja povezivanje kablom jednosmjerne struje sa elektroenergetskim sistemom Italije). Iako je kod svih projekata prepoznat uticaj na životnu sredinu, nije istog intenziteta i predviđene mjere za ublažavanje uticaja nijesu bile jednako efikasne. Kada je mrežna infrastruktura u pitanju, definisanje koridora je predstavljalo izazov od najvećeg značaja usljed potencijalnih prolazaka kroz zaštićena područja. S druge strane, dio izgrađenih proizvodnih objekata je prepoznat po negativnom uticaju na životnu sredinu, dok se od izgradnje nekih objekata i odustalo upravo usljed nesrazmjernog odnosa benefita i uticaja na životnu sredinu.</p>	Djelimično

<p>P1.3.2.3-6</p> <p>Razvoj i korišćenje infrastrukturnih sistema (proizvodnja, prenos, distribucija i upotreba energije) treba sprovoditi u skladu sa principima i kriterijumima održivog razvoja, naročito kada bi mogli da proizvedu neželjene posljedice sa dugoročnim negativnim efektima.</p>	<p>Planiranje većih infrastrukturnih projekata (prenosna mreža, proizvodni objekti i objekti distributivne mreže 35 kV) uglavnom su praćeni studijama izvodljivosti uz uvažavanje principa i kriterijuma održivog razvoja. Kao izuzetak od navedenog principa prepoznati su neki manji proizvodni objekti izgrađeni od strane privatnih investitora zbog kojih se realizacija mnogih sličnih projekata preispituje a neki su i obustavljeni.</p>	<p>Djelimično</p>
<p>P1.3.2.3-7</p> <p>Obezbijediti povećanje energetske efikasnosti u svim segmentima korišćenja energije (saobraćaj, domaćinstva, industrija i privreda).</p>	<p>Rezultati ušteda energije usljed implementacije mjera energetske efikasnosti se redovno izvještavaju u okviru nacionalnih akcionih planova energetske efikasnosti. Izvještavanje je na državnom nivou i to po pomenutim sektorima. Takođe, o rezultatima mjera energetske efikasnosti se izvještava i na lokalnom nivou. Prepoznaje se porast energetske efikasnosti u svim sektorima iako je procijenjeni potencijal ušteda energije nije u potpunosti realizovan po svim sektorima. Najbolji rezultati su postigniti u sektoru zgradarstva i to kada su u pitanju javne zgrade (škole, bolnice i zgrade lokalnih samouprava).</p>	<p>Djelimično</p>
<p>P1.3.2.3-8</p> <p>Mora se promovisati odgovarajuća kombinacija metoda proizvodnje energije valorizacijom raspoloživih resursa u skladu sa energetskom politikom. Ta kombinacija treba da bude izabrana prema principima održivog razvoja, što znači da treba da prioritet da proizvodnji energije iz obnovljivih izvora i po što nižim cijenama.</p>	<p>Tokom prethodnog planskog perioda poseban akcenat je bio na ekspanziji proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije. Iako je plan bio i veći broj i instalisana snaga, izgrađene su 2 vjetroelektrane, 13 malih hidroelektrana (u toku je rekonstrukcija još 5 malih hidroelektrana koje su postojale i prije predmetnog plana) i 4 manje fotonaponske elektrane.</p> <p>Kod dijela malih hidroelektrana prepoznata je neusklađenost sa principima održivog razvoja što je prouzrokovalo preispitivanje daljeg korišćenja ovog resursa u ranije planiranom obimu.</p> <p>Cijena električne energije iz obnovljivih izvora energije je usljed politike podsticanja proizvodnje veća nego što je bila ranije, ali potrebno je naglasiti da će to biti slučaj samo kod trajanja podsticajnog perioda nakon kojeg se sve elektrane vraćaju tržišno orjentisanom radu što treba da rezultira nižim cijenama električne energije, tj. većim udjelom obnovljivih izvora energije, sigurnijem snabdijevanju i nižim cijenama.</p>	<p>Djelimično</p>
<p>P1.3.2.3-9</p> <p>Povećati udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj proizvodnji energije, pored hidroenergije, naročito solarne energije, energije vjetra, biomase i dr. Promovisanje obnovljivih izvora energije treba da se uključi u energetske planove gradova i</p>	<p>Napravljen je značajan napredak u korišćenju obnovljivih izvora energije. Taj napredak je najindikativniji kod proizvodnje električne energije gdje je u odnosu na početnu godinu prethodnog plana do danas uvećana proizvodnja električne energije (na godišnjem nivou) iz obnovljivih izvora energije za skoro 43%. Time se postiglo da udio obnovljivih izvora energije u proizvodnji električne energije dostigne vrijednost od približno 65 %, a u ukupnoj potrošnji električne energije udio od 61 %. Takođe,</p>	<p>Djelimično</p>

<p>lokalnih zajednica (npr. kao dio lokalnih strategija održivosti – Lokalna agenda 21).</p>	<p>ekspanzijom proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije deficit električne energije na godišnjem nivou je značajno smanjen, i to sa približno 26 % na 5 %. Glavni razlozi su početak korišćenja potencijala vjetra i solarne energije, ali i potencijala malih HE. Naravno, dominantan dio proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije i dalje pripada velikim hidroelektranama (približno 76 %). Daljom realizacijom postojećih planova, Crna Gora će imati suficit električne energije, i energetske miks u kome će obnovljivi izvori imati još dominantnije mjesto.</p>	
<p>P1.3.2.3-10 Unapređenje sistema za prenos i distribuciju električne energije, kako bi se značajno smanjili gubici.</p>	<p>Mrežni operatori prenosne i distributivne elektroenergetske infrastrukture vrše njeno konstantno unaprjeđivanje u cilju podizanja kvaliteta usluge i minimizacije troškova. To je posljedica realizacije razvojnih planova čije praćenje je u nadležnosti Regulatorne agencije za energetiku. Primjenom savremenih tehnologija prilikom eksploatacije postojeće i razvoja buduće infrastrukture postignuti su značajni rezultati u smanjenju nivoa gubitaka energije usljed korišćenja same mreže. Trend smanjenja gubitaka se očekuje i u narednom periodu.</p>	<p>Da</p>
<p>P1.3.2.3-11 Razvijanje malih sistema centralizovanog snabdijevanja toplotnom energijom za stambena i poslovna područja.</p>	<p>I pored razrade više projekata malih centralizovanih sistema snabdijevanja toplotnom energijom za gradove u sjevernom dijelu države, njihova realizacija je izostala. Kao najveća prepreka je prepoznata finansijska isplativost razvoja distributivne mreže za prepoznati konzum. Određeni broj mikro sistema za pojedinačna domaćinstva jeste implementiran kroz razne programe za promociju energetske efikasnosti ali veći centralizovani sistemi su izostali.</p>	<p>Ne</p>
<p>P1.3.2.3-12 Korišćenje građevinskog materijala, odgovarajućih izolacionih karakteristika i njihova primjena u izgradnji objekata (kuće sa niskim nivoom energije).</p>	<p>Kroz programe za promociju energetske efikasnosti stimulisan je rezidencijalni sektor u pravcu obnavljanja omotača zgrada. Time je i podignuta svijest o pozitivnim efektima takvih projekata. Takođe, uvođenje regulative o minimalnim zahtjevima u pogledu energetske efikasnosti za zgrade je dodatno osnažen ovaj princip za nove zgrade.</p>	<p>Da</p>
<p>Ciljevi razvoja</p>		
<p>C1.3.2.3-17 – U skladu sa postojećim potencijalom, upotreba hidropotencijala za proizvodnju električne energije čini glavni element u proizvodnji električne energije u Crnoj Gori i predstavlja obnovljivi izvor energije; – Pogodne lokacije se moraju osigurati od drugih upotreba koje su suprotne ili ometaju predviđenu upotrebu hidropotencijala.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Hidropotencijal malih vodotoka je posebno korišćen u prethodnom periodu. Proizvodnja električne energije iz malih hidroelektrana je uvećana praktično 10 puta i na godišnjem nivou u ovoj godini je planirano da dostigne približno 200 GWh. – Međutim, kada su male HE u pitanju, s obzirom da se radi o derivacionim HE, to se u nekoliko slučajeva pokazalo da je izvršen nepovoljan uticaj na životnu sredinu što je uzrokovalo i odustajanje od realizacije nekih projekata mHE koji su bili u fazi razvoja. 	<p>Da</p>

<p>Objašnjenje: Odabir lokacija za proizvodnju električne energije korištenjem hidroenergetskog potencijala mora se sprovesti pažljivo, kako bi se zaštitili prirodni resursi i vrijednosti u užoj i široj oblasti; dugoročni, kao i dalekosežni uticaji se moraju procijeniti i dokumentovati i služiće kao osnova za odobravanje planiranih investicija od strane nadležnog organa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Kada su velike hidroelektrane u pitanju, za sada se vrše analize izvodljivosti i razna dodatna ispitivanja, ali za očekivati je proširenje HE Perućica za još jedan agregat. 	
<p>C1.3.2.3-18</p> <p>– Sve planirane investicije u proizvodnju energije, kao i odabir lokacija, treba posmatrati kao integralne projekte i procijeniti ih sa aspekta regionalnih i državnih ekonomskih efekata, društvenog uticaja, uticaja na životnu sredinu i seizmičkog rizika.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Ovaj cilj je polazište svih analiza izvodljivosti kada su veliki izvori u pitanju. – Kod manjih izvora energije posebno su od interesa mikro izvori koji imaju minimalan uticaj na životnu sredinu i omogućavaju potrošačima da se samostalno snabdijevaju električnom energijom. 	<p>Da</p>
<p>C1.3.2.3-19</p> <p>– Izgradnja malih hidroelektrana (MHC – kapaciteta ≤ 10 MW) će se utvrditi u detaljnijim prostorno-planskim dokumentima.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Nakon sprovedenih analiza hidropotencijala malih vodotoka prepoznate su brojne lokacije za izgradnju MHC (preko 60 lokacija). – Prepoznate lokacije su ugrađene u detaljne prostorno planske dokumente. – Dio MHC je realizovan kroz javni poziv za dobijanje koncesija, a dio (instalirane snage ispod 1 MW) je realizovan kroz proceduru dobijanja energetske dozvole. – Prepoznat je problem nedovoljno preciznog tretiranja priključka MHC na elektrodistributivnu mrežu koji usljed pozicija MHC može predstavljati značajnu barijeru za realizaciju projekta. 	<p>Da</p>
<p>C1.3.2.3-20</p> <p>– Izgradnja drugog bloka Termoelektrane u Pljevljima sa rekonstrukcijom i modernizacijom postojećeg bloka.</p> <p>Objašnjenje: Potrebno je koristiti tehnologiju koja neće imati prekoračenje dozvoljenih negativnih uticaja na životnu sredinu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Trenutno opredijeljenje je takvo da se odustaje od gradnje drugog bloka TE Pljevlja i daje se prioritet ekološkoj rekonstrukciji postojećeg bloka i produžavanje njegovog radnog vijeka u skladu sa savremenim normama uticaja na životnu sredinu. Postojeći blok TE ima dozvolu rada u trajanju od 20000 h sa postojećom tehnologijom u periodu 2018-2023. Kako će pomenutu kvotu ispuniti već 2021. godine, jasno je da je prioritet ekološka rekonstrukcija koja će omogućiti dalji rad postojećeg bloka. 	<p>Ne</p>
<p>C1.3.2.3-23</p> <p>– Razvijati proizvodnju električne energije korišćenjem snage vjetra uz rezervaciju pogodnih lokacija i čuvanja od drugih namjena koje su suprotne ili ometaju predviđenu namjenu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – U prethodnom periodu su izgrađene 2 vjetroelektrane (Krnovo i Možura) ukupne instalirane snage 118 MW sa godišnjom proizvodnjom od približno 300 GWh. Pozitivna iskustva iz rada VE Krnovo su inicirale dalji razvoj vjetroelektrana radi što većeg korišćenja energetskog potencijala vjetra. U tom pogledu u planu je izgradnja još 2 vjetroelektrane sličnog nivoa snage (VE Gvozd i VE Brajići). 	<p>Da</p>

<p>Objašnjenje: Zbog trenutnog nedostatka podataka, detaljno utvrđivanje pogodnih lokacija mora da sačeka finalizovanje daljeg ispitivanja. Revizijom ovog plana treba definisti i prikazati na mapi pogodne oblasti veće od 10 ha; manje oblasti će se prikazati u detaljnijim planskim dokumentima.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Važan aspekt za realizaciju ovih i sličnih projekata je i priključak na elektroenergetsku infrastrukturu koji mora biti tretiran detaljnim planskim dokumentima. 	
<p>C1.3.2.3-24</p> <ul style="list-style-type: none"> - Infrastruktura prenosa energije, nafte i gasa će se usmjeravati u zajedničke infrastrukturne koridore što je češće moguće, tj. duž saobraćajnih koridora, kako bi se poštovali ciljevi zaštite životne sredine, smanjio investicioni kapital i povećala pristupačnost tokom čitave godine. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kada je prenosna elektroenergetska infrastruktura u pitanju osnovna težnja je korišćenje već raspoloživih koridora koji često ne prate saobraćajne koridore. Izuzetak je izgradnja kablovske infrastrukture pri čijem projektovanju se upravo teži ovom postavljenom cilju. Kako se kod elektrodistributivne mreže razvija dominantno kablovska mrežna infrastruktura to se teži praćenju već uspostavljenih zajedničkih infrastrukturnih koridora. 	<p>Djelimično</p>
<p>C1.3.2.3-25</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uvođenje savremenih centralizovanih sistema grijanja u zonama sa većim brojem potrošača (centralne zone urbanih naselja povezane zajedničkim sistemom sa koncentrisanim proizvodnim zonama) koji se snabdijeva iz centralnog izvora energije (termoelektrane ili industrijske elektrane) čini mogućim kombinovanu proizvodnju toplote i električne energije sa ekonomskim, energetske i ekološkim prednostima; u tom smislu, veliki značaj treba dati povezivanju Pljevalja sa obližnjom termoelektranom pomoću toplovoda. Ostali gradovi treba da koriste toplotu koju emituju industrijska i energetska postrojenja ili od sagorijevanja opštinskog otpada za centralizovano snabdijevanje toplotnom energijom. 	<ul style="list-style-type: none"> - U prethodnom planskom periodu nije realizovan projekat centralizovanih sistema grijanja u zonama sa većim brojem potrošača. - Prepoznat je potencijal izgradnje ovakvog sistema u Pljevljima i Kolašinu. Dok se u Pljevljima očekuje razvoj ovoga sistema paralelno sa ekološkom rekonstrukcijom postojećeg bloka TE Pljevlja, kod Kolašina studija izvodljivosti nije ukazala na isplativost razvoja ovakvog sistema. 	<p>Ne</p>
<p>C1.3.2.3-26</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prilikom planiranja i razvoja novih industrijskih oblasti, mora se pronaći najadekvatniji način snabdijevanja energijom, kako bi se negativni uticaji na životnu sredinu sveli na minimum, a uvećala energetska efikasnost. Pored povećanja energetske efikasnosti i preduzimanja aktivnosti kojima će se obezbijediti energetska efikasnost (snabdijevanje, veliki industrijski potrošači, svi sektori potrošnje, sektor zgrada, javni sektor, 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvoj mrežne infrastrukture je predmet planova razvoja operatora prenosne i elektrodistributivne mreže. Prilikom planiranja mreže vodi se računa o svim uticajnim faktorima kako bi se odabralo najpovoljnije rješenje za sistem kao cjelinu, odnosno kako bi se postigli svi savremeni standardi u pogledu sigurnog i kvalitetnog snabdijevanja električnom energijom. - Povećanje energetske efikasnosti elektroenergetske infrastrukture kao cjeline je evidentno jer prethodni period karakteriše opadajući trend udjela gubitaka energije. 	<p>Da</p>

<p>sektor domaćinstava, sektor saobraćaja), potrebno je izvršiti revitalizaciju i optimizaciju postojećih proizvodnih sistema, kao i intenzivirati korišćenje obnovljivih izvora energije (hidroenergija, energija vjetra, sunčeva energija, biomasa, biogas i dr).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Veliki proizvodni objekti su u prethodnom periodu prošli kroz značajne rekonstrukcije u cilju optimizacije njihovog rada. - Potencijal energije vjetra se koristi u sve većoj mjeri (trenutno su u pogonu 2 vjetroelektrane), dok je u planu i značajnije korišćenje sunčeve energije za proizvodnju električne energije. 	
---	--	--

INDUSTRIJA

CILJEVI RAZVOJA - INDUSTRIJA I RUDARSTVO		
Opis cilja	Komentar na realizaciju cilja	Ostvarnost
<p>C1.3.2.1-1</p> <ul style="list-style-type: none"> – Regionalni razvoj ojačati u skladu sa postojećim strukturama i regionalnim komparativnim prednostima. 	<p>U prethodnom periodu nisu značajnije jačali industrijski kapaciteti da bi u većoj mjeri uticali na regionalni razvoj.</p>	<p>Da /Djelimično/Ne</p>
<p>C1.3.2.1-2</p> <ul style="list-style-type: none"> – Industrijske objekte razvijati pretežno u okvirima već izgrađenih područja, rekonstrukcijom starih industrijskih područja, područja bivše vojne industrije ili bivših saobraćajnih objekata (brownfield razvoj); – Formiranje industrijskih objekata van izgrađenih područja (greenfield razvoj) ograničiti na potrebnu mjeru i zasnivati na procjeni uticaja na životnu sredinu i seizmičkog rizika. 	<p>Industrija se razvijala u okviru već postojećih područja</p>	<p>Djelimično/Ne</p>
<p>C1.3.2.1-3</p> <ul style="list-style-type: none"> – Područja mineralnih resursa od strateške važnosti za ekonomski razvoj Crne Gore treba zaštititi od upotrebe koja je u suprotnosti ili ograničava eksploataciju mineralnih resursa. 	<p>Ne postoji institucionalni i sistematski pristup zaštite mineralnih resursa od strateške važnosti za državu. U suštini vrlo je diskutabilno šta je to zapravo „strateška“ mineralna sirovina. Da li je to sirovina koje imamo u izobilju ili je to sirovina koja nam je bitna a koja nam je neophodna? U vremenu velikih promjena u svjetskoj ekonomiji značaj mineralnih sirovina se često mijenja. Npr. lignit, koji je u Crnoj Gori bio strateška mineralna sirovina, zbog primjene novih izvora energije i strogih zahtjeva prema životnoj sredini, prestaje da bude sirovina koju je moguće iskoristiti.</p>	<p>Ne</p>

<p>C1.3.2.1-4</p> <ul style="list-style-type: none"> – Svaki zahtjev za formiranje ili proširenje eksploatacije mineralnih resursa mora biti dopunjen procjenom uticaja na životnu sredinu i seizmičkog rizika. 	<p>Procjena uticaja na životnu sredinu se radi u skladu sa Zakonom i može se reći da se svaka aktivnost u rudarskoj djelatnosti, a koja može imati negativan uticaj na životnu sredinu, sprovodi sa prethodno dobijenom saglasnošću na Procjenu uticaja.</p>	<p style="text-align: center;">Da</p>
<p>C1.3.2.1-5</p> <ul style="list-style-type: none"> – Za svu postojeću i predviđenu eksploataciju mineralnih sirovina, obavezan je koncept revitalizacije devastiranih predjela. – Neophodno je definisanje koncepta revitalizacije devastiranog predjela po završetku eksploatacije. – Kompanije koje vrše eksploataciju su obavezne da investiraju u revitalizacioni fond iz kojeg se finansiraju neophodne aktivnosti u skladu sa dostavljenim konceptom. 	<p>Novim zakonskim rješenjima obavezno je da se radi Projekat zatvaranja rudnika kojim se završava rekultivacija terena, i devastirano područje dovodi u stanje da je bezbjedno i upotrebljivo u budućnosti. Rekultivacija terena je obavezna permanentna aktivnost koja se obavlja za vrijeme čitavog trajanja eksploatacije.</p> <p>Pozitivan primjer su kamenolomi, posebno u primorskim opštinama, koji u fazi rudarskog projektovanja vode računa da se predmetni prostor, nakon završena eksploatacija, podredi drugoj namjeni, najčešće se pretvara u gradsko –građevinsko zemljište.</p> <p>Ekološki fond, koji je bio predviđen Zakonom, kao fond iz koga će se finansirati sanacija na narušenoj životnoj sredini, nije zaživio na nivou države.</p>	<p style="text-align: center;">Djelimično</p>
<p>C1.3.2.1-6</p> <ul style="list-style-type: none"> – Nastaviti dalja istraživanja nalazišta nafte i prirodnog gasa na kopnu i u podmorju 	<p>Istraživanja nafte i gasa su započeta i intezivirana na podmorju Crne Gore. Istraživanja na kopnu u ovom trenutku nijesu u fokusu.</p>	<p style="text-align: center;">Da</p>
<p>C1.3.2.1-7</p> <ul style="list-style-type: none"> – Razvoj industrijskih kapaciteta za preradu i upotrebu sekundarnih sirovina, naročito sa energetskog aspekta. 	<p style="text-align: center;">Ovaj dio industrije nije u značajnoj mjeri razvijan u prethodnom periodu.</p>	<p style="text-align: center;">Ne/djelimično</p>

KONCEPT RAZVOJA - INDUSTRIJA I RUDARSTVO		
Opis	Komentar na realizaciju	Ostvarenost
<p>Planirano je da se u svim regionima obezbijedi usklađenost razvojnih potreba sa načelima i kriterijumima ekološke i prostorne zaštite.</p> <p>2.4.1-1</p> <p>–U skladu sa raspoloživim resursima uz očuvanje životne sredine, kulturnog i urbanog pejzaža eksploatacija i rudarske djelatnosti preporučene se u sljedećim opštinama:</p> <p>1. Bar – građevinski kamen; 2. Berane –ugalj, građevinski kamen; 3. Bijelo Polje – građevinski kamen i pijesak; 4. Danilovgrad – ukrasni i građevinski kamen, opekarske gline i krečnjak; 5. Kolašin – građevinski kamen, ukrasni kamen, opekarske gline i pijesak; 6. Nikšić – boksit, građevinski kamen, ukrasni kamen i pijesak; 7. Plav – građevinski kamen; 8. Pljevlja – ugalj, cink, olovo, antimon, barit, gips, kvarc, opekarske gline , laporac i drugi građevinski materijali; 9. Podgorica – ukrasni kamen i pijesak; 10. Herceg Novi – građevinski kamen, tehnički kamen, kameni agregati; 11. Cetinje – bijeli boksit i građevinski kamen, 12. Andrijevica - građevinski i ukrasni kamen 13. Plužine – građevinski kamen 14. Šavnik - građevinski kamen, ukrasni kamen 15. Ulcinj – građevinski i ukrasni kamen, silicijumski pijesak 16. Tivat – ukrasni kamen 17. Herceg Novi – ukrasni kamen 18. Mojkovac – građevinski kamen i pijesak 19. Žabljak – građevinski kamen i šljunak</p>	<p>Preporučeni ciljevi koji se odnose na eksploataciju postojećih mineralnih resursa u pojedinim opštinama a u funkciji očuvanja životne sredine kao i kulturnog i urbanog pejzaža,u startu su zamišljeni su široko i sveobuhvatno. U međuvremenu se nije pojavio niti jedan zahtjev za proizvodnjom neke mineralne sirovine u pojedinačnim opštinama koji već nije postojećim planskim dokumentom predviđen.</p>	<p>Da</p>
<p>2.4.1-2</p> <p>–Zahtjev za proizvodnjom i odobrenja o eksploataciji, moraju biti predmet posebne pažnje i kontrole zakonitosti rada.</p>	<p>Svi postojeći rudnici, uključujući i dodijeljena koncesiona područja koja namjeravaju postati područja eksploatacije, postala su predmet posebne pažnje nadležnih institucija, NVO sektora i građana. To</p>	<p>Da</p>

(neprimjerena eksploatacija, zastarjela tehnologija, zagađenja prirodne i životne sredine)	je uslovalo značajno kvalitetniji odnos koncesionara prema prostoru i životnoj sredini.	
2.4.1-3 – Planirano je da se sa strategijom i projekcijom razvoja industrije u Primorskom regionu mora pozabaviti sa svom delikatnošću koje ovo polje iziskuje i definisati sveukupnu razvojnu strategiju u ovoj oblasti, uzimajući u obzir ekstremno konfliktne interese i razvojne pravce.	Ovaj aspekt je istaknut u Planu za Obalno područje Crne Gore i date su mjere za izbjegavanje konflikata u razvoju.	Da/djelimično
2.4.1-4 – Strateška industrijska područja primorskog regiona su: Lučko-industrijski kompleks u Baru sa slobodnom zonom, te industrijska i slobodna zona u Grbaljskom polju. Zone od lokalnog značaja za razvoj industrije su manji prostori u Tivtu, te Sutorinskom i Ulcinjskom polju.	Ova strateška područja su definisana kroz plansku dokumentaciju i dijelom se razvijaju prema planskim smjernicama.	Da/djelimično

TURIZAM

TURIZAM - CILJEVI I KONCEPT PREMA VAŽEĆEM PPCG DO 2020.G. – OSVRT NA REALIZACIJU PLANA

Opis ciljeva razvoja	Komentar za realizaciju postavljenih ciljeva i koncepta	Ostvarenost
Principi razvoja		
<p>P1.3.2.1-14 Produžavanje turističke sezone širenjem turističke ponude i poboljšanjem smještajnih kapaciteta, kako bi se odgovorilo zahtjevima hladnijih perioda u godini</p>	<p>U posmatranom periodu nije došlo do ekstenzije turističke sezone. Strukturna disproporcija smještaja nije popravljena nego proširena, jer je gradnja rezidencijalnih objekata bila mnogo intezivnija od gradnje hotela. Ima pomaka u razvoju ruralnog turizma, ali ne dovoljno da bi dodatni temstki sadržaji bitno uticali na produženje turističke sezone. Stepem korišćenja hotelskih kapaciteta (učešće cca 10% u ukupnom smještaju) je bio ispod 100 dana pune zauzetosti. a cilj po Master planu razvoja turizma CG do 2020 godine je bio 194 dana pune zаетosti hotela. Kapacitet hotelskog smještaja dostigao je nepunih 30% u odnosu na planski cilj (111.100 hotelskih kreveta 2020 godine). Struktura turističke tražnje ka tržištima koja generiraju dugu sezonu se nije bitno promijenila (dominiraju tržišta Rusije, Srbije, Ukrajine, a glavna zapadnoevropska tržišta su premalo zastupljena (Njemačka cca 7%, Fransuske cca 7%, Ujedinjeni Kraljevstvo cca 6%).</p>	<p>Da/ Djelimično/ Popunjenost: 51% u odnosu na plan, Stepem ostvarenja hotelskih kapaciteta cca 30%.</p>
<p>P1.3.2.1-15 Promovisanje raznih segmenata turističke ponude u skladu sa međunarodnim standardima, kako bi Crna Gora postala destinacija privlačna raznim ciljnim grupama</p>	<p>U inoviranom Master planu razvoja turizma od 2008 godine identifikovane su osnovne razvojne tržišne mete – niše: kupališni turisti, zdravstveni i wellness turisti, biciklisti, turisti „pješaci“, turisti izletnici. U dijelu master plana su razvijeni klasteri (Boka; Budva –Bar; Ulcinj; Skadarsko jezero-Cetinje; Bjelasica, Komovi Prikletije i Plav; Durmitor, Sinjajevina, Žabljak, Plužine, Boan, Šavnik, te klasteri povezivanja – integracije (Pojas povezivanja Primorja do Durmitora i Pojas povezivanja primorja prema Bjelasici i Komovima). Tržišno pozicioniranje i tržišne mete su definisane po klasterima. Primorski klasteri se orjentišu na razvoj kvalitetne hotelske ponude, a zaleđe Primorja za razne oblike tematskog turizma povezane sa primorskim hotelima. Na tom planu su napravljeni samo simbolični početni koraci. Hotelski razvoj guši izgradnja stambenih nekretnina, a za ruralnu ponudu potrebna je revitalizacija sela i ruralne ekonomije, što je, u dobrom dijelu izostalo. U planinskom dijelu je forsirana infrastruktura za razvoj neprioritetnog ski turizma (negativni efekat globalnog otopljanja), izgradnja panoramskih puteva daje podstrek razvoju ruralnog turizma oslonjenog na ljetnje mjesece, ali nedostaje revitalizacija sela i ruralne poljoprivrede kao podloga razvoja</p>	<p>Planirana disperzija i segmentiranja u željenom pravcu je simbolično realizovana, ali jeste u zabrinjavajućem nivou razvoja biznisa stambenih nekretnina i rezidencijalnih objekata i naselja, što na spade u krug turističkog biznisa, već biznisa nekretnina.</p>

	agroturizma kako nosećeg produkta ruralnog turizma. Nautički turizam se bazira na marini za mega jahte Porto Montenegro, kao i na prodoru kruzing turizma u Kotoru i Baru, ali sa upitnom održivošću. U Strategiji razvoja turizma – Master plan 2020 kruzing turizam se ne prepoznaje kao važna tržišna niša.	
P1.3.2.1-16 Poboljšano i prošireno povezivanje turističkog sektora sa ostalim relevantnim privrednim sektorima, kao što su poljoprivreda , usluge i prevoz.	Odnosi su svedeni na klasični trgovački model, bez adekvatnog umrežavanja na bazi dugoročnih zajedničkih interesa. Dakle samo DJELIMIČNO.	Da/minimalno i djelimično
P1.3.2.1-17 Svaki aspekt razvoja turizma treba da teži očuvanju prirodnih vrijednosti koji čine glavnu osnovu za turizam u Crnoj Gori, što obuhvata poštovanje arhitektonskih struktura, kao i kapaciteta nosivosti odgovarajućih područja.	Ovo je deklarativna priča u svim planovima, ali treba to suštinski postići. Posebno kad su arhitektonske strukture u pitanju, treba mnogo toga poboljšati u odnosu na pristup u prethodnom periodu	Uglavnom ne
P1.3.2.1-18 Poboljšanje i razvoj dodatnih smještajnih kapaciteta treba da se fokusira na sljedeće kriterijume: a) revitalizacija postojećih zgrada, b) praćenje principa savremene arhitekture turističkih objekata i sistema, usklađene sa postojećim naseljskim strukturama imajući u vidu tradicionalno urbano i prirodno okruženje, c) koncentrisanje razvoja u postojećim naseljima, kako bi se izbjeglo nepotrebno zauzimanje zemljišta i da bi se povećala efikasnost komunalne infrastrukture i usluga (vodopsnabdijevanje, kanalizacioni sistem, snabdijevanje električnom energijom, upravljanje otpadom).	Ovo je dobro postavljen cilj, ali od usvajanja PPCG 2008. g. do danas cilj nije u potpunosti ostvaren, što znači da treba raditi na tome.	Princim DA, ali ostvarenje uglavnom ne
Ciljevi razvoja		
C1.3.2.1-12 Razvijati turizam srednjeg i visokog standarda prioritarno u odnosu na turističke kapacitete nižeg standarda; <i>Objašnjenje:</i> <i>U skladu sa Master planom, strateški cilj je da se uvećaju kapaciteti hotelskih kreveta visokog standarda na 50 000 smještajnih jedinica do 2010.g. a da se do 2020.g. ova cifra udvostruči, kako bi se realizovao ekonomski potencijal turističkog sektora.</i> <i>Uvećanje broja hotelskih kreveta visokog standarda i smanjenje hotelskih i apartmanskih kreveta nižeg standarda koji čine veliki dio smještajnih kapaciteta.</i>	U PPPN za Obalno područje je preporučeno razvoj turizma visokog kvaliteta, kako bi Crna Gora postala prestižna turistička destinacija, jer je konstatovano da razvoj turizma nije išao u pravcu postavljenih ciljeva u PPCG do 2020.g. Cilj je prihvatljiv i predložen i u Konceptu PPCG za naredni planski period.	Djelimično

<p><i>Očekuje se da će se ukupan broj kreveta smanjiti, dok će se prihod po krevetu uvećati.</i></p> <p><i>Broj kreveta koji je predložen Master planom za razvoj turizma mora se posmatrati kao mogući maksimum; realizacija stvarne izgradnje i proširenja zavisi od stvarnih kapaciteta nosivosti odgovarajućih oblasti (prirodni resursi, vodosnabdijevanje, tretman otpadnih voda, tretman otpada itd.), kao i od rezultata procjena očekivanih uticaja na životnu sredinu.</i></p>		
<p>C1.3.2.1-13</p> <p>U planinskim područjima zimski turizam će se razvijati u skladu sa kapacitetima nosivosti određenih područja i u skladu sa principima i ciljevima održivog razvoja.</p>	<p>Kroz planove za područje Bjelasice i Komova i Durmitora, planirani su kapaciteti u skladu sa potencijalima, pogodnostima, uz poštovanje kapaciteta nosivosti područja. Sprovodi se realizacija plana u skladu sa postavljenim planskim rješenjima.</p> <p>Osjetno je produžena i ljetnja sezona na planinama, što je jedan od postavljenih ciljeva.</p>	<p>DA, ali djelimično</p>
<p>C1.3.2.1-14</p> <p>U ruralnim područjima, adekvatni vidovi turizma poput agroturizma, avanturističkog turizma, ekstremnih sportova i sl. razvijace se u skladu sa kapacitetima nosivosti određenog područja i u skladu sa principima i ciljevima održivog razvoja.</p>	<p>Ruralni turizam vrlo važan i u prethodno postavljenim ciljevima i za budući razvoj. U PPPN za Obalno područje je to naglašeno, a u PPCG za naredni period će to biti osebno naglašeno, uz preporuke i mjere za realizaciju, naročito za Središnji i Sjeverni dio CG.</p> <p>Suštinski se malo toga realizovalo od usvajanja PPCG 2008.g do danas.</p>	<p>DA, ali djelimično</p>
<p>C1.3.2.1-15</p> <p>Na odgovarajućim lokacijama, razvijace se zdravstveni i wellness turizam u skladu sa kapacitetima nosivosti određenog područja i u skladu sa principima i ciljevima održivog razvoja.</p>	<p>Cilj je prihvatljiv, ali nije se realizovao i ostaje aktuelan za naredni period.</p>	<p>Ne,</p>
<p>C1.3.2.1-16</p> <p>Svi zahtjevi za investiranje u veće turističke objekte moraju biti dopunjeni procjenama očekivanih uticaja na životnu sredinu, procjenom efekata regionalne ekonomije, procjenom seizmičkog rizika i procjenom socijalnog uticaja.</p>	<p>Cilj je dobro postavljen, ali nije se sprovodio u punoj mjeri. Posebno je zanemaren seizmički rizik. Potrebno je jasnije sagledati regionalnu ekonomiju i socijalni aspekt. Studije lokacije su imale limitiran ugao gledanja (samo određena lokacija), pod uticajem su investitora, tako da treba lokacije cijeliti sa aspekta plana za cijelo gravitirajuće područje.</p>	<p>Djelimično je obezbijeđena zaštita principa održivosti</p>
<p>C1.3.2.1-17</p> <p>U zaštićenim ili oblastima predviđenim da budu zaštićene, investiranje u nove, dodatne ili u proširenje postojećih turistički objekata (hotela, marina, skijaške infrastrukture itd.) može se sprovesti jedino na osnovu prostorno-planske i urbanističke dokumentacije i programa upravljanja koji su iz njih proistekli.</p>	<p>Zakon o zaštiti prirode je dosta restriktivan, pa se u zaštićenim zonama i ne može graditi. Nakon usvajanja PPCG 2008. g. mijenjan je Zakon o zaštiti prirode, pri čemu je i druga zona zaštite veoma restriktivna. Pri izradi planova su uzimane u obzir zone i stepen zaštite.</p>	<p>Da.</p>

KONCEPT RAZVOJA - TURIZAM		
<i>Opis</i>	Komentar na realizaciju	Ostvarenost
U skladu sa prirodnim uslovima, stepenu razvoja, vrsti turističkih djelatnosti oblast turizma ima prepoznatljivu regionalnu diferenciranost. Potreba za uravnoteženim razvojem turizma uz društvene i ekološke zahtjeve je uslov za sve regione:	Uravnotežen razvoj turizma uz regionalnu diferenciranost, nije postignut.	Djelimično
2.4.3-1 Svi investicioni zahtjevi za izgradnju većih turističkih objekata moraju biti komplementarni sa očekivanim procjenama o održivom razvoju, sa očekivanim ekonomskim uticajem na region i ukupnim društvenim uticajem.	Opravdan cilj, koji se morao imati u vidu pri razradi na detaljnom planskom nivou. Investicioni zahtjevi se analiziraju od strane nadležnih institucija.	Djelimično
2.4.3-2 U zaštićenim ili oblastima koje su planirane da budu zaštićene, investiranje u nove, dodatne ili u proširenje postojećih turističkih kapaciteta (hoteli, marine, skijaška infrastruktura i dr.) može biti urađeno samo na osnovu prostornih i urbanističkih planova za datu oblast.	Cilj se prihvatio i samo je na osnovu prostornih i urbanističkih planova razvoj zaštićenih oblasti uz poštovanje režima zaštite. Pitanje adekvatnih ili neprimjerenih parametara za izgradnju je drugi izražen problem.	Da
2.4.3.1. Primorski region		
2.4.3.1-1 Ukupan prostor za kampovanje na primorju treba smanjiti na 3.000 mjesta. Prostornom alokacijom treba obezbijediti izgradnju modernih, međunarodno konkurentnih auto-kampova za tranzitne karavane i kampere sa modernim sanitarnim objektima, prodavnicama, sadržajima za rekreaciju i zabavu, Lokacije za razvoj kampova će se utvrditi prostorno-planskom dokumentacijom nižeg ranga i u skladu sa principima održivog razvoja Sva mjesta za kampovanje koja nijesu u upotrebi treba da dobiju drugačiju namjenu u periodu od pet godina od usvajanja ovog Prostornog plana.	U planu za Obalno područje je definisan razvoj ove vrste turizma. Potrebno je otvoriti prostor za veći broj kampova i disperziju po vrstama. Nije potrebna pojedinačna velika koncentracija, ali treba više kvalitetnih kampova, posebno eko, vrtni kampovi is l.	Da, ali cilj je upitan
2.4.3.1-2 Golf tereni moraju se izgraditi u skladu sa standardima koji važe za profesionalne terene, sa oko 150 ha i pratećom infrastrukturom. U Crnoj Gori treba planirati izgradnju do 10 takvih terena, za koje je neophodno izraditi razvojne programe za golf regione i kojima bi se, u skladu sa principima održivog razvoja, definisale lokacije.	U izgradnji je samo golf teren na Luštici.	Ne, plan se nije realizovan ni djelimično.
2.4.3.1-3		Djelimično

<p>Pretvaranje vojnih kompleksa i industrijskih zona u turističke zone. Prestanak industrijskih i vojnih aktivnosti obezbijediće potencijale za stvaranje novih turističkih zona u okviru priobalja. Ove lokacije mogu uključiti: Kumbor, Remontni zavod – Tivat, kompleks iza Krašića u Tivtu, preko puta Kumbora, na Luštici - Pristan, rt Trašte pored Bigova, Ostrvo cvijeća, Platamune, Maljevik/Crni rt, dio u okviru Luke Bar, Volujicu, Valdanos, Karaulu na Bojani, Mamulu, Donju i Gornju Arzu, Adu Bojanu, Solanu Ulcinj, Exportbilje u Risnu, Radionica i skladišta u Zelenici i dr.</p>	<p>Vojni kompleksi i industrijske zone imaju snažan potencijal transformacije u atraktivne turističke zone, čija konceptualizacija mora biti predmetom detaljnih turističkih master planova koji će uvažiti važeći zakonodavni okvir Crne Gore i tržišne uvjete.</p>	
<p>2.4.3.1-4 Razvoj turističkog smještaja na primorju treba veoma pažljivo planirati, jer je kapacitet nosivosti opština u ovom regionu već gotovo iscrpljen. Broj turista u glavnoj sezoni od jula do avgusta stvara negativne efekte, kao što su preopterećenje saobraćajne infrastrukture, zakrčenje gradskih centara, zbog nedostatka parking prostora, nestašica vode, zagađenje plaža i kolovoza, itd. <i>Treba poboljšati kvalitet smještajnih kapaciteta do srednjeg i visokog standarda na račun postojećih smještajnih kapaciteta niskog standarda; planovima urbansitičkog i građevinskog oporavka komplementarne kapacitete treba u najvećoj mogućoj mjeri pretvoriti u osnovne smještajne kapacitete većeg kvaliteta. Obim kapaciteta po opštinama definišće se inoviranim Master planom razvoja turizma, a raspored i ostali elementi definišu se planskom dokumentacijom.</i></p>	<p>Koncept razvoja turizma je dat u PPPN OP. Sagledani su problemi i ograničenja i zauzeti su stavovi po pitanju razvoja turizma na Primorju.</p> <p>Planski ciljevi su aktuelni I za naredni planski period.</p>	<p>Djelimično.</p>
<p>2.4.3.1-5 Zdravstveni i wellness turizam razvijaće se u okviru programa "Sunčana obala zdravlja". Odgovarajuće lokacije za zdravstveni i wellness turizam uključuju Igalo, Prčanj, Petrovac sa perspektivom razvoja ovih vidova turizma u oblasti Solila (ukoliko je ovo u skladu sa strogim režimima zaštite) i Ulcinj.</p>	<p>Cilj je opravdan, ali nije se realizovao.</p>	<p>Ne</p>
<p>2.4.3.1-6 Nautički turizam je jedan od favorizovanih selektivnih oblika turizma i stoga je ovaj vid turizma potrebno dalje razvijati zbog prirodnih bogatstava, prednosti obale mora i jezera, položaja crnogorske obale, konstantno rastuće potražnje, a naročito zbog ekonomskih efekata koji se postižu realizacijom ovakvog vida turizma. Posebna pažnja usmjerena je na pretvaranje bivših vojnih i industrijskih kapaciteta, kao i devastiranih oblasti u marine, koje pokazuju pozitivan uticaj na ekologiju (zato što je funkcija marine manje štetna po okolinu od postojeće funkcije ovih oblasti, a nema korišćenja dodatnog zemljišta),</p>	<p>Cilj je opravdan te je do sada djelomično ostvaren. Potreban je nastavak realizacije uz poštovanje načela održivosti i realizaciju projekata u skladu s globalnim primjerima dobre prakse.</p>	<p>DA, djelimično</p>

<p>imidž destinacije i investicioni kapital (jer postoji već riješena komunalna infrastruktura). Nedostatak ovih oblasti je česta potreba za proširenim i u pogledu kapitala intenzivnim čišćenjem brown-fielda. U vezi sa osiguranjem održivog razvoja i očuvanjem ekološke ravnoteže, izbjegavanjem korišćenja plaža i drugih važnih turističkih resursa i procjenom ekonomske opravdanosti, sljedeće lokacije za marine će se zaštititi od zahtjeva i upotreba koje su u suprotnosti ili ometaju predviđenu namjenu: - Daće se prioritet umjerenom opremanju postojećih nautičkih tačaka koje su locirane u okviru izgrađenih i operativno osposobljenih djelova obale, kao što su Kotor, Tivat, Bar i Budva. Potrebno je dovršiti izgradnju marine unutar Luke Bar. - Veće servisne marine sa dovoljno velikim kapacitetima treba da nautičarima obezbijede sve neophodne sadržaje: opštine Bar i Tivat. - Standardne marine sa kapacitetima koji zadovoljavaju potrebe nautičara na svim ostalim ključnim lokacijama: rt Kobilja, Liman u Ulcinju, Bigova, Kumbor, Bonići i Luka Zelenika. - Specijalizovane marine odnose se na lokacije za koje postoji veliko interesovanje nautičara, međutim, zbog određenih ekoloških ograničenja, planiranje izgradnje mora se vršiti veoma oprezno: Ada Bojana, Buljarica, Rijeka Crnojevića i Virpazar (za Rijeku Crnojevića i Virpazar ovo podrazumijeva uglavnom revitalizaciju i opremanje kejova). - Postojeće luke i marine će se unaprijediti u pogledu kvaliteta usluga. - Uz predložene marine treba planirati i razvoj većeg broja komercijalnih privezišta (luke, lučice, pristaništa), što će biti razrađeno prostorno-planskom dokumentacijom nižeg nivoa razrade uz poštovanje principa održivog razvoja. Objašnjenje: Detalji lokacija, strukture, usluga koje se pružaju u pojedinačnim marinama razradiće se u sektorskom planiranju i detaljnijim dokumentima prostornog planiranja.</p>		
<p>2.4.3.1-7 Mreža biciklističko-pješačkih staza izgrađiće se uz obalu; pojedinačne staze teba da ispunjavaju sljedeće glavne kriterijume: - Staze odvojene od puteva - Staze projektovane i izgrađene na ekološki prihvatljiv način - Povezane sa uslugama potrebnim biciklistima i pješacima - Mreža je povezana sa transnacionalnim biciklističkim i pješačkim stazama (evropska akcija EuroVelo, Mediteranska ruta broj 2.0)</p>	<p>Cilj je opravdan, ali realizacija nije u većoj mjeri ostvarena.</p>	<p>Djelimično</p>
<p>2.4.3.1-8 Dalji razvoj kupališnih mjesta za plivanje, sunčanje i druge vidove rekreacije važan su element razvoja turističke ponude primorja. Pri</p>	<p>Do sada nije dovoljno urađeno, iako je pomak učinjen makar na hotelskim kupalištima. Zematizacija plaža je dobro riješenje, ali ne može nadomjestiti objektivni manjak plaža. Prema procjenama</p>	<p>Djelimično</p>

<p>projektovanju, planiranju i realizaciji strogo se moraju poštovati principi održivog razvoja. Objašnjenje: Detalji lokacija, struktura, ponuđenih usluga pojedinačnih kupališta će se razraditi detaljnije, prostorno-planskim dokumentima.</p>	<p>nedostaje plaža za preko 100.000 kupaca. Neki modeli proširenja plaža i stvarnja novih su realizovani (primjer plaža "Ploče").</p>	
<p>2.4.3.2. Središnji i Sjeverni region</p>		
<p>Specifična uloga planinskog turizma jeste da prevashodno obezbijedi stvaranje moguće dopunske djelatnosti za stvaranje prihoda i zaposlenja, jačanje ruralnog razvoja, izbjegavanje daljeg raseljavanja i zaštitu, tzv. „kulturnog pejzaža“.</p>	<p>U prethodnom periodu planinski turizam je u nedovoljnoj mjeri ostvaren, samim tim izostalo je i jačanje ruralnog razvoja. Postoji manji broj realizovanih projekata, što se ne može smatrati dovoljnim.</p>	<p>Djelimično</p>
<p>C2.4.3.2-1 Na području Durmitora i Sinjajevine treba posebno podržati razvoj sljedećih segmenata turizma: 1. Pješačenje i planinarenje 2. Skijaški turizam, sa naglaskom na padine Sljeme i Ivice (prema Bukovici) kao i na područja Mali Štuoc, Savin Kuk, Javorovača 3. Mountain biking (planinski biciklizam) 4. Lov i ribolov, npr. u oblasti Šavnika 5. Agroturizam, npr. u području Pive – Komarnice 6. Obilazak autentičnih prirodnih vrijednosti, raznovrsnog biodiverziteta i ekoloških specifičnosti koje pružaju planinski predjeli, rijeke, jezera u NP „Durmitor“ 7. „Activ & Extreme“, npr. u NP „Durmitor“ i rijeka Tara 8. Vjerski turizam, npr. crkva Ružica na Sinjajevini Objašnjenje: Razvoj turističkog smještaja treba pažljivo planirati zbog ograničenog kapaciteta nosivosti u ovom ekološki osjetljivom području. Potrebno je dati prioritet razvoju smještajnih kapaciteta srednjeg i visokog standarda na račun postojećih smještajnih kapaciteta niskog standarda. Obim i raspored kapaciteta po opštinama definisaće se prostorno-planskom dokumentacijom planovima razvoja turizma. U razvoju turizma treba predvidjeti korišćenje resursa postojećih i novih energetske objekata.</p>	<p>Kroz plansku dokumentaciju je definisan razvoj turizma u skladu sa iznijetim ciljem, ali realizacija nije uslijedila prema planskim očekivanjima. Kapaciteti su definisani u PUP-ovima opština i provjeriće se kroz izradu novih planova detaljnije razrade. Master plan navodi 12 lokacija u zoni nacionalnih parkova za programe Wild Beauty Lodges sa ukupno kapaciteta 4.200 kreveta, što je ekološki i turistički veoma prihvatljiva ideja.</p>	<p>Djelimično,</p>
<p>C2.4.3.2-2 Na području Bjelasice i Komova promovisaće se razvoj sljedećih segmentata: 1. Obilazak autentičnih prirodnih vrijednosti, raznovrsnog biodiverziteta i ekoloških specifičnosti koje pružaju planinski predjeli, rijeke, jezera i naročito NP „Biogradska gora“ 2. Razni, tzv. „wellness“ programi za poboljšanje fizičkog i umnog zdravlja, korišćenjem relaksirajućeg dejstva klime i očuvane prirode 3. Skijaški turizam 4. „Active & Extreme“ 5. Pješačenje i planinarenje; 6. Mountain biking (planinski biciklizam) 7. Programi i izletničke ture na relaciji more – planina, koji su naročito interesantni za inostrane turiste U prostorima</p>	<p>Razvoj turizma je planiran kroz PPPN Bjelasica i Komovi. Dio se realizuje.</p>	<p>Da, ali djelimično</p>

<p>ovog područja, prilikom izrade novih ili dopune postojećih prostornih planova opština, treba polaziti od funkcionalne diferencijacije pojedinih mikrolokaliteta kao što su: Marinkovac, Suvodo – Šiška (koja zahvata atraktivni visokoplaninski prostor drugog lanca Bjelasice sa njenim najvišim vrhovima), Jelovica, Jezerine – Ključ – Vranjak, Kolašin (koja zahvata područje grada i brojna ruralna i vikend naselja u okruženju), koje treba razmotriti za razvoj turizma.</p>		
<p>C2.4.3.2-3 Na području crnogorskih Prokletija promovisaće se razvoj sljedećih segmenata turizma: 1. Skijaški turizam sa fokusom na Cmiljevicu – Turjak, Rožaje – Hajla – Štedin, Plav-Gusinje, Veruš-Mokro 2. Obilazak autentičnih prirodnih vrijednosti, raznovrsnog biodiverziteta i ekoloških specifičnosti koje pružaju planinski predjeli, rijeke, jezera 3. Pješačenje i planinarenje 4. Mountain biking 5. „Active & Extreme“ Objašnjenje: Razvoj turističkog smještaja treba pažljivo planirati zbog ograničenog kapaciteta nosivosti u ovom području. Potrebno je razviti smještajne kapacitete srednjeg i visokog standarda.</p>	<p>U PPPN NP Prokletije je definisan razvoj turizma uz poštovanje režima zaštite prirode. Ski turizam je dozvoljen van zaštićenih područja.</p>	<p>Da, ali djelimično</p>
<p>C2.4.3.2-4 Područje Moračkih planina zahvata prostor prostranih i tipičnih površina i visokoplaninskih lanaca u izvorištima rijeka Morače, Bijele, Gračanice i Mrtvice, a koja će vremenom biti važna turistička baza. Turistička valorizacija ovog atraktivnog prostora treba da se očekuje u nešto daljoj budućnosti, nakon saobraćajnog otvaranja, infrastrukturnog opremanja i valorizacije hidroenergetskih potencijala rijeke Morače i njenih pritoka.</p>	<p>Cilj nije realizovan i tek treba otvoriti ekspertsku raspravu.</p>	<p>Ne,</p>
<p>C2.4.3.2-5 Na području između dolina Tare i Čehotine promovisaće se razvoj sljedećih turističkih segmenata: 1. Potencijal formiranja skijališta 2. Ljetnji planinski turizam Objašnjenje: Razvoj turističkog smještaja treba pažljivo planirati zbog ograničenog kapaciteta nosivosti u ovom ekološko-osjetljivom području. Potrebno je dati prioritet razvoju smještajnih kapaciteta srednjeg i visokog standarda na račun postojećih smještajnih kapaciteta niskog standarda.</p>	<p>Cilj nije realizovan i tek treba otvoriti ekspertsku raspravu.</p>	<p>Ne,</p>
<p>C2.4.3.2-6 Turističko područje primorskih planina, ima potencijale nadopune ponude kupališnog turizma u vidu pješačenja, planinarenja, planinskog biciklizma, kao i skijaškog turizma (Subra na Orjenu i Ivanova korita na</p>	<p>Turistička valorizacija Primorskih planina je istaknuta i u PPPN za Obalno područje. Potencijali za razvoj turizma u Središnjem regionu su samo djelimično iskorišćeni.</p>	<p>Da, ali samo početni koraci</p>

<p>Lovćenu). U Središnjem regionu posebni segmenti turizma poput kulturnog i vjerskog imaju veliki potencijal. Problemi nastaju zbog široko rapsrostranjenog tranzitnog i izletničkog turizma na ovom području.</p>		
<p>C2.4.3.2-7 Tranzitni i izletnički turizam u Središnjem regionu, naročito na Cetinju i području oko Skadarskog jezera treba zamijeniti ostalim vidovima turizma, koji vode do produženog boravka turista u ovom regionu. Ojašnjenje: Tranzitni i izletnički turizam stvara manje prihoda u regionu nego turizam koji se bazira na smještaju u regionu. Korist za lokalno stanovništvo je ograničena, dok je zagađenje okoline znatno, zbog potrebne saobraćajne infrastrukture i otpada.</p>	<p>Takav razvoj turizma je planiran u PUP-ovima, ali realizacija nije ostvarena u značajnijom mjeri. (Za Podgoricu je urađena Strategija razvoja turizma).</p>	<p>Da, ali samo početni koraci,</p>
<p>C2.4.3.2-8 Mora se dalje razvijati kulturni i rekreativni turizam, posebno na Cetinju.</p>	<p>Cilj je samo djelimično ostvaren kad je u pitanju kulturni turizam na Cetinju, a rekreativni dijelom na Ivanovim Koritima.</p>	<p>Da, ali samo početni koraci</p>
<p>C2.4.3.2-9 U cijelom regionu vjerski turizam se mora dalje razvijati (manastir Ostrog, Cetinjski manastir, manastiri i crkve na arhipelagu i obali Skadarskog jezera i dr.)</p>	<p>Razvoj vjerskog turizma je djelimično ostvaren, ali je neophodna adekvatna zaštita i revitalizacija vjerskih objekata i uključivanje u turističku ponudu na adekvatan način.</p>	<p>Da, ali samo početni koraci</p>

POLJOPRIVREDA

POLJOPRIVREDA		
<i>Principi razvoja</i>	Komentar	Ostvarenost cilja Da/Djelimično/Ne
P1.3.2.1-6 Razvoj poljoprivrednih aktivnosti kao glavnog i/ili dodatnog izvora prihoda za seosko stanovništvo, kako bi se zaustavio negativni trend smanjenja broja stanovnika	Poljoprivreda je ostala glavni ili dodatni izvor prihoda seoskih domaćinstava (to je podrazumijevana djelatnost na selu), ali nije zaustavila trend migracija sa sela, jer se broj seoskih gazdinstava smanjio za četvrtinu.	Ne
P1.3.2.1-7 Unapređenje organske poljoprivrede u raznovrsnim poljoprivrednim oblastima	Povećan je obuhvat organske poljoprivrede i preduzete su aktivnosti na očuvanju prirodne i kulturne baštine u poljoprivredi kroz očuvanje autohtonih sorti poljoprivrednog bilja i rasa domaćih životinja. Kreirane su i mjere podrške za jačanje ovih segmenata, mada je obuhvat i visina podsticaja još uvijek nedovoljan	DA, djelimično
P1.3.2.1-8 Razvoj djelatnosti za preradu hrane u područjima poljoprivredne proizvodnje, u cilju jačanja lanaca regionalnih vrijednosti i dodatne	Ostvaren je značajan napredak u razvoju prerađivačkih kapaciteta u poljoprivredi, posebno u mesnoj i mliječnoj industriji	DA, djelimično
Opis cilja		
C1.3.2.1-8 – Strogo zaštititi postojeći potencijal poljoprivrednog zemljišta, naročito u blizini urbanih naselja (peri-urbane zone). – Pretvaranje poljoprivrednog zemljišta u građevinsko treba sprovoditi kroz strogo kontrolisane procedure.	– Jedan od najvažnijih ciljeva i prioriteta na koji se ukazivalo kroz cijeli planski dokument, sasvim opravdano, bio je očuvanje poljoprivrednog zemljišta i povećanje udjela obradivih površina. Međutim poljoprivredno zemljište (Popisom 2010. kategorisano kao korišćeno poljoprivredno zemljište) nije sačuvano, nego je čak prepolovljeno, tako da je sa 37,3% učešća u ukupnoj teritoriji spalo na 18,5%, a i struktura poljoprivrednog zemljišta, prema zvaničnim podacima, pogoršala se jer je smanjeno učešće oranica.	

	<ul style="list-style-type: none"> – Nastavljena je prenamjena poljoprivrednog zemljišta u građevinsko ili industrijsko-trgovačke zone, u nekim slučajevima čak i najkvalitetnijeg zemljišta (primjer Danilovgrada). – Poljoprivreda je ostala glavni ili dodatni izvor prihoda seoskih domaćinstava, ali se broj seoskih gazdinstava smanjio za četvrtinu, odnosno poljoprivreda nije zaustavila trend migracije sa sela. 	
<p>C1.3.2.1-9</p> <ul style="list-style-type: none"> – Unaprijediti regionalni marketing poljoprivrednih proizvoda jačanjem veza između poljoprivredne proizvodnje i turizma, u okviru istog ili šireg područja. 	<ul style="list-style-type: none"> – Pokrenute su aktivnosti na promociji domaćih poljoprivrednih proizvoda (Dobro iz Crne Gore, Kupujmo domaće i sl), ali saradnja sa turizmom još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou, pogotovu ne sa većim hotelskim kapacitetima. – Ostvaren je značajan napredak u razvoju prerađivačkih kapaciteta u poljoprivredi, posebno u mesnoj i mliječnoj industriji. 	
<p>C1.3.2.1-10</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ojačati ulogu poljoprivrede kao dominantne komponente u očuvanju bogatstva kulturnog pejzaža u Crnoj Gori. 	<ul style="list-style-type: none"> – Provedene su administrativne procedure zaštite porijekla ili geografske zaštite određenog broja tradicionalnih poljoprivrednih proizvoda, ali je implementacija istih u redovnu proizvodnju je na zanemarljivom nivou. 	
<p>C1.3.2.1-11</p> <ul style="list-style-type: none"> – Upravljanje prirodnim resursima na održiv način kroz adekvatnu upotrebu zemljišta, kao i sprečavanje zagađenja tla i vodenih resursa (npr. primjenom odgovarajućih đubriva i tehnika). 	<ul style="list-style-type: none"> – U periodu važenja ovog planskog dokumenta implementirane su mjere za podsticaj , povećan je obuhvat organske poljoprivrede i preduzete su aktivnosti na očuvanju prirodne i kulturne baštine u poljoprivredi kroz očuvanje autohtonih sorti poljoprivrednog bilja i rasa domaćih životinja, a kreirane su i mjere podrške za jačanje ovih segmenata, mada je obuhvat i visina podsticaja još uvijek nedovoljan. 	

KONCEPT RAZVOJA - POLJOPRIVREDA		
<i>Poljoprivreda</i>	Komentar na realizaciju	Da /Djelimično/Ne
<p>Prirodni i drugi uslovi uticali su na to da se u crnogorskoj poljoprivredi dosta jasno izdiferencira proizvodna orijentacija po najvažnijim regionima. U Primorskom regionu dominiraju poljoprivedne aktivnosti i orijentacija usmjerena na proizvodnju agruma, ranog povrća, maslina, ljekovitog bilja, i sadnog materijala suptropskih kultura, kao i plastenička proizvodnja; u Središnjem regionu dominiraju proizvodnja kontinentalnog voća i povrća, rasadničkog materijala, cvijeća, plastenička proizvodnja i sakupljanje ljekovitog bilja i šumskih plodova, a Sjevernom regionu - proizvodnja mlijeka, mesa, krompira, vune, uzgoj ribe i sakupljanje šumskih plodova.</p> <p>Očekivalo se da će u regionima dominirati postojeća ili malo izmijenjena proizvodna orijentacija. Očekivano je da će organi lokalne samouprave pri definisanju politike razvoja i preduzimanja podsticajnih mjera na svojoj teritoriji ove činjenice i ciljeve uzeti u obzir i nastojati da se oni ostvare u što većem opsegu. Gdje god je to moguće, a naročito u Sjevernom regionu, treba stimulisati proizvodnju zdrave hrave i tzv. organsku poljoprivredu, a u Primorskom regionu naročito proizvodnju i preradu mediteranskih kultura.</p>	<p>– Koncept razvoja poljoprivrede se odvijao u skladu sa konceptom razvoja važećeg plana, ali nije dostigao željene planske rezultate tako da se njihova realizacija očekuje u narednom planskom periodu.</p>	Da/djelimično
<p>2.4.2-1</p> <p>U Primorskom regionu, za zone intenzivne poljoprivrede je potrebno sačuvati oko 11.900 ha, od čega 8900 ha u Vladimirovom i Ulcinjskom polju, kao i oko 3000 ha u djelovima Grbaljskog, Mrčevog i Tivatskog polja.</p>	<p>U planu za Obalno područje Crne Gore je posebno istaknut ruralni razvoj i razvoj poljoprivrede kao značajna podrška razvoju turizma i značajan segment privrede Crne Gore. U tom smislu se apelovalo na očuvanje poljoprivrednih površina i ukazalo na benefite.</p>	Da/djelimično
<p>2.4.2-2</p> <p>U Središnjem regionu treba sačuvati za intenzivnu proizvodnju oko 40.500 ha, od čega u Zetskobjelopavličkoj ravnici, oko 33.000 ha, a u Nikšićkom polju, Župi i Grahovskom polju oko 7500 ha.</p>	<p>U Središnjem region se na planskomnivou poštuju iskazani strateški ciljevi ali se očekuje u narednom period intenzivniji rast u svim granama poljoprivrede i dodatno unapređenje poljoprivrednih površina za intenzivnu proizvodnju.</p>	Da/djelimično

<p>2.4.2-3</p> <p>U Sjevernom regionu za potrebe intenzivne poljoprivredne proizvodnje treba sačuvati oko 47.000 ha najkvalitetnijeg zemljišta. Od toga, na prostoru doline rijeke Lima i Ljuboviđe, treba sačuvati oko 19.000 ha, u području Plavsko-gusinjske kotline i područje Ibarske doline oko 19.000 ha, i na Pljevaljskoj površi i području Kosanice, oko 9000 ha. Za ostalu poljoprivrednu proizvodnju (zdrava hrana i organska poljoprivreda) treba sačuvati zemljište na području gornje Tare, Polimlja, Plavsko – gusinjske kotline i doline Ibra i Čehotine.</p>	<p>Smjernice koje se odnose na Sjeverni region su uzete u obzir u planovima višeg reda ali se očekuje značajnija podrška poljoprivrednoj proizvodnji i unapređenje navedenih obradivih površina sa intenzivnom poljoprivrednom proizvodnjom.</p>	<p>Da/djelimično</p>
--	--	----------------------

MARIKULTURA

Prostorni Plan obalnog područja Crne Gore do 2020 godine detaljno obrađuje oblast marikulture, kako u smislu značaja sektora, tako i definisanja razvojnih potencijala. U PPOPCG je detaljno opisan Plan razvoja marikulture za period do 2020 godine, kao i indikatori razvoja na osnovu kojih je danas moguće ocjeniti ostvarene rezultate i stepen realizacije u periodu implementacije PPOPCG.

Iako je plan razvoja marikulture prikazan prilično ambiciozno, intenzivan rad i kvalitetna među-institucionalna saradnja u sektoru doveli su do ostvarivanja brojnih ciljeva koji su predstavljeni u Planu. Analizom indikatora razvoja i dostignutih ciljeva, zaključuje se da je došlo do značajnog napretka u razvoju sektora, i to:

- Povećanja proizvodnje školjki (mušulja i kamenica) za oko 25% (MONSTAT, 2017, 2018) u odnosu na 2016 godinu.
- Realizacija nekoliko eksperimentalnih projekata uzgoja novih (autohtonih) vrsta jestivih školjkaša i predlozi za njihovo uključivanje u program marikulture.
- Realizacija FAO AZA ("Allocated Zones for Aquaculture") principa razvoja marikulture na otvorenom moru. Detaljna istraživanja (koja se sprovode u skladu sa preporukama Generalne Komisije za Ribarstvo Sredozemnog mora - GFCM) sprovode se od početka 2019. i trajaće do kraja 2023. godine. Nakon prve godine istraživanja dati su naučni i stručni predlozi za nove zone za marikulturu na dijelu otvorenog mora crnogorskog primorja. Pomenuta istraživanja finansirana su od strane Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja Crne Gore.
- Redovna finansijska podrška uzgajivačima školjki i riba ostvaruje se kroz bespovratnu pomoć dijela investicija od strane Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja Crne Gore.
- Izrada Pravilnika o organskoj proizvodnji u akvakulturi omogućila je započinjanje organskog uzgoja školjki na području Bokotorskog zaliva, te ujedno i povećanje konkurentnosti.
- Izrada Studije "Analiza ranjivosti morske sredine u Bokotorskom zalivu. Metodološke smjernice (2017)" dala je jasne smjernice u planu namjene mora na području Boke. Studija je urađena vrlo detaljno, uz analizu brojnih sektora i parametara i prikazuje, između ostalog, i mogućnost razvoja marikulture na području Boke. Studija je finansirana od strane PAP/RAC i Ministarstva održivog razvoja i turizma Crne Gore.
- 2019. godine započeo je jedan od najznačajnijih projekata u sektoru marikulture Crne Gore, projekat "Food4Health" ("Održivi i inovativni lanac vrijednosti Agro hrane i ribarstva za prekogranično tržište malih i srednjih poduzeća") koji je finansiran iz predpristupnih fondova Evropske Unije, a koji, između ostalog, ima za cilj: izgradnju multifunkcionalnog centra (mrijestilište kamenica i mikroalgi), povećanje proizvodnje kamenica (*Ostrea edulis*) na području Bokotorskog zaliva, započinjanje organskog uzgoja školjki, brendiranje i zaštitu geografskog porijekla mušulja sa područja Boke i povećanje konkurentnosti uzgajivača na regionalnom tržištu. Projekat u Crnoj Gori realizuju Institut za biologiju mora (Univerzitet Crne Gore) i Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja Crne Gore.

Nedostaci u realizaciji PPCG za oblast marikulture:

Najveći nedostatak u realizaciji planiranog razvoja sektora marikulture je izostanak povezivanja sa sektorom turizma, prioritetnim sektorom razvoja Crne Gore. U tom smislu, nepostojanje ili veoma nizak nivo među-institucionalne saradnje predstavljaju značajan problem u razvoju sektora marikulture. Činjenica je da je proizvodnja hrane, posebno hrane iz mora, od izuzetne važnosti za razvoj turizma, za očuvanje i promociju tradicionalnih tehnologija i alata u uzgoju na području Bokotorskog zaliva, te na povezivanju ova dva sektora treba intenzivnije planirati i djelovati, zbog izuzetnih simbiotskih razvojnih mogućnosti.

Dakle, iako ambiciozno definisan, plan razvoja sektora marikulture ostvaren je u značajnom procentu, dok se dio strateških ciljeva još uvijek realizuje. Stoga se može zaključiti da je period realizacije plana bio izuzetno kratak za realizaciju strateški važnih ciljeva razvoja.

P1.3.2.1-13
Razvijati ribarstvo i uzgoj ribe na nivou individualne proizvodnje u skladu sa zahtjevima dugoročne zaštite akvatorijuma i predjela
<p>Prostorni Plan Crne Gore do 2020 godine detaljno obrađuje oblast morskog ribarstva prepoznajući ovaj sektor kao privrednu granu sa značajnim potencijalom, uz neophodnu modernizaciju profesionalne ribolovne flote i organizaciju profesionalnih ribara u zajedničkom djelovanju i nastupanju na tržištu. U PPOPCG, kao i u Strategiji ribarstva CG 2015-2020, je detaljno opisan Plan razvoja morskog ribarstva za period do 2020 godine, opisan je set mjera i aktivnosti koje treba sprovesti da bi se postigli ciljevi, kao i indikatori razvoja na osnovu kojih je danas moguće ocjeniti ostvarene rezultate i stepen realizacije u periodu implementacije PPOPCG.</p> <p>Analizom indikatora razvoja i dostignutih ciljeva, zaključuje se da je došlo do značajnog napretka u razvoju sektora morskog ribarstva, i to:</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Uspostavljen je sistem elektronskog prikupljanja podataka o ulovu i ribolovnim aktivnostima; Uspostavljen je sistem satelitskog monitoringa ribolovnih plovih objekata dužine veće od 10m i oni su opremljeni elektronskim uređajima za automatsku identifikaciju (AIS), čime je značajno povećana bezbjednost plovidbe i lica koja učestvuju u ribolovu;
<ul style="list-style-type: none"> - Uspostavljen je Ribarski informacioni sistem, koji danas objedinjava sve podatke o licima koja se bave ribarstvom, plovilima koja se koriste, dozvolama za ribolov, kao i istraživačkim i biološkim podacima koje prikuplja Institut za biologiju mora; kao i Ribarski Monitoring Centar (RMC), koji funkcioniše po principu 24/7 i omogućava relevantnim inspekcijским službama kontinuirani monitoring i nadzor ribolovnih aktivnosti, kako na moru tako i na slatkim vodama na kojima se obavlja privredni ribolov.
<ul style="list-style-type: none"> - Započete su aktivnosti za pripremu svih neophodnih preduslova za rad na izgradnji ribarske luke na Rtu Djeran, Ulcinj. Takođe, u toku su i aktivnosti na iznalaženju najboljih rješenja za vez ribarske flote u Baru kao i u Herceg Novom. U nekim postojećim lukama i marinama određen je broj vezova za ribarska plovila (Meljine – Lazaret, Tivat – Kalimanj)
<ul style="list-style-type: none"> - Postojeće ribarske poste u Bokotorskom zalivu su obilježene adekvatnim informativnim tablama u cilju zaštite i unapređenja tradicionalnog ribolova, ali je potrebna dodatna zaštita od dalje degradacije posta i njihovog gubitka za obavljanje privrednog ribolova.
<ul style="list-style-type: none"> - Modernizacija ribolovne flote kontinuiranom finansijskom podrškom kroz Javne pozive Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja
<ul style="list-style-type: none"> - Uspostavljen je DCF/DCRF program prikupljanja sveobuhvatnih podataka u morskome ribarstvu prema metodologiji Generalne Komisije za Ribarstvo Mediterana (GFCM) i regulativama EU; nastavljeni su redovni godišnji monitorinzi demerzalnih i pelagičnih resursa uz podršku međunarodnih projekata
<ul style="list-style-type: none"> - Povećan je ulov morske ribe sa 604 tone u 2010. godini, na 1147 tona 2018. godine (MONSTAT statistički godišnjak), čime je povećana ponuda ribe i drugih morskih organizama, kao i udio ribarstva u BDP
<ul style="list-style-type: none"> - Broj izdatih dozvola za obavljanje privrednog ribolova je 191, čime je povećan broj zaposlenih u ribarstvu - Započet je program monitoringa odbačenog dijela ulova koji sprovodi Institut za biologiju mora u okviru pilot programa GFCM-a, kojim će se prikupiti relevantni naučni podaci neophodni za buduće upravljanje i njegovu preradu
<p>Tokom prethodnih godina usvojen je određeni broj pravnih akata koji regulišu sektor morskog ribarstva koji su usaglašeni sa zakonodavnim okvirom EU odnosno Zajedničke ribarske politike EU (CFP) kao i sa preporukama GFCM-a. Postignut je značajan uspjeh u borbi protiv svih vrsta nelegalnog ribolova kroz jačanje kapaciteta inspekcije za morsko ribarstvo i nabavku plovila za inspekciju. U junu 2017 godine Vlada odnosno Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je formiralo Radnu grupu za borbu protiv upotrebe eksplozivnih naprava i svih vrsta nelegalnog alata u svrhu ulova ribe čiju su članovi predstavnici svih nadležnih relevantnih institucija, NVO, grupe građana čijim zajedničkim radom i povezivanjem su postignuti određeni rezultati.</p>
Nedostaci u realizaciji PPCG za oblast morskog ribarstva:

Najveći nedostatak u realizaciji planiranog razvoja sektora morskog ribarstva je nepostojanje ribarskih luka i neophodne prateće infrastrukture za iskrcaj ribe, organizovanog otkupa ulova i njegove dalje prerade i obrade, kao i uvezivanje sektora morskog ribarstva sa sektorom turizma. Povezivanjem sa turizmom i organizovanim otkupom ribe i drugih morskih proizvoda značajno bi se poboljšala ponuda domaćih proizvoda iz mora, domaći proizvodi bi bili konkurentiniji na tržištu što bi dovelo i do smanjenja uvoza smrznutih proizvoda, a sve to vodi ka boljoj turističkoj ponudi, povećanju potrošnje ribe po glavi stanovnika, povećanju broja zaposlenih u sektoru ribarstva i prerade morske ribe i povećanju BDP-a.

Iako je plan razvoja sektora morskog ribarstva ostvaren u značajnoj mjeri tokom relativno kratkog perioda implementacije, potreban je dalji rad i povezivanje na međuinstitucionalnom nivou kako bi se ovaj sektor dalje razvijao na principima održivosti i postao konkurentan u domaćoj privredi.

POLJOPRIVREDA, ŠUMARSTVO I RIBARSTVO		
<i>Principi razvoja</i>	Komentar	Ostvarenost cilja Da/Djelimično/Ne
<p>P1.3.2.1-9 Očuvanje i unapređenje šuma kao važnih staništa i čvorišta u široj mreži zelenih koridora</p>	<p>Šume kao staništa u široj mreži, neophodno da budu povezana koridorima koji povezuju komplekse da bi dolazilo do kretanja životinjskog sveta u zaštićenom okruženju kao i razmjene genetskog materijala šumskog drveća i biljaka.</p> <p>Pristup koji omogućuje očuvanje i unapređenje šuma kao važnih staništa zasnovan je na Direktivama o staništima i pticama i sadrže niz mjera namijenjenih očuvanju najvrjednijih biljaka, životinja i staništa u Evropi definisanim kroz NATURA 2000 mrežu koja je u fazi uspostavljanja na teritoriji Crne Gore.</p> <p>Ove direktive sa jedne strane štite svaku vrstu zasebno, što znači da namjerno hvatanje, ubijanje ili sakupljanje divljih biljaka i životinja strogo je definisano prema vrsti, količini i periodu kada su aktivnosti dozvoljene ili čak u potpunosti zabranjeno.</p> <p>Aktivnosti poput lova, ribolova i sakupljanja sprednih šumskih proizvoda su dopuštene, ali moraju biti regulisane kako bi se osigurala njihova održivost.</p> <p>Sa druge strane, navedene direktive štite ključna područja za te vrste i tipove staništa kao područja ekološke mreže Natura 2000. (npr. područja važna za razmnožavanje, ishranu ili odmaranje rijetkih ptica i sisara ili područja s velikim, raznolikim šumskim strukturama. Upravljanje svakim Natura 2000 područjem mora osigurati kontinuiran dugoročni opstanak vrsta i stanišnih tipova zbog kojih je neko područje uključeno u mrežu.</p> <p>To znači da se u Natura 2000 području:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izbjegavaju štetne aktivnosti koje bi mogle značajno uznemiriti vrstu ili narušiti staništa zbog kojih je to područje odabrano; • Preduzimanje pozitivnih mjera, gdje je potrebno, u cilju održavanja i obnavljanja „povoljnog statusa očuvanja“ tih staništa i vrsta u njihovom prirodnom području rasprostranjenja. 	<p>Djelimično je ostvareno (Uspostavljanje NATURA 2000 mreže traje od 2016 godine i očekivano je da će biti kompletirano do 2026 godine na cijeloj teritoriji Crne Gore)</p>

	<p>Cilj Nature 2000 nije potpuno zaustavljanje ljudske aktivnosti već određivanje parametara prema kojima se aktivnosti mogu obavljati uz istovremeno očuvanje ugroženih biljaka i staništa.</p> <p>Međutim, postoje slučajevi u kojima se posebno vrijedni tipovi šuma, kao što su prašume i strogi šumski rezervati moraju u potpunosti zaštititi. Iako su takva područja danas vrlo rijetka, to su ključna utočišta za mnoge vrste s posebnim potrebama staništa koje ne trpe čovjekovo uznemiravanje.</p> <p>INDIKATORI ŠUMA S POTENCIJALNO VELIKOM PRIRODNOM VRIJEDNOŠĆU:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Raznolika i dinamična struktura šume u različitim stadijumima klimaksa i regeneracije • Prisutnost samo autohtonih vrsta drveća u sastojinama • Drveće različite starosti i dimenzija • Mnogo starog, odumirućeg i odumrlog drveća, kao i raspadajuće drvo na tlu • Šumske progale i druge manje otvorene površine u sklopu krošnji kroz koje svjetlost prodire do šumskog tla • Dobar prizemni pokrivač po kvalitetu i kvantitetu • Netaknuta hidrologija • Velike površine kontinuiranog šumskog pokrivača s ograničenim do optimalnom otvorenosti šuma šumskim putevima u zavisnosti od strukture i namjene sastojine 	
<p>P1.3.2.1-10 Komercijalno korišćenje šuma zasnovano na pristupu održive ekonomije šumarstva, tj. balansa između sječe i pošumljavanja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Komercijalno korišćenje šuma zasnovano na pristupu održive ekonomije šumarstva, tj. balansa između sječe i pošumljavanja, definisano je planskom dokumentacijom (Programima gazdovanja šumama na nivou gazdinske jedinice) • Upravljanje šumskim resursima na principima održivog razvoja i zaštite životne sredine kroz racionalnu eksploataciju, a na temelju struke i planski definisanih okvira njihovog korišćenja predstavlja osnovu za održivost komercijalnog korišćenja šuma. . Takođe, potencijal crnogorskih šumskih resursa je značajan osnov za kreiranje dodatne vrijednosti na području prerade drveta, obnovljivih 	<p style="text-align: center;">Djelimično je ostvareno (u mjeri gde postoji planska dokumentacija i u mjeri gde su poštovane odredbe definisne planskim dokumentima koji su precizno definisali balans sječe i pošumljavanja u načelu održivosti stabilnosti pumskih sastojina)</p>

izvora energije, proizvodnje hrane i turizma, što treba da doprinese većoj dodatoj vrijednosti u lancu drvne industrije.

- U Crnoj Gori su prostornom podjelom definisane 143 gazdinske jedinice, a trenutno je uređeno 67 gazdinskih jedinica što čini nešto manje od 45%.
- Sa obzirom da se iz budžeta finansira samo izrada Programa gazdovanja šumama za državne šume (odnos državnih i privatnih je 51 :49%). Ovo praktično znači da nadležni organ Uprave (Uprava za šume i Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja ima evidenciju i pokrivenost planskom dokumentacijom na nešto manje od 25% teritorije Crne Gore.
- Planska dokumentacija (Programi Gazdovanja šumama za Gazdinske jedinice) se planiraju na period od 10 godina. Samo u uređenim Gazdinskim jedinicama
- (onima za koje je izradjena planska dokumentacija) može da se gazduje i vrši sječa, pošumljavanje, mjere njege, izgradnja šumskih puteva idr. (prema Zakonu o šumama za sve površine veće od 5 ha mora postojati plan).
- Ovi planski dokumenti predstavljaju krovne dokumente u šumarstvu kojima se unapređuje zatečeno stanje šuma i propisuju obimi sječe, mjere njege i pošumljavanja u skladu sa zakonom, strukom i naukom u šumarstvu.
- Kako bi se unaprijedilo stanje u šumarskom sektoru kao preduslov je neophodno pokriti cijelu teritoriju zemlje planskom dokumentacijom (Programima gazdovanja šumama) najpre u državnim šumama kako bi se nesmetano obavljale ekonomske aktivnosti u šumi.
- Uredjivanje šuma predstavlja i zakonsku obavezu, a ne-kreiranje planske dokumentacije dovodi do finansijskih šteta po budžet i kompletan sektor šumarstva i drvne industrije, jer šume koje nisu uređene i nemaju plansku dokumentaciju se ne mogu eksploatisati. Takođe je poznato je da za svaku uređenu površinu se dobija oko 60 puta više od sredstava uložениh za njeno uredjenje kroz eksploataciju šuma.
- Šumarski sektor i drvna industrija bazirana na šumskim resursima imaj veliki potencijal za rast, udio šumarstva i drvoprerade u nacionalnom dohotku je ispod 1% što je nedovoljno s obzirom na potencijale i dodatu vrijednost u industrijskoj proizvodnji ovog inputa.

- I pored komparativnih prednosti u pogledu raspoloživosti drvene sirovine i mogućnosti za izvoz, potencijali drvne industrije nisu u dovoljnoj mjeri valorizovani.
- Ključne napomene u oblasti održivog upravljanja šumskim resursima:
- Investiranje u izradu planske dokumentacije kako bi se potpunije i na stručnoj osnovi sagledali neiskorišćeni potencijali i napravile osnove za održivu valorizaciju potencijala
- Valorizacija potencijala i potreba pune implementacije regulatornih mehanizama u oblasti prometa drvetom sa krajnjim ciljem povećanja stepena finalne prerade.
- Unapređenja ponude drvene sirovine i poluproizvoda od drveta sa ciljem njene bolje dostupnosti za drvoprerađivače, kao i aktivnosti koje se odnose na efikasnije upravljanje sirovinama
- Efikasnije mjere u očuvanju šumskih kompleksa pri prirodnim nepogodama i pojavama štetočina (biotičke (insekti i patogene gljive) i abiotičke štete) i posebno važne mjere zaštite od šumskih požara
- Podizanje novih površina pod šumama kao i revitalizacija šumskih površina oštećenih požarima ili drugim biotičkim ili abiotičkim pojavama
- Uvodjenje i primjena tehnologija kojima bi se poboljšala upotreba raspoloživih sirovina u prerađivačkoj industriji kroz proizvodnju ka višim fazama prerade koje omogućavaju stvaranje veće dodate vrijednosti, veće produktivnosti i smanjenja izvoza proizvoda od drveta niskog stepena finalizacije, tj. rasta njihove potrošnje u Crnoj Gori, većeg učešća drvoprerade i ukupne prerađivačke industrije u Bruto dodatoj vrijednosti.
- Omogućiti rast investicija u šumarstvu i drvopreradi, povećanje konkurentnosti i zaposlenosti, posebno u sjevernom regionu, kroz povećanje stepena finalizacije u preradi osnovne sirovine, smanjenje izvoza proizvoda od drveta niskog stepena finalizacije i njihova potrošnja u Crnoj Gori kroz finalizaciju u domaćim kapacitetima za drvoprerađivanje.
- Unapređenje i dalji razvoj saobraćajne infrastrukture u funkciji kvalitetnijeg snabdijevanja drvetom i optimalnog otvaranja šuma, lakšeg i sigurnijeg transporta;

	<ul style="list-style-type: none"> zakonskim rešenjima i propisima na primjerima dobre prakse iz razvijenih zemalja koji omogućavaju obezbjedjenje tržišta za proizvode od drveta što bi dovelo do stimulisanja razvoja drvne industrije i stvaranja novih vrijednosti (npr. uvođenje zakonske obaveze kroz zakon o niskogradnji ili zakon o uredjenju prostora i izgradnji objekata gde bi se propisalo da svaki novoizgrađeni objekat mora sadržati min 5% građevinskog materijala od drveta) čime se kreira tržište za pokretanje drvne industrije 	
<p>P1.3.2.1-11 Revitalizaciju šuma i pošumljavanje treba vršiti samo autohtonim vrstama drveća</p>	<p>Revitalizaciju šuma i pošumljavanje vrši se samo autohtonim vrstama drveća, jer u našim rasadnicima (kako onima u vlasništvu Uprave za šume tako i u rasadnicima u privatnom vlasništvu) koji proizvode šumske sadnice za pošumljavanje ne proizvode se alohtone vrste.</p> <p>Jedini nedostatak u proizvodnji šumskog sadnog materijala je nedovoljna diferenciranost vrsta koje se proizvode u ovim rasadnicima pa je najzastupljenija proizvodnja smrče i crnog bora (najlakša proizvodnja i najpovoljnija za proizvođača), a njihovo korišćenje nije često adekvatno u skladu sa stanišnim uslovima i planskom dokumentacijom predviđenom planskim aktima te ne dolazi do dobrog uspjeha pošumljavanja.</p> <p>Bilo bi potrebno uvesti u proizvodnju i sadnice bijelog bora kao i munike od četinarskih vrsta i određene plemente liščara poput gorskog javora, hrasta kitnjaka, bjelog jasena, isl. u mjeri u kojoj to zahtjevaju planski dokumenti i uslovi na terenu gde bi ove vrste dale najbolji rezultat pošumljavanja.</p>	<p>Ostvarenost u potpunosti</p>
<p>P1.3.2.1-12 Jačanje primijenjenog istraživanja i razvoja u poljoprivredi i šumarstvu, uključujući poboljšanje i širenje znanja iz oblasti organske poljoprivrede, očuvanja prirodnih resursa i održivog upravljanja šumama</p>	<p>Kod upravljanja ljudskim resursima, obrazovanje i sticanje vještina su ključni za konkurentnost industrije u skladu sa potrebama tržišta rada i privrede, uz dalji razvoj cjeloživotnog preduzetničkog učenja.</p> <p>Razvoj ljudskog kapitala kroz obrazovanje i sticanje vještina za konkurentnost industrije u skladu sa potrebama tržišta rada kao jedan od strukturnih problema naše ekonomije prepoznato je postojanje strukturne neusklađenosti između ponude i tražnje za znanjem, kompetencijama i vještinama</p> <p>Struktura nezaposlenih u kojoj dominiraju srednjoškolci, refleksija je strukturne neusklađenosti ponude sa potražnjom za radom.</p> <p>Neusklađenost na tržištu rada potrebno je prevazići stvaranjem uslova za otvaranje novih radnih mjesta i ulaganjem u ljudski kapital. Kao jedan od uzroka strukturne neravnoteže na tržištu rada navodi se i nedovoljna uključenost svih</p>	<p>Nije ostvareno</p>

	<p>zainteresovanih strana u kreiranju reformskih aktivnosti i prepoznavanju deficitarnih profesija, vještina i kompetencija koje su neophodne tržištu rada koje se i samo veoma dinamično mijenja.</p> <p>U šumarskom sektoru kao ključan je definisan nedostatak visokoškolskih kadrova (inženjera i doktora nauka) koji bi pokrenuli primjenjeno istraživanje i razvoj u šumarskom sektoru Crne Gore. Pored nedostatka ovih kadrova porazna je i činjenica da je 80% postojećih kadrova starosti iznad 55 godina što je pokazatelj da će u relativno kratkom periodu nedostatak visoko obrazovanih kadrova šumarstva biti još izraženiji.</p> <p>Jačanje primenjenog istraživanja i razvoja u šumarstvu je izostalo jer nedostaje visokoškolska institucija. (predlog kojim bi se rešilo stanje je otvaranje odsjeka za šumarstvo u okviru biotehničkog fakulteta sa oko 30 studenata na godišnjem nivou čime bi se obezbjedili zahtjevi tržišta i struke i omogućilo zaposlenje već prvim generacijama svršenih visokoškolaca)</p>	
<p>C1.3.2.1-12</p> <p>– Očuvanje i stvaranje velikih šumskih površina predstavlja prioritetan cilj prostornog razvoja u Crnoj Gori.</p>	<p>U periodu važenja ovog planskog dokumenta i kroz planske dokumente u šumarstvu ostvareno je očuvanje šumskih kompleksa na većoj površini, očuvanjem stanja iz prethodnog perioda, i zahvaljujući dobroj regenerativnoj sposobnosti šuma na teritoriji Crne Gore.</p> <p>Povećanjem stepena zaštite kroz definisanje Regionalnih parkova prirode poput Regionalnog parka Piva i Regionalnog parka Komovi pojačane su mjere na očuvanju velikih šumskih površina sa bogatim biodiverzitetom, prirodnim i pejzažnim vrednostima.</p> <p>Takođe na očuvanje velikih šumskih površina ima značaja i definisanje NATURA 2000 mreže u Crnoj gori čime se očuvavaju staništa važna za biodiverzitet Evrope.</p> <p>Sa druge strane, dijelimično su prisutna prekidanja kompleksa usled sječe, šumskih požara, izradom infrastrukturnih objekata (autoput, velike hidrocentrale, ski centri). Ali ove površine zbog specifičnosti terena, prostornog obuhvata i kod autoputa značajnog broja tunela i mostova nisu prekinule staništa niti migratorne puteve divljači</p>	<p>Ostvarenost u potpunosti</p>

	<p>Veći šumski kompleksi sa optimalnom otvorenošću i adekvatnim mjerama nege su idealni za održivo gazdovanje ako i za kreiranje optimalnih uslova staništa za biljni i životinjski svet.</p>	
<p>C1.3.2.1-11</p> <ul style="list-style-type: none"> – Definirati koncept upravljanja šumama u komercijalne svrhe koje vlasnik, odnosno koncesionar mora predati nadležnom državnom organu na odobrenje. 	<p>U periodu važenja ovog planskog dokumenta definisan je novi koncept planiranja gazdovanja šumama koji je definisan kroz Zakon o šumama i Pravilnik. o sadržaju i načinu izrade Programa i planova gazdovanja šumama i načinu obilježavanja granica u šumi. te je sa aspekta planiranja gazdovanja šumama ovaj cilj u potpunosti kompletiran.</p> <p>Sa aspekta upravljanja šumama i iskorišćavanja šuma postojeći koncesioni model pokazao se kao djelimično uspješan.</p> <p>Ovaj model je bio na snazi u Crnoj Gori i primjenjivao se u davanju drveta na dugoročne koncesije od 7,15 i 30 godina pokazao je nedostatke posebno u sferi naplate i u vraćanju dijala sredstava u šume. Koncesiona nadoknada koju su koncesionari plaćali rasporedjivana je u odnosu 70% lokalna samouprava a 30% budžet.</p> <p>Lokalne samouprave su taj prihod tretirale kao izvorni prihod jedinice lokalne samouprave i sva sredstva su trošena za finansiranje lokalne administracije dok se ništa od sredstava nije vraćalo u šume (izgradnje šumskih puteva, zaštitu šuma, uzgoj i pošumljavanje)</p> <p>Vlada je 5. oktobra 2017. usvojila predlog za reorganizaciju koncesionog korišćenja šuma i zadužila Ministarstvo poljoprivrede da sprovede pilot projekte u novom konceptu.</p> <p>Uz podršku Svjetske banke urađene su dvije studije u kojima su date preporuke za dalji razvoj šumarskog sektora. Završni izvještaj je ponudio konkretne smjernice za organizaciju šumarskog sektora u decembru 2018.</p> <p>U novom sistemu organizacije šumarstva prodaja drvne sirovine realizovaće se kroz berzu drveta na šumskim stovarištima putem licitacije, čime će biti postignuto bolje vrednovanje drvne sirovine i sa tim očekivan je veći prihod za šumarski sektor. na ovaj način obezbjediće se značajnija sredstva, boljom naplata i povoljniji cijene za sortimente za postojeću sirovinu.</p>	<p style="text-align: center;">Djelimično je ostvareno</p>

POMORSKA PRIVREDA I SAOBRAĆAJ

Opis	Komentar	Ostvarenost cilja Da/Djelimično/Ne
<i>Principi razvoja</i>		
P1.3.2.1-19 Modernizacija lučkih kapaciteta u skladu sa međunarodnim standardima i modernom tehnologijom.	Donošenjem Zakona o lukama započeta je reforma u lučkoj djelatnosti kojom je izvršena podjela luka prema značaju na: luke od nacionalnog značaja i luke od lokalnog značaja. Pored podjele luka prema značaju, Zakonom o lukama izvršena je i podjela luka prema vrsti pomorskog saobraćaja i prema namjeni. Prema vrsti pomorskog saobraćaja, luke se dijele na: luke otvorene za međunarodni i unutrašnji saobraćaj i luke otvorene samo za unutrašnji saobraćaj ⁵ . Prema namjeni, luke su svrstane na osnovu Odluke o određivanju luka prema namjeni u sljedeće kategorije ⁶ : trgovačke luke, luke nautičkog turizma-marine i brodogradilišne luke. U skladu sa tim, započete su aktivnosti na modernizaciji luka i lučkih kapaciteta, kao i na unapređenju lučkih operacija koje su zasnovane na međunarodnim standardima i savremenim tehnologijama. Prema dostupnim podacima u periodu 2010-2017. zabilježen je rast pretovara i prometa robe u lukama. ⁷	Djelimično
P1.3.2.1-20 Unapređenje neophodnih usluga za pomorski transport i lučke operacije.		Djelimično
P1.3.2.1-21 Revitalizacija crnogorske trgovačke flote.	Crna Gora je 2009. godine započela aktivnosti na revitalizaciji trgovačke flote. „Crnogorska plovidba“ AD Kotor je krajem 2009. godine preko kompanije Poly iz Kine ugovorila gradnju dva broda za prevoz rasutih tereta u brodogradilištu Shanghai Shipyard Co., Ltd Kina. Brodovi su tipa „handy“ bulk carrieri nosivosti 35,000 tona. Eksploatacija prvog broda „Kotor“ je započela u januaru 2012. godine, dok je eksploatacija broda „Dvadesetprvi maj“ počela u avgustu 2012. godine ⁸ . Brodovi su sertifikovani od strane priznate organizacije Bureau Veritas.	Da

⁵ Zakon o lukama, Službeni list CG br. 51/2008, 40/2011, 27/2013

⁶ Odluka o utvrđivanju luka prema namjeni, Službeni list CG br. 70/2017, 50/2018, 46/2019

⁷ Uprava za statistiku, Monstat, Saobraćaj

⁸ <https://crnogorskaplovidba.com/me/o-nama/o-nama/>

	Kompanija „Barska plovidba“ AD iz Bara je u saradnji sa kineskom kompanijom Poly Technologies Inc., ugovorila kupovinu dva broda novogradnje tipa bulkcarrier “seahorse” 35.000 DWT (eco type), koji svojim tehničkim karakteristikama i kapacitetima u potpunosti odgovaraju potrebama današnjeg pomorskog tržišta. Eksploatacija brodova je otpočela 18. septembra 2014. godine sa brodom „Bar“ a eksploatacija broda “Budva” počela je početkom oktobra 2014. godine. ⁹	
Ciljevi razvoja		
C1.3.2.1-19 – Usklađivanje pomorskog zakonodavstva i zakonodavstva o zaštiti mora od zagađenja sa plovila sa zahtjevima i pravilima IMO (Međunarodne pomorske organizacije) i drugim relevantnim UN konvencijama i propisima Evropske unije.	U oblasti pomorskog saobraćaja, Crna Gora je do sada transponovala 70% direktiva i propisa EU, tako da još uvijek postoji potreba za dodatno usaglašavanje. Crna Gora je pristupila evropskom satelitskom sistemu za detektovanje naftnih mrlja (CleanSeaNet) i sistemu za daljinsko praćenje brodova koji plove pod crnogorskom zastavom putem satelita (EU LRIT Data Center).	Djelimično
C1.3.2.1-20 – Definisane vodene puteve za međunarodni morski saobraćaj na način da ne izazivaju negativne uticaje na morski ekosistem, posebno na zaštićene oblasti prirode i zaštićene oblasti sa aspekta očuvanja vrijednosti kulture, kao ni na oblasti predviđene za nautički turizam.	Direktiva 2002/59/EZ o uspostavljanju sistema za nadzor i upravljanje pomorskim saobraćajem (VTIMS) je u cjelosti usaglašena i transponovana u crnogorske propise. Ugrađeni su senzori na tri lokacije duž crnogorske obale. Podaci sa senzorskih stanica se šalju kontrolnom centru odakle se vrši razmjena pomorskih podataka sa ostalim sistemima u Crnoj Gori i sa inostranstvom (MARES, EMSA, itd.). Transponovanje djelova Direktive 2010/65/EU o sistemu „Single Window“ je otpočeto tokom 2016. godine. Prva faza VTIMS u Crnoj Gori sprovedena je uz podršku EU.	Djelimično
C1.3.2.1-21 – Ograničavanje aktivnosti marikulture na oblasti koje nijesu zaštićene ili predviđene za oblasti nautičkog turizma i koje, generalno, ne remete prirodne i kulturne resurse, kao ni životne uslove populacije. – Tačne lokacije mogućih oblasti se moraju definisati u odgovarajućim detaljnijim planskim dokumentima.	Da bi se osigurala održivost pomorske industrije i morskog ekosistema Crne Gore, neophodno je da Crna Gora postane punopravni član Pariskog memoranduma o razumijevanju (Paris MoU) o kontroli državnih luka. Ovaj cilj je podržan činjenicom da je Crna Gora jedna od dvije zemlje u Evropi koje nisu punopravni članovi Paris MoU. U oblasti pomorskog saobraćaja neophodno je donošenje sljedećih zakona: • Zakon o pravima putnika u pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi;	Djelimično

⁹ <https://www.montenegrolines.net/me/>

	<ul style="list-style-type: none"> • Zakon o izmjenama i dopunama zakona o sigurnosti pomorske plovidbe i • Zakon o izmjenama i dopunama zakona o zaštiti mora od zagađivanja sa plovnih objekata. <p>Ovim zakonskim normama obezbjeđuje se sigurnost plovidbe i zaštita mora od zagađenja sa plovnih objekata, kako u vodama Crne Gore, tako i sa brodova koji plove u međunarodnoj plovidbi.¹⁰</p>	
--	---	--

PROSTORNI KONCEPT RAZVOJA POMORSKE PRIVREDE

Opis	Komentar	Ostvarenost cilja Da/Djelimično/Ne
Ciljevi razvoja		
<p>C2.4.4-1 Luka Bar se dalje razvija kao glavna međunarodna luka u Crnoj Gori. Kapaciteti i operativni menadžment treba unaprijediti da bi se ispunili međunarodni uslovi za teret, trajekte i krstarenja i preuzimanje ostalih komercijalnih funkcija (transportni logistički terminal, slobodne carinske zone, proizvodne funkcije) i, takođe, prerastanje u važan intermodalni transportni centar.</p>	<p>Luka Bar AD trenutno posjeduje: (a) terminal za žitarice, sa silosom za žitarice kapaciteta 30,000 tona i zatvorenim trakastim transporterom dužine 250m, koji ide paralelno uz samu željezničku prugu, a koji je namijenjen za utovar/istovar žitarica u/iz silosa; (b) terminal za generalne terete sa zatvorenim skladišnim kapacitetom i hladnjačama; (c) “ro-ro” terminal namijenjen za prijem, čuvanje i otpremu “ro-ro” tovarnih jedinica (mogućnost pretovara kompletnih drumskih vozila ili djelova vozila - prikolica i poluprikolica) i (d) putnički terminal sa pet vezova za putničke brodove i feribote, kao i terminal za tečne terete za prijem i otpremanje nafte i naftnih derivata¹¹.</p> <p>U periodu važenja prethodnog Prostornog plana, prosječan stepen iskorišćenja kapaciteta Luke Bar a.d. je iznosio oko 30%, s tim da je najveći stepen iskorišćenja ostvaren u 2017. godini, 62.96%. Najmanji stepen iskorišćenja ostvaren je u godini restrukturiranja (2009. god.) – 15.40%.¹²</p> <p>Port of Adria AD, se nalazi pored Luke Bar AD i posjeduje kontejnerski terminal sa operativnom obalom dužine 330 m i gazom od 12m, kao i modernu kontejnersku dizalicu (40t) i</p>	<p align="center">Djelimično</p>

¹⁰ Strategija razvoja saobraćaja Crne Gore 2019-2035

¹¹ <https://www.lukabar.me/index.php/me/o-nama/komparativne-prednosti-luke-bar>

¹² Uprava za statistiku, Monstat, Saobraćaj

	<p>otvorenim skladišnim prostorom kapaciteta skladištenja 2500 TEU i 180 frigo kontejnera. Takođe, posjeduje dva gata za generalne terete, koji su opremljeni sa lučkim dizalicama i zatvorenim prostorom za skladištenje, površine 7,6 ha i otvorenim prostorom za skladištenje površine 5,86 ha, kao i terminal za pretovar drva i drvnih proizvoda sa prostorom za skladištenje.¹³</p> <p>Prosječan stepen iskorišćenja kapaciteta luke Port of Adria a.d. u razmatranom periodu iznosio je oko 24%. Najveći stepen iskorišćenja kapaciteta ostvaren je 2010. godini – 30%, a najmanji 2016. godine u iznosu od 16%.¹⁴</p>	
<p>C2.4.4-2 Brodogradilište „Bijela“ i marina Tivat će se dalje specijalizovati na regionalnom nivou, shodno njihovim komparativnim prednostima. Usluge koje će biti dostupne u ovim objektima moraju biti usaglašene, u smislu da će pružati komplementarne usluge koje, takođe, uključuju prilagođavanje kapaciteta budućim uslugama; proširivanje postojećih kapaciteta se ne predviđa.</p>	<p>Brodogradilište „Bijela“ je potpuno opremljeno za remont i rekonstrukciju brodova i drugih plovila svih vrsta i namjena, bez obzira na veličinu oštećenja i obim rekonstruktivnog zahvata. Raspolaže sa dva plutajuća doka dužine 250 metara, odnosno 184 metra, ima operativnu obalu ukupne dužine 1.120 metara, posjeduje tri remorkera, veliki broj raznih tipova dizalica nosivosti od 2,5 do 50 tona, obimna i raznovrsna energetska postrojenja, savremena komunikaciona sredstva, kao i sve potrebne radioničke kapacitete i opremu. Pored toga, Brodogradilište je opremljeno i za izradu manjih plovnih objekata kao što su: barže za razne namjene sa i bez vlastitog pogona, pontoni, radne platforme i slično.</p>	<p style="text-align: center;">Da</p>
<p>C2.4.4-3 Povećanje efektivnosti postojećih kapaciteta za održavanje i servisiranje brodova u Bijeloj i Tivtu.</p>	<p>Brodogradilište proizvodi i raznovrsnu pomorsku opremu, poput pilona, cjevovoda prečnika od 400 mm pa nadalje, rezervoare i sve vrste čeličnih konstrukcija, uključujući i procesnu opremu.</p> <p>Jadransko brodogradilište “Bijela” bilježi u proteklom periodu stalnu popunjenost kapaciteta kao i produžavanje liste referenci o remontovanim plovilima i drugim obavljenim poslovima, čime bilježi siguran profit¹⁵.</p> <p>U okviru Brodogradilišne luke Bonići-Tivat djelatnosti brodogradnje i brodoupavljanja obavlja privredno društvo „NAVAR Incorporated“ iz Tivta. Ova kompanija je izgradila škver za remont jahti, sa dva travel lifta (kapaciteta nosivosti od 200, odnosno 60 tona) i posjeduje kapacitete za gradnju i opravku</p>	<p style="text-align: center;">Da</p>

¹³ <https://www.portofadria.me/>

¹⁴ Uprava za statistiku, Monstat, Saobraćaj

¹⁵ <http://www.asybijela.com/sAboutCompany.html>

	<p>manjih plovila, patrolnih, transportnih čamaca i jahti. Plovila se grade isključivo po porudžbi kupca, a u okviru ovog brodogradilišta postoji i projektni biro. Značajno je pomenuti da će ovo brodogradilište uskoro imati riješen koncesioni status, tako da država može očekivati i određene prihode po osnovu koncesione naknade¹⁶.</p>	
<p>C2.4.4-5 Podržavanje daljih istraživanja nafte i gasa na osnovu rezultata prethodnih istraživanja na kopnu i podmorju. Objašnjenje: Južni Jadran sa zaleđem smatra se mogućom zonom nalazišta nafte ili gasa.</p>	<p>U Crnoj Gori su vršene određene aktivnosti u vezi sa daljim istraživanjem nafte i gasa u Jadranskom moru. Seizmičko istraživanje u Jadranskom moru, završeno je tokom 2018 i 2019 godine. Kao priprema za ovo geofizičko istraživanje obavljene su brojne aktivnosti, uključujući izradu Elaborata procjene uticaja na životnu sredinu za predmetno seizmičko istraživanje, na koje je Agencija za zaštitu prirode i životne sredine dala odobrenje. Cilj ovih istraživanja je precizno definisanje lokacije istražnih bušotina. Kompanija Shearwater je obavila 3D geofizička snimanja u crnogorskom podmorju za potrebe koncesionara Eni i Novatek. Oni su istraživali blokove nedaleko od Ulcinja. U Baru, geofizičko istraživanje crnogorskog podmorja na blokovima 30 i 26, obavila je norveška kompanija PGS za potrebe koncesionara Energean. Prema izvještajima nezavisnog procjenitelja o blokovima u podmorju, Crna Gora u podmorju ima 51 milijardu kubika gasa i 144 miliona kubika tečnih resursa, što je ekvivalent od 438 miliona barela nafte¹⁷.</p>	<p>Da</p>

¹⁶ Strategija razvoja pomorske privrede 2020-2030. godine, Nacrt

¹⁷ Ministarstvo ekonomije Crne Gore, Aktuelnosti, <http://www.mek.gov.me/vijesti>

6. USLUŽNE DJELATNOSTI

USLUŽNE DJELATNOSTI

U Prostornom planu do 2020 - godine sektor trgovine i bankarstva je izdvojen u okviru oblasti "Privredni razvoj" u dijelu "Nivo razvoja po privrednim granama" u poglavlju 3.5.3.5 pod nazivom "Ostala privreda". Ovaj dio je kratak i sadrži osnovne karakteristike sektora trgovine i bankarstva u 2004. Godini, uz osvrt na osnovne karakteristike ovih sektora. U odnosu na sektor trgovine u Prostornom planu je istaknuto da je u 2004. godini u trgovini bilo registrovano 7275 preduzeća, od čega u trgovini na veliko 4.452, trgovini na malo 2.787 i spoljnoj trgovini 35 preduzeća. Trgovinska preduzeća su učestvovala sa preko 40% ukupnog broja preduzeća i zapošljavala oko 11000 radnika, odnosno 10% ukupnog broja zaposlenih u Crnoj Gori. U odnosu na **bankarski sistem** istaknuta je njegova stabilnost i trend sve većeg prisustva privatnog kapitala. Dodatno, ukazano je da likvidnost bankarskog sektora raste i da su kamatne stope visoke. **Ipak, u Prostornom planu u ovom dijelu nijesu dati ključni ciljevi razvoja navedenih sektora, niti su istaknuti indikatori za njihovo praćenje.**

7. INFRASTRUKTURA I KOMUNALNA OPREMLJENOST

SAOBRAĆAJ

Opis cilja	Komentar	Ostvarenost cilja Da/Djelimično/Ne
Ciljevi razvoja		
<p>C1.3.2.3-4</p> <p>– Poboljšanje bezbjednosti i sigurnosti saobraćaja na postojećoj putnoj mreži, što podrazumijeva adekvatno održavanje, zaštitu i sanaciju postojećih puteva, kao i modernizaciju pojedinih dionica puta i omogućavanje bezbjedne upotreba puteva tokom čitave godine.</p>	<p>Iz godine u godinu se povećava budžet za održavanje (2008. godine budžet je iznosio 9mil/god, a 2019. 10mmil/god) što direktno utiče i na njegov kvalitet. Urađena je Baza svih magistralnih i regionalnih puteva (2018-2020). Formirana je kompjuterizovana osnova za upravljanje nacionalnom putnom mrežom. U toku je razvijanje i uspostavljanje funkcionalnog Pavement Maintenance and Management System-a (PMS) na bazi software-skog modela, koji će odgovornim stručnjacima na svim nivoima odlučivanja omogućiti donošenje odluka i preduzimanje akcija u vezi gradnje, rekonstrukcije, održavanja i zaštite državnih puteva.</p> <p>Modernizacija pojedinih dionica puta (eliminisanje crnih tačaka, poboljšanje elemenata puta itd.) je nesumnjivo dovela do smanjenja ukupnog broja saobraćajnih nezgoda, kao i broja poginulih lica (sa 9138 što je ukupan broj saobraćajnih nezgoda 2010. na 6210 koliko ih je bilo 2019. sa 95 lica koliko je poginulo 2010 na 47 lica koliko je poginulo 2019.)</p>	Djelimično
<p>C1.3.2.3-5</p> <p>– Razvoj putne mreže kako bi se postigla bolja integracija prostora koji ima izuzetan značaj za dalji razvoj Crne Gore nakon sticanja nezavisnosti i suočavanja sa novim prostornim opredjeljenjima.</p>	<p>Od planiranih autoputeva do sad je (skoro) izvedeno 41km prioritetne dionice Smokovac-Mateševo. Razradom koridora autoputeva kroz planove posebne namjene i dalje figurišu varijantna rešenja u zoni prelaska Skadarskog jezera i u zoni Berana. Za dionice autoputa Bar Boljare: Mateševo Andrijevića, kao i Farmaci-Smokovac, u toku je izrada Idejnih projekata. I dalje nisu definisane priključne tačke za autoput zapad – istok, u širem reonu Nudola (nije došlo do međunarodnog sporazuma sa Bosnom i Hercegovinom) kao ni u zoni veze sa Albanijom.</p>	Djelimično

<p>C1.3.2.3-6</p> <p>– Kod magistrala za brzi motorni saobraćaj osnovni zahtjev je da prilaz bude kontrolisan. Broj raskrsnica treba da bude što manji, da se omogući bezbjedno odvijanje saobraćaja I da raskrsnice budu denivelisane.</p>	<p>U toku izrada Glavnog projekta Obilaznice Budve kao sastavnog dijela magistrale za brzi motorni saobraćaj. Projektuju se denivelisane raskrsnice sa kontrolisanim prilazom.</p>	<p>Djelimično</p>
<p>C1.3.2.3-7</p> <p>– Razvojem lokalnih puteva obezbijediti dobru pristupačnost ruralnim naseljima, turističkim, poljoprivrednim I drugim kompleksima, nacionalnim parkovima, odnosno podršku planiranom razvoju, što će se definisati planovima nižeg reda.</p> <p>– Kod lokalnih puteva poseban naglasak staviti na puteve koji prolaze kroz teritoriju dvije ili više opština, čime imaju veći značaj, na nivou opština kroz koje prolaze, usaglasiti tehničke elemente.</p>	<p>Izgrađeno je ili je u toku izgradnja više lokalnih puteva:</p>	
<p>C1.3.2.3-8</p> <p>– Uspostavljanje pješačkih i biciklističkih staza u naseljima (posebno u urbanim centrima), kako bi se omogućio bezbjedan pješački I biciklistički saobraćaj u naseljima.</p>	<p>Biciklističke staze su u velikoj mjeri realizovane u Podgorici.</p>	<p>Djelimično</p>
<p>C1.3.2.3-9</p> <p>– Unapređenje puteva, kao što su „panoramski putevi“, koje treba tretirati kao sredstvo za razvoj turizma.</p>	<p>Izgrađeno je ili je u toku izgradnja</p>	
<p>C1.3.2.3-10</p> <p>– Izgradnja zaobilaznica naselja (posebno urbanih centara), kako bi se negativni uticaji na ŽS sveli na minimum. Posebno se odnosi na naselja duž glavnih koridora za automobilski saobraćaj: autoput BR – PG – Boljare, Andrijevića – Bjeluha, Jadransko-jonski autoput I magistrala za brzi saobraćaj na pravcu Debeli brijeg–Ulcinj–granica Albanije. Ove zaobilaznice će činiti dio pomenutih puteva.</p>	<p>U toku je izrada Idejnog projekta obilaznice Podgorice kao dionice autoputa BR-PG-Boljare i Glavni projekat obilaznice Budve kao dionice brze saobraćajnice.</p>	<p>Ne</p>
<p>C1.3.2.3-11</p> <p>Povezivanje putne mreže sa mrežom panevropskih multimodalnih koridora.</p>	<p>Od planiranih autoputeva do sad je (skoro) izvedeno 41km prioritetne dionice Smokovac-Mateševo.</p>	<p>Ne</p>

<p>C1.3.2.3-12</p> <p>– Unapređenje kvaliteta postojeće željezničke mreže, kvaliteta transportnih usluga i kapaciteta mreže.</p>	<p>Urađena rekonstrukcija dionice pruge Beograd-Bar koja prolazi kroz Crnu Goru (od Vrbnice do Kolašina 53km, od Kolašina do Bara su u toku sanacije i rekonstrukcije), pruga od Nikšića do Podgorice je remontovana i elektrificirana.</p> <p>Preko 48% crnogorske željezničke infrastrukture je obnovljeno tokom proteklih nekoliko godina, a radovi na remontu preostalih segmenata su ili u toku ili su planirani.</p> <p>Mreža javnih pruga Crne Gore je skoro u potpunosti elektrificirana (225 km od 250 km ili 90%) što je značajno iznad EU prosjeka koji iznosi 52%.</p>	<p>Djelimično</p>
<p>C1.3.2.3-13</p> <p>– Unapređenje multimodalne transportne mreže kako bi se ublažili negativni uticaji na životnu sredinu i povećala efikasnost transporta robe.</p>	<p>Jedina intermodalna stanica koja povezuje željeznički i pomorski saobraćaj u zemlji je uspostavljena u luci Bar. Međutim, priključci između lučkih gatova i željezničke mreže su nedovoljni. Dalje, nedostaje infrastruktura opredijeljena za uspostavljanje intermodalnosti između željezničkog i drumskog saobraćaja. Ovo ukazuje da se kapacitet željezničkih pruga ne koristi u potpunosti, te da se kontejnerizovani teret mahom prevozi drumskim vidom saobraćaja.</p> <p>Nedostaje projektna dokumentacija, kao i adekvatna studija.</p>	<p>Ne</p>
<p>C1.3.2.3-14</p> <p>– Obezbeđivanje adekvatnih lučkih kapaciteta i pomorskih usluga u cilju uvećanja obima obalnog prometa i međunarodnog pomorskog saobraćaja. Prioritet je razvoj Luke Bar.</p>	<p>U Luci Bar se i dalje planira produženje obale na putničkom terminalu. Projekat podrazumijeva produženje postojeće obale na Putničkom terminalu za 432,85 m, širine 30 m, a njegovom realizacijom bi se eliminisala postojeća ograničenja povezana sa malom dubinom vode uz postojeće operative vezove (maksimalna dubina vode je trenutno uz vez 54 i iznosi 5,9 m): realizacija Projekta bi omogućila prihvat srednjih i velikih putničkih (i kombinovanih brodova za teret i putnike) brodova i kruzer brodova.</p> <p>Takođe, planira se produženje operative obale na terminalu za suve rasute terete za 166 m.</p>	<p>Djelimično</p>

	<p>Projektom „Druga faza kamenoloma Volujica“ u luci Bar planira se trajna sanacija sjeverne padine brda Volujica u cilju zaštite infrastrukturnih i suprastrukturnih objekata koji se nalaze u podnožju brda i dobijanje nove zone, površine 7,8 ha, za pretovar i skladištenje suvih rasutih tereta.</p> <p>U luci Kotor planira se adaptacija, rekonstrukcija, izgradnja i opremanje luke za obavljanje poslova trgovačke luke otvorene za međunarodni saobraćaj sa naglaskom na turističko-putnički segment. Takođe, planira se povećanje kapaciteta prijema brodova na samom vezu u luci Kotor i osiguravanje kruzer brodova na sidrištima, instalacijom privremenih plutača za vezivanje brodova. Ovako koncipiran razvojni plan luke mora biti kompatibilan sa razvojem grada Kotora, jer je luka svojom lokacijom inkorporirana u njegovo područje i sadrđaj.</p>	
<p>C1.3.2.3-15</p> <p>– Jezera i rijeke predvidjeti za komercijalni vodeni saobraćaj isključivo u turističke svrhe, a u ograničenom obimu za transport roba I putnika. Za upotrebu jezera I rijeka, moraju se izraditi detaljni propisi kojim se uređuju pojedinosti, od strane državnog organa koji je nadležan za nadgledanje jezera i rijeka</p>	<p>Uveden je ili se uvodi komercijalni vodeni saobraćaj</p>	<p>Djelimično</p>
<p>C1.3.2.3-16</p> <p>– Vazdušni saobraćaj treba dalje razvijati u skladu sa potrebama prostornog razvoja Crne Gore: Infrastruktura i upravljanje međunarodnim aerodromima u Podgorici (klasa 4E) i u Tivtu (4D) biće unaprijeđeni u skladu sa međunarodnim standardima. Piste u Pljevljima, Beranama I Nikšiću (najniža klasa 3C) biće uspostavljene za male turističke I poslovne avione.</p>	<p>Vrijednost ulaganja u aerodrome u prethodnim godinama se procjenjuje na oko 37 miliona eura.</p> <p>Procijenjeni troškovi za modernizaciju aerodroma iznose 150 miliona eura (95 miliona eura za aerodrom Podgorica i 55 miliona eura za aerodrom Tivat). Kapacitet aerodroma Tivat je sada nedovoljan da odgovori na potražnju tokom vršne ljetnje sezone, što nameće potrebu za proširenjem.</p> <p>Cilj koji se odnosio na razvijanje aerodroma Berane na kategoriju 4D nije postignut, kao ni ciljevi koji su se odnosili na aerodrome Nikšić, Pljevlja, Žavljak i Ulcinj koji su trebali da se razvijaju na kategoriju 3D odnosno za specijalne potrebe.</p>	<p>Djelimično</p>

2.6.1. PROSTORNI KONCEPT RAZVOJA SAOBRAĆAJNE INFRASTRUKTURE

Opis cilja	Komentar	Ostvarenost cilja Da/Djelimično/Ne
<i>Koncept razvoja putne mreže</i>		
<i>Ciljevi razvoja</i>		
<p>C2.6.1-1</p> <p>Sljedeći predloženi koridori autoputeva moraju se sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja koje su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu (prikazano na karti): 1. Dionica autoputa Beograd – južni Jadran kroz Crnu Goru: Boljare – Andrijevića – Mateševo – Bratonožići – zapadna obilaznica Podgorice – tunel Sozina – Bar (Đurmani) 2. Dionica autoputa od veze sa autoputem Beograd – Bar do granice sa Srbijom (Kosovo i Metohija): Andrijevića – Murino – Čakor – Bjeluha. 3. Dionica Jadransko – jonskog autoputa: granica sa Bosnom i Hercegovinom (u rejonu Nudola) – Grahovo – Čevo – Podgorica (obilaznica – potrebno detaljnije istraživanje trase) – tunel kroz Dečić (granica sa Albanijom). Objašnjenje: Kao posljedica regionalne evropske inicijative, koja je djelimično realizovana dionicima autoputeva u Hrvatskoj i Albaniji, analizirani su koridori kroz Crnu Goru. Priključne tačke biće definisane međudržavnim sporazumima Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Albanije. Kao polazišta za opredjeljenje predložen je koridor (jedan od tri razmatrana u prethodnom Prostornom planu, a predložen Studijskom osnovom) na pravcu širi rejon Nudola (granica prema Bosni i Hercegovini), Grahovo – Čevo – Podgorica – sjeverno od Božaja (granica prema Albaniji). Trasa je opredijeljena na osnovu kriterijuma</p>	<p>Kroz razradu planske dokumentacije naročito je vođeno računa o ovom cilju.</p> <p>Poželjno je da se prostor sačuva za buduće trase saobraćajnica ali nije prihvatljivo da to ograničenje traje više godina a nekad i više od decenije. Takav slučaj je sa Detaljnim prostornim planom autoputa Bar-Boljari. Naime, definisan je koridor širine 2km a njegova dužina je gotovo 170km. Plan je usvojen 2008.g., a do danas je samo za dionicu Smokovac-Mateševo (koji je u izgradnji) urađen glavni projekat i precizno definisan potreban prostor za izgradnju autoputa. Koridor je sužen i na trasi obilaznice Podgorice a na čitavom preostalom potezu je širina koridora i dalje 2km.</p>	<p>Da</p>

<p>minimalne povredljivosti terena, zaštite životne sredine, pozitivnosti uticaja na uspostavljenu mrežu naselja I saobraćajnica. Predložena trasa prolazi kroz rijetko naseljen I bezvodni kraj. Autoput će prvenstveno bitu u funkciji tranzitnog međunarodnog saobraćaja i pospješice prateće djelatnosti (trgovina, skladištenje I druge usluge) a značajno popraviti međunarodni položaj Crne Gore I povećati dostupnost turističke ponude.</p>		
<p>C2.6.1-2 Sljedeće predložene magistrale za brzi motorni saobraćaj moraju se sačuvati od drugih zahtjeva I korišćenja koji su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu (prikazano na karti):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Jadranska magistrala za brzi motorni saobraćaj: Debeli brijeg (granica prema Hrvatskoj) – Herceg Novi – prelaz preko Bokokotorskog zaliva – Tivat – Budva – Bar – Ulcinj – rejon Fraskanjela (granica prema Albaniji). 2. Šćepan polje (granica prema Bosni I Hercegovini)– Plužine – Nikšić – Podgorica. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kroz razradu planske dokumentacije sačuvan je koridor brze saobraćajnice i to kroz dva alternativna koridora 2. Od Šćepan polja do Plužina projektovan je dvotracni magistralni put, umjesto brze saobraćajnice,usled veoma nepovoljnih karakteristika terena 	<p style="text-align: center;">Da</p>
<p>Razvoj željezničke mreže</p>		
<p>Ciljevi razvoja</p>		
<p>Kod planiranja željezničke mreže koristi se princip zadržavanja koridora svih ranije ukinutih pruga. Jedan od prioriteta u Srbiji je izgradnja pruge Valjevo-Loznica, što je od strateškog značaja za crnogorsku željezničku mrežu i Luku Bar.</p> <p>Albanija planira modernizaciju pruge Drač-Tirana i Tirana –Skadar- drž. Gr. (veza u Podgorici sa prugom Beograd-Bar), kao I izradu određenih studija u vezi sa koridorom VIII.</p>	<p>Očuvani su koridori tri primarna pravca, kroz razradu planske dokumentacije.</p> <p>Rekonstrukcija i modernizacija pruge Podgorica – Tuzi je obuhvaćena Jedinstvenom listom</p> <p>prioritetnih infrastrukturnih projekata za period od narednih 15 godina. Međutim, do sada nije inicirana izrada detaljnih tehničkih studija ili relevantnih radova</p>	<p style="text-align: center;">Djelimično</p>

<p>Planovi i koncepti razvoja željezničkih mreža susjednih država od bitnog su uticaja i na razvoj željezničke mreže u Crnoj Gori:</p> <p>C2.6.1-5</p> <p>Sljedeći predloženi koridori primarne mreže moraju se osigurati od uslova i upotreba koje su u suprotnosti ili ometaju predviđeno korišćenje, izuzev ukoliko se ne donese konačna odluka o izgradnji (prikazano na karti):</p> <p>1. Rekonstrukcija crnogorskog dijela pruge Beograd – Bar 2. Krak Podgorica – Nikšić (sa izmještanjem dijela trase preko lokacije Duklja) 3. Dio pruge Podgorica – granica sa Albanijom (veza sa Skadrom)</p>	<p>Nije izmještena trasa pruge Podgorica Nikšić preko lokacije Duklja, dio pruge Podgorica – granica sa Albanijom nije u funkciji.</p>	
<p>C2.6.1-6</p> <p>Sljedeći predloženi koridori sekundarne mreže moraju se osigurati od uslova i upotreba koje su u suprotnosti ili ometaju predviđeno korišćenje, izuzev ukoliko se ne donese konačna odluka o izgradnji (prikazano na karti):</p> <p>1. Pljevlja – Bijelo Polje 2. Bijelo Polje – Berane – Peć 3. Nikšić – Bileća</p>	<p>Očuvani su koridori sekundarne mreže.</p>	<p>Da</p>
<p>C2.6.1-7</p> <p>Kod potencijalnog utvrđivanja intermodalnih terminala lokacije se moraju osigurati od uslova i upotreba koje su u suprotnosti ili ometaju predviđeno korišćenje, izuzev ukoliko se ne donese konačna odluka o izgradnji (naznačena u mapi):</p> <p>1. Bijelo Polje 2. Podgorica 3. Bar</p>	<p>Glavni intermodalni terminal na Obalnom području Crne Gore <i>se planira u Baru</i>. U zavisnosti od transportno-distributivnih zahtjeva i ekonomskih mogućnosti, robno transportni <i>centri se mogu realizovati u Zelenici i Lipcima</i>. Lokacije RTC će biti utvrđene planovima nižeg reda na osnovu investicione i tehničke dokumentacije kojom se potvrđuje opravdanost projekta.</p>	
<p>Razvoj vodnog saobraćaja</p>		
<p>Ciljevi razvoja</p>		
<p>C2.6.1-8</p> <p>Dalji razvoj luka unutar Kotorskog zaliva procijenit će se u skladu sa ograničenjima u vezi sa zaštitom okoline, prirodnom i kulturnom baštinom i međunarodnom</p>	<p>U luci Kotor planira se adaptacija, rekonstrukcija, izgradnja i opremanje luke za obavljanje poslova trgovačke luke otvorene za međunarodni saobraćaj sa naglaskom na turističko-putnički</p>	<p>Ne</p>

<p>zonom zaštite Kotorskorisanskog zaliva (UNESCO, Svjetsko prirodno i kulturno nasljeđe, najvažnija luka je Luka Bar).</p>	<p>segment. Takođe, planira se povećanje kapaciteta prijema brodova na samom vezu u luci Kotor i osiguravanje kruzer brodova na sidrištima, instalacijom privremenih plutača za vezivanje brodova. Ovako koncipiran razvojni plan luke mora biti kompatibilan sa razvojem grada Kotora, jer je luka svojom lokacijom inkorporirana u njegovo područje i sadržaj.</p>	
<p>C2.6.1-9 Razvoj kapaciteta za nautički turizam u priobalju vršiće se u skladu sa ekološkim i prostornim mogućnostima odgovarajućih lokacija, koje su predviđene Prostornim planom posebne namjene za područje Morskog dobra. Takođe, intezivno teba raditi na razvoju priobalnog morskog saobraćaja i prateće infrastrukture</p>	<p>PPPN OP dao je detaljne smjernice za dalji razvoj nautičkog turizma</p>	<p>Ne</p>
<p>C2.6.1-10 Na Skadarskom jezeru i rijeci Bojani, rječni turizam i izletničke plovidbe razvijae se u skladu sa ekološkim uslovima i treba da stvore uslove za razvojno pozicioniranje ovog prostora; Postojeća pristaništa koja treba urediti su: Plavnica, Rijeka Crnojevića, Virpazar, Krnjice I Ckla.</p>	<p>I dalje se planira se valorizacija ovog prostora kroz izgradnju adekvatne infrastrukture u luci Virpazar za obavljanje međunarodnog vodenog saobraćaja, ispunjavanje uslova za uspostavljanje plovidbenog puta između luke Virpazar i luke Skadar u Republici Albaniji, te u saradnji sa ostalim državnim organima i organima Republike Albanije uspostavljanje plovidbenog puta na rijeci Bojani i nalaženje adekvatnog modaliteta za zaštitu ušća rijeke Bojane od nanosa sedimenta sa morske i riječne strane</p>	<p>Djelimično/ne</p>
<p>Razvoj vazduhoplovne infrastrukture</p>		
<p>Ciljevi razvoja</p>		
<p>C2.6.1-11 Aerodrom u Podgorici mora se dalje razvijati kao glavni međunarodni aerodrom (klase 4E), koji će opsluživati 60-70% ukupnog aviosaobraćaja I koji mora imati snagu</p>	<p>Master plan do 2030. Je osnovni planski document za razvoj aerodroma. Budući projekti za aerodrom Podgorica obuhvataju proširenje objekta putničkog terminala, unaprijeđenje manevarskih površina i stajanke za vazduhoplove,</p>	<p>Djelimično/ne</p>

<p>da opsluži sve vidove vazdušnog saobraćaja, počev od redovnog, čarter, poslovne avijacije do prevoza robe.</p>	<p>proširenje objekata za robin saobraćaj, izmještanje depoa za gorivo i energetska stanicu. Aerodrom Podgorica nije obuhvaćen urbanističkim planom Glavnog grada Podgorica. U toku je izrada Lokalne Studije Lokacije za dio područja aerodroma.</p>	
<p>C2.6.1-12 Aerodrom u Tivtu je drugi po značaju aerodrom u Crnoj Gori koji obezbjeđuje direktan pristup turističkim centrima na primorju i ima ključnu ulogu za razvoj turizma. Pored ove osnovne uloge, Tivat je alternativni aerodrom za aerodrome u okruženju, a posebno za aerodrome u Podgorici.</p>	<p>Master plan do 2030. je osnovni planski document za razvoj aerodroma. Godine 2013. usvojena je Državna Studija Lokacije „Aerodrom Tivat“ – Sektor 24. Povod i cilj izrade ovog dokumenta bilo je obezbjeđenje prostornih uslova za bezbjedno funkcionisanje, unapređenje kvaliteta usluga i dalji razvoj Aerodroma Tivat. Urađeno je idejno rješenje za modernizaciju aerodroma Tivat, kojim su obuhvaćeni sljedeći projekti: -Rekonstrukcija postojećeg objekta putničkog terminala (4050 m²) i izgradnja novog objekta putničkog terminala (13.000 m²) koji se povezuje sa postojećim. - Pretvaranje dijela starog terminala u novi terminal za generalnu/VIP terminal; svi sadržaji i funkcije za ove potrebe bi bili smješteni u starom terminalu. Novo idejno rješenje pristanišne platforme (airside) obuhvata: (1) sanaciju zastora na manevarskim površinama, uključujući i poletno-sletnu stazu, (2) proširenje platforme za komercijalnu avijaciju, rulne staze koje je povezuju sa poletno sletnom stazom, nova predložena rulna staza i prateće instalacije, (3) izmještanje pragova PSS kako bi se zadovoljili međunarodni standardi sigurnosti i (4) izmještanje puta Tivat – Ostrvo cvijeća.</p>	<p>Djelimično</p>
<p>C2.6.1-13 Kod potencijalnog razvoja aerodroma, lokacije se moraju sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja koji su</p>	<p>Za Aerodrom Berane u toku je izrada lokalne studije lokacije.</p>	<p>Da</p>

<p>u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu, izuzev ukoliko se ne donese konačna odluka o izgradnji ili rekonstrukciji: 1. Berane 2. Nikšić 3. Pljevlja 4. Žabljak 5. Ulcinj</p>	<p>Kako je navedeno nacrtu dokumenta, pristupanje izradi lokalne studije lokacije za aerodrom Berane proizašlo je iz potrebe potencijalnih investitora i korisnika prostora da se aktivira aerodrom u Beranama kao saobraćajni potencijal regionalnog značaja.</p> <p>Za aerodrom u Nikšiću, građevinska dozvola za izvođenje radova izdata je na osnovu Generalnog urbanističkog plana Opštine Nikšić.</p> <p>Za aerodrom u Ulcinju postoji inicijativa za izradu prethodne studije procjene za razvijanje.</p>	
---	--	--

ENERGETSKA INFRASTRUKTURA		
Opis cilja	Komentar	Ostvarenost cilja Da/Djelimično/Ne
Principi razvoja		
<p>P1.3.2.3-4</p> <p>Elektroenergetski sistem treba da se razvija na takav način da predstavlja osnovu za ukupan privredni razvoj Crne Gore, kao i da snabdijevanje električnom energijom bude bezbjedno i dovoljno u svim oblastima i naseljima u Crnoj Gori. Takođe treba da ispuni i međunarodne preporuke i standarde u pogledu sigurnosti snabdijevanja električnom energijom.</p>	<p>U prethodnom periodu cjelokupan elektroenergetski sektor je prošao kroz restrukturiranje upravo sa ciljem podizanja kvaliteta usluge krajnjim korisnicima uz minimizaciju troškova usluga i omogućavanje uspostavljanja kompetitivnog tržišta električne energije. To je za posljedicu imalo dinamičan razvoj infrastrukture prenosne i distributivne mreže, ali i podizanje udjela proizvodnih kapaciteta iz obnovljivih izvora energije.</p> <p>Međutim, još uvijek postoje djelovi mrežne infrastrukture koji ne obezbjeđuju zadovoljavajući nivo sigurnosti snabdijevanja električnom energijom. Upravo ovi djelovi infrastrukture su prepoznati važećim razvojnim planovima kao prioritetni projekti sa ciljem daljeg poboljšanja snabdijevanja električnom energijom.</p> <p>Dostupnost električne energije je usljed dobre elektroenergetske povezanosti crnogorskog elektroenergetskog sistema i raspoloživih izvora na zadovoljavajućem nivou.</p>	Djelimično
<p>P1.3.2.3-5</p> <p>Razvoj energetske infrastrukture treba da slijedi realizaciju ciljeva prostornog razvoja ekološke zaštite okoline i prostornog planiranja u Crnoj Gori.</p>	<p>Razvoj energetske infrastrukture prati značajan uticaj na životnu sredinu. Zato su i svi projekti energetske infrastrukture praćeni procjenom njihovog uticaja na životnu sredinu sa definisanjem mjera ublažavanja. U prethodnom periodu je izgrađen značajan broj objekata energetske infrastrukture (2 vjetroelektrane, 13 mHE i 4 manje fotonaponske elektrane uz veliki broj trafostanica i vodova od kojih se posebno izdvaja povezivanje kablom jednosmjerne struje sa elektroenergetskim sistemom Italije). Iako je kod svih projekata</p>	Djelimično

	<p>prepoznat uticaj na životnu sredinu, nije istog intenziteta i predviđene mjere za ublažavanje uticaja nijesu bile jednako efikasne. Kada je mrežna infrastruktura u pitanju, definisanje koridora je predstavljalo izazov od najvećeg značaja usljed potencijalnih prolazaka kroz zaštićena područja. S druge strane, dio izgrađenih proizvodnih objekata je prepoznat po negativnom uticaju na životnu sredinu, dok se od izgradnje nekih objekata i odustalo upravo usljed nesrazmjernog odnosa benefita i uticaja na životnu sredinu.</p>	
<p>P1.3.2.3-6 Razvoj i korišćenje infrastrukturnih sistema (proizvodnja, prenos, distribucija i upotreba energije) treba sprovoditi u skladu sa principima i kriterijumima održivog razvoja, naročito kada bi mogli da proizvedu neželjene posljedice sa dugoročnim negativnim efektima.</p>	<p>Planiranje većih infrastrukturnih projekata (prenosna mreža, proizvodni objekti i objekti distributivne mreže 35 kV) uglavnom su praćeni studijama izvodljivosti uz uvažavanje principa i kriterijuma održivog razvoja. Kao izuzetak od navedenog principa prepoznati su neki manji proizvodni objekti izgrađeni od strane privatnih investitora zbog kojih se realizacija mnogih sličnih projekata preispituje a neki su i obustavljeni.</p>	Djelimično
<p>P1.3.2.3-7 Obezbijediti povećanje energetske efikasnosti u svim segmentima korišćenja energije (saobraćaj, domaćinstva, industrija i privreda).</p>	<p>Rezultati ušteda energije usljed implementacije mjera energetske efikasnosti se redovno izvještavaju u okviru nacionalnih akcionih planova energetske efikasnosti. Izvještavanje je na državnom nivou i to po pomenutim sektorima. Takođe, o rezultatima mjera energetske efikasnosti se izvještava i na lokalnom nivou. Prepoznaje se porast energetske efikasnosti u svim sektorima iako je procijenjeni potencijal ušteda energije nije u potpunosti realizovan po svim sektorima. Najbolji rezultati su postigniti u sektoru zgradarstva i to kada su u pitanju javne zgrade (škole, bolnice i zgrade lokalnih samouprava).</p>	Djelimično
<p>P1.3.2.3-8 Mora se promovisati odgovarajuća kombinacija metoda proizvodnje energije valorizacijom raspoloživih resursa u skladu sa energetsom politikom. Ta kombinacija treba da bude izabrana prema principima</p>	<p>Tokom prethodnog planskog perioda poseban akcenat je bio na ekspanziji proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije. Iako je plan bio i veći broj i instalisana snaga, izgrađene su 2 vjetroelektrane, 13 malih hidroelektrana (u toku je rekonstrukcija još</p>	Djelimično

<p>održivog razvoja, što znači da treba da prioritet da proizvodnji energije iz obnovljivih izvora i po što nižim cijenama.</p>	<p>5 malih hidroelektrana koje su postojale i prije predmetnog plana) i 4 manje fotonaponske elektrane.</p> <p>Kod dijela malih hidroelektrana prepoznata je neusklađenost sa principima održivog razvoja što je prouzrokovalo preispitivanje daljeg korišćenja ovog resursa u ranije planiranom obimu.</p> <p>Cijena električne energije iz obnovljivih izvora energije je usljed politike podsticanja proizvodnje veća nego što je bila ranije, ali potrebno je naglasiti da će to biti slučaj samo kod trajanja podsticajnog perioda nakon kojeg se sve elektrane vraćaju tržišno orjentisanom radu što treba da rezultira nižim cijenama električne energije, tj. većim udjelom obnovljivih izvora energije, sigurnijem snabdijevanju i nižim cijenama.</p>	
<p>P1.3.2.3-9</p> <p>Povećati udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj proizvodnji energije, pored hidroenergije, naročito solarne energije, energije vjetra, biomase i dr. Promovisanje obnovljivih izvora energije treba da se uključi u energetske planove gradova i lokalnih zajednica (npr. kao dio lokalnih strategija održivosti – Lokalna agenda 21).</p>	<p>Napravljen je značajan napredak u korišćenju obnovljivih izvora energije. Taj napredak je najindikativniji kod proizvodnje električne energije gdje je u odnosu na početnu godinu prethodnog plana do danas uvećana proizvodnja električne energije (na godišnjem nivou) iz obnovljivih izvora energije za skoro 43%. Time se postiglo da udio obnovljivih izvora energije u proizvodnji električne energije dostigne vrijednost od približno 65 %, a u ukupnoj potrošnji električne energije udio od 61 %. Takođe, ekspanzijom proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije deficit električne energije na godišnjem nivou je značajno smanjen, i to sa približno 26 % na 5 %. Glavni razlozi su početak korišćenja potencijala vjetra i solarne energije, ali i potencijala malih HE. Naravno, dominantan dio proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije i dalje pripada velikim hidroelektranama (približno 76 %). Daljom realizacijom postojećih planova, Crna Gora će imati suficit električne energije, i energetske miks u kome će obnovljivi izvori imati još dominantnije mjesto.</p>	<p>Djelimično</p>
<p>P1.3.2.3-10</p>	<p>Mrežni operatori prenosne i distributivne elektroenergetske infrastrukture vrše njeno konstantno unaprjeđivanje u cilju podizanja</p>	<p>Da</p>

<p>Unapređenje sistema za prenos i distribuciju električne energije, kako bi se značajno smanjili gubici.</p>	<p>kvaliteta usluge i minimizacije troškova. To je posljedica realizacije razvojnih planova čije praćenje je u nadležnosti Regulatorne agencije za energetiku. Primjenom savremenih tehnologija prilikom eksploatacije postojeće i razvoja buduće infrastrukture postignuti su značajni rezultati u smanjenju nivoa gubitaka energije usljed korišćenja same mreže. Trend smanjenja gubitaka se očekuje i u narednom periodu.</p>	
<p>P1.3.2.3-11 Razvijanje malih sistema centralizovanog snabdijevanja toplotnom energijom za stambena i poslovna područja.</p>	<p>I pored razrade više projekata malih centralizovanih sistema snabdijevanja toplotnom energijom za gradove u sjevernom dijelu države, njihova realizacija je izostala. Kao najveća prepreka je prepoznata finansijska isplativost razvoja distributivne mreže za prepoznati konzum. Određeni broj mikro sistema za pojedinačna domaćinstva jeste implementiran kroz razne programe za promociju energetske efikasnosti ali veći centralizovani sistemi su izostali.</p>	<p>Ne</p>
<p>P1.3.2.3-12 Korišćenje građevinskog materijala, odgovarajućih izolacionih karakteristika i njihova primjena u izgradnji objekata (kuće sa niskim nivoom energije).</p>	<p>Kroz programe za promociju energetske efikasnosti stimulisan je rezidencijalni sektor u pravcu obnavljanja omotača zgrada. Time je i podignuta svijest o pozitivnim efektima takvih projekata. Takođe, uvođenje regulative o minimalnim zahtjevima u pogledu energetske efikasnosti za zgrade je dodatno osnažen ovaj princip za nove zgrade.</p>	<p>Da</p>
<p><i>Ciljevi razvoja</i></p>		
<p>C1.3.2.3-17</p> <ul style="list-style-type: none"> – U skladu sa postojećim potencijalom, upotreba hidropotencijala za proizvodnju električne energije čini glavni element u proizvodnji električne energije u Crnoj Gori i predstavlja obnovljivi izvor energije; – Pogodne lokacije se moraju osigurati od drugih upotreba koje su suprotne ili ometaju predviđenu upotrebu hidropotencijala. <p>Objašnjenje: Odabir lokacija za proizvodnju električne energije korištenjem hidroenergetskog potencijala mora se sprovesti pažljivo, kako bi se zaštitili prirodni resursi i vrijednosti u užoj i široj</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Hidropotencijal malih vodotoka je posebno korišćen u prethodnom periodu. Proizvodnja električne energije iz malih hidroelektrana je uvećana praktično 10 puta i na godišnjem nivou u ovoj godini je planirano da dostigne približno 200 GWh. – Međutim, kada su male HE u pitanju, s obzirom da se radi o derivacionim HE, to se u nekoliko slučajeva pokazalo da je izvršen nepovoljan uticaj na životnu sredinu što je uzrokovalo i odustajanje od realizacije nekih projekata mHE koji su bili u fazi razvoja. 	<p>Da</p>

<p>oblasti; dugoročni, kao i dalekosežni uticaji se moraju procijeniti i dokumentovati i služiće kao osnova za odobravanje planiranih investicija od strane nadležnog organa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Kada su velike hidroelektrane u pitanju, za sada se vrše analize izvodljivosti i razna dodatna ispitivanja, ali za očekivati je proširenje HE Perućica za još jedan agregat. 	
<p>C1.3.2.3-18</p> <p>– Sve planirane investicije u proizvodnju energije, kao i odabir lokacija, treba posmatrati kao integralne projekte i procijeniti ih sa aspekta regionalnih i državnih ekonomskih efekata, društvenog uticaja, uticaja na životnu sredinu i seizmičkog rizika.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Ovaj cilj je polazište svih analiza izvodljivosti kada su veliki izvori u pitanju. – Kod manjih izvora energije posebno su od interesa mikro izvori koji imaju minimalan uticaj na životnu sredinu i omogućavaju potrošačima da se samostalno snabdijevaju električnom energijom. 	Da
<p>C1.3.2.3-19</p> <p>– Izgradnja malih hidroelektrana (MHC – kapaciteta ≤10 MW) će se utvrditi u detaljnijim prostorno-planskim dokumentima.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Nakon sprovedenih analiza hidropotencijala malih vodotoka prepoznate su brojne lokacije za izgradnju MHC (preko 60 lokacija). – Prepoznate lokacije su ugrađene u detaljne prostorno planske dokumente. – Dio MHC je realizovan kroz javni poziv za dobijanje koncesija, a dio (instalisan snage ispod 1 MW) je realizovan kroz proceduru dobijanja energetske dozvole. – Prepoznat je problem nedovoljno preciznog tretiranja priključka MHC na elektrodistributivnu mrežu koji usljed pozicija MHC može predstavljati značajnu barijeru za realizaciju projekta. 	Da
<p>C1.3.2.3-20</p> <p>– Izgradnja drugog bloka Termoelektrane u Pljevljima sa rekonstrukcijom i modernizacijom postojećeg bloka.</p> <p>Objašnjenje: Potrebno je koristiti tehnologiju koja neće imati prekoračenje dozvoljenih negativnih uticaja na životnu sredinu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Trenutno opredijeljenje je takvo da se odustaje od gradnje drugog bloka TE Pljevlja i daje se prioritet ekološkoj rekonstrukciji postojećeg bloka i produžavanje njegovog radnog vijeka u skladu sa savremenim normama uticaja na životnu sredinu. Postojeći blok TE ima dozvolu rada u trajanju od 20000 h sa postojećom tehnologijom u periodu 2018-2023. Kako će pomenutu kvotu ispuniti već 2021. godine, jasno je da je prioritet ekološka rekonstrukcija koja će omogućiti dalji rad postojećeg bloka. 	Ne
<p>C1.3.2.3-23</p>	<ul style="list-style-type: none"> – U prethodnom periodu su izgrađene 2 vjetroelektrane (Krnovo i Možura) ukupne instalisane snage 118 MW sa godišnjom 	Da

<p>– Razvijati proizvodnju električne energije korišćenjem snage vjetra uz rezervaciju pogodnih lokacija i čuvanja od drugih namjena koje su suprotne ili ometaju predviđenu namjenu.</p> <p>Objašnjenje: Zbog trenutnog nedostatka podataka, detaljno utvrđivanje pogodnih lokacija mora da sačeka finalizovanje daljeg ispitivanja. Revizijom ovog plana treba definisti i prikazati na mapi pogodne oblasti veće od 10 ha; manje oblasti će se prikazati u detaljnijim planskim dokumentima.</p>	<p>proizvodnjom od približno 300 GWh. Pozitivna iskustva iz rada VE Krново su inicirale dalji razvoj vjetroelektrana radi što većeg korišćenja energetskog potencijala vjetra. U tom pogledu u planu je izgradnja još 2 vjetroelektrane sličnog nivoa snage (VE Gvozd i VE Brajići).</p> <p>– Važan aspekt za realizaciju ovih i sličnih projekata je i priključak na elektroenergetsku infrastrukturu koji mora biti tretiran detaljnim planskim dokumentima.</p>	
<p>C1.3.2.3-24</p> <p>– Infrastruktura prenosa energije, nafte i gasa će se usmjeravati u zajedničke infrastrukturne koridore što je češće moguće, tj. duž saobraćajnih koridora, kako bi se poštovali ciljevi zaštite životne sredine, smanjio investicioni kapital i povećala pristupačnost tokom čitave godine.</p>	<p>– Kada je prenosna elektroenergetska infrastruktura u pitanju osnovna težnja je korišćenje već raspoloživih koridora koji često ne prate saobraćajne koridore. Izuzetak je izgradnja kablovske infrastrukture pri čijem projektovanju se upravo teži ovom postavljenom cilju. Kako se kod elektrodistributivne mreže razvija dominantno kablovska mrežna infrastruktura to se teži praćenju već uspostavljenih zajedničkih infrastrukturnih koridora.</p>	Djelimično
<p>C1.3.2.3-25</p> <p>– Uvođenje savremenih centralizovanih sistema grijanja u zonama sa većim brojem potrošača (centralne zone urbanih naselja povezane zajedničkim sistemom sa koncentrisanim proizvodnim zonama) koji se snabdijeva iz centralnog izvora energije (termoelektrane ili industrijske elektrane) čini mogućim kombinovanu proizvodnju toplote i električne energije sa ekonomskim, energetskim i ekološkim prednostima; u tom smislu, veliki značaj treba dati povezivanju Pljevalja sa obližnjom termoelektranom pomoću toplovoda. Ostali gradovi treba da koriste toplotu koju emituju industrijska i energetska postrojenja ili od sagorijevanja opštinskog otpada za centralizovano snabdijevanje toplotnom energijom.</p>	<p>– U prethodnom planskom periodu nije realizovan projekat centralizovanih sistema grijanja u zonama sa većim brojem potrošača.</p> <p>– Prepoznat je potencijal izgradnje ovakvog sistema u Pljevljima i Kolašinu. Dok se u Pljevljima očekuje razvoj ovoga sistema paralelno sa ekološkom rekonstrukcijom postojećeg bloka TE Pljevlja, kod Kolašina studija izvodljivosti nije ukazala na isplativost razvoja ovakvog sistema.</p>	Ne
<p>C1.3.2.3-26</p>	<p>– Razvoj mrežne infrastrukture je predmet planova razvoja operatora prenosne i elektrodistributivne mreže. Prilikom</p>	Da

<p>– Prilikom planiranja i razvoja novih industrijskih oblasti, mora se pronaći najadekvatniji način snabdijevanja energijom, kako bi se negativni uticaji na životnu sredinu sveli na minimum, a uvećala energetska efikasnost. Pored povećanja energetske efikasnosti i preduzimanja aktivnosti kojima će se obezbijediti energetska efikasnost (snabdijevanje, veliki industrijski potrošači, svi sektori potrošnje, sektor zgrada, javni sektor, sektor domaćinstava, sektor saobraćaja), potrebno je izvršiti revitalizaciju i optimizaciju postojećih proizvodnih sistema, kao i intenzivirati korišćenje obnovljivih izvora energije (hidroenergija, energija vjetra, sunčeva energija, biomasa, biogas i dr).</p>	<p>planiranja mreže vodi se računa o svim uticajnim faktorima kako bi se odabralo najpovoljnije rješenje za sistem kao cjelinu, odnosno kako bi se postigli svi savremeni standardi u pogledu sigurnog i kvalitetnog snabdijevanja električnom energijom.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Povećanje energetske efikasnosti elektroenergetske infrastrukture kao cjeline je evidentno jer prethodni period karakteriše opadajući trend udjela gubitaka energije. – Veliki proizvodni objekti su u prethodnom periodu prošli kroz značajne rekonstrukcije u cilju optimizacije njihovog rada. – Potencijal energije vjetra se koristi u sve većoj mjeri (trenutno su u pogonu 2 vjetroelektrane), dok je u planu i značajnije korišćenje sunčeve energije za proizvodnju električne energije. 	
---	---	--

HIDROTEHNIČKA INFRASTRUKTURA		
Opis cilja	Komentar	
Ciljevi razvoja		
<p>C1.3.2.3-27</p> <p>– Snabdijevanje kvalitetnom vodom cjelokupnog gradskog stanovništva i oko 90% seoskog stanovništva, putem javnih vodovoda.</p> <p>– U roku od 5 godina nakon usvajanja ovog Plana, treba pripremiti koncepte opštinskih, odnosno regionalnih sistema vodosnabdijevanja. Važni elementi ovih opštinskih, odnosno regionalnih sistema za vodosnabdijevanje jesu mjere za smanjenje gubitaka i racionalizaciju potrošnje.</p>	<p>– Javnim vodovodima obuhvaćeno 99% gradskog stanovništva - oko 387000 st. Crne Gore (za 20 godina snabdijevanje vodom u gradskim sredinama poraslo sa 93 na gotovo 100 %.).</p> <p>– Kod seoskih naselja zastupljena su sva 3 načina vodosnabdijevanja. Prema podacima iz 2015. g. na 272 seoska vodovoda priključak je imalo 41.475 domaćinstava što iznosi 61,44% seoskih domaćinstava. Oko 35% seoskog stanovništva još uvijek se snabdijeva vodom individualno.</p> <p>– Konceptija vodosnabdijevanja je definisana lokalnom prostorno - planskom dokumentacijom. Sva gradska područja, a u značajnom broju opština i prigradska i poneka seoska područja, obuhvaćena su snabdijevanjem vode iz gradskih vodovodnih sistema.</p> <p>– Regionalni princip vodosnabdijevanja prisutan je na Crnogorskom primorju, gdje je nakon izgradnje regionalnog vodovoda obezbijeđeno adekvatno vodosnabdijevanje za sve primorske opštine (osim Herceg Novog) i opštinu Cetinje.</p> <p>– Nisu u dovoljnoj mjeri realizovane mjere na smanjenju gubitaka i racionalizaciji potrošnje, pošto se procentualni udio nerealizovane količine u količinama zahvaćene vode, zavisno od vodovoda, kreće u širokom rasponu od 25% do 84%.</p>	
<p>C1.3.2.3-28</p> <p>– Za tehnološke potrebe industrijskih korisnika unaprijediće se vodosnabdijevanje zahvatanjem prevashodno površinskih voda.</p> <p>Objašnjenje: Podrška primjeni tehnologije za recirkulaciju i smanjenje nivoa korišćenja vode u tehnološkim procesima će se odvijati kroz npr. informativne kampanje, promotivne programe, kreditne aranžmane i sl.</p>	<p>– Nije realizovan ni jedan veći industrijski subjekat. KAP-Podgorica za svoje potrebe koristi vode rijeke Morače uz predhodnu pripremu vode za tehnološke potrebe. Željezara-Nikšić za svoje tehnološke potrebe koristi vode iz akumulacije Liverovići. Za potrebe hlađenja i tehnološke potrebe TE Plevlja namjenski je izgrađena akumulacija Otilovići na rijeci Čehotini.</p> <p>– Sektor prerađivačke industrije koji je bilježio porast učešća u ukupnoj industriji uglavnom koristi za potrebe vodosnabdijevanja vodu iz sopstvenih izvora ili gradskih vodovodnih sistema.</p>	

<p>C1.3.2.3-29</p> <p>– Za visokokvalitetno zemljište, kao i za ono koje je predviđeno za poljoprivrednu upotrebu, razradiće se koncepti navodnjavanja.</p> <p>– Procjenjuje se da je navodnjavanje potrebno za oko 80%, a drenaža suvišne vode za oko 50% površine.</p>	<p>– Hidrotehnička mjera uređenja vodnog režima zemljišta (navodnjavanja) na teritoriji Crne Gore primjenjuje se samo na 18 000 ha, što čini tek nešto oko 3% od ukupnih poljoprivrednih površina.</p> <p>– Na teritoriji Crne Gore izdvojeno je 24519 ha zemljišta koje je ugroženo prisustvom suvišne vode različitog porijekla. Do sada nisu preduzimate gotovo nikakve mjere na rješavanju ovog problema</p>	<p>NE</p>
<p>C1.3.2.3-30</p> <p>– Zaštita i unapređenje kvaliteta površinskih i podzemnih voda i voda iz obalnog područja na propisan nivo kvaliteta predstavlja glavni zadatak. Neophodno je uvažiti kriterijum kvaliteta otpadnih voda iz naselja, zavisno od vrste i osobina prirodnog recipijenta i industrijskih otpadnih voda čak i na zajedničkim kanalizacionim sistemima. Neophodno je da najmanje 80% populacije Crne Gore ima omogućeno priključenje na kanalizacioni sistemi. Sva urbana naselja koja imaju više od 1000 stanovnika treba da imaju mogućnost tretmana otpadnih voda. Za manja naselja i zgrade van naselja primijenice se decentralizovana rješenja za tretman kanalizacije (septički tankovi itd.).</p>	<p>– Na nivou 2015. g. ukupni broj priključenih stanovnika na mrežu kanalizacije je 326000, preko 50%.</p> <p>– Zahvaljući intezivnoj izgradnji postrojenja za prečišćavanje u većini naselja u Crnoj Gori, ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda u vodotoke i tlo je drastično smanjeno. Zahvaljujući izgrađenim postrojenjima (ukupno 12 koja su u punoj ili djelimičnoj funkciji), prečišćava se skoro pola ukupnog opterećenja na nivou cijele zemlje. Preostale količine neprečišćenih voda naselja koje se ispuštaju u prijemnike i dalje su problem po njihov kvalitet.</p>	<p>NE</p>
<p>C1.3.2.3-31</p> <p>– Opštinski koncepti tretmana otpadnih voda moraju se razraditi u roku od 5 godina nakon usvajanja ovog plana. Ovi koncepti se mogu pripremiti zajedno sa konceptima za sisteme vodosnabdijevanja.</p>	<p>– 2005 godine usvojena su strateška dokumenta Master plan odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda Crnogorskog primorja i opštine Cetinje i Master plan za kanalizaciju i otpadne vode u centralnom i sjevernom regionu Crne Gore. koja daju koncept izgradnje kanalizacije i uređaja za prečišćavanje otpadnih voda za svaku opštinu, tj. gradsko područje.</p>	<p>DA</p>
<p>C1.3.2.3-32</p> <p>– Atmosferske vode će se evakuisati iz urbanih naselja kanalizacionim sistemima uz odgovarajuće prečišćavanje prije njihovog otakanja u recipijente.</p>	<p>– Evakuacija i prečišćavanje atmosferskih voda je definisana lokalnom prostorno - planskom i projektnom dokumentacijom.</p> <p>– Cilj je ispoštovan za novoizgrađene dijelove atmosferske kanalizacije.</p>	
<p>C1.3.2.3-33</p> <p>– Izgradiće se postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u basenima izvora svježe vode, Skadarskom jezeru i Bokokotorskom zalivu, kao i u oblastima zaštićenog prirodnog</p>	<p>– Izgrađena su postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u Nikšiću, Virpazaru i Rijeci Crnojevića, još uvijek nisu u Danilovgradu, na Cetinju i u Podgorici (nedovoljan kapacitet postojećeg PPOV), kako bi se zaštitile vode Skadarskog jezera od zagađenja.</p>	<p>NE</p>

<p>nasljeđa (nacionalnih parkova i prirodnih rezervata). Neophodno je uspostaviti zone sanitarne zaštite na svim korištenim i potencijalnim izvorima.</p>	<p>– Izgrađeni su PPOV u Bokotorskom zalivu – u Herceg Novom i zajednički za Kotor i Tivat, čime su sve otpadne vode izvedene iz zaliva. PPOV je izgrađen i u Žabljaku.</p> <p>– Zone sanitarne zaštite nisu još uvijek uspostavljene na velikom broju izvorišta. U devet opština na izvorištima koja se koriste za javno vodosnabdijevanje uspostavljene su zone sanitarne zaštite i utvrđen režim zaštite u njima (Andrijevića, Bar, Berane, Herceg Novi, Nikšić, Podgorica, Šavnik, Tivat i Žabljak). Za 4 vodovoda to je urađeno samo za neka od izvorišta (Bijelo Polje, Budva, Kotor, Mojkovac), a u 8 vodovoda ni za jedno od korišćenih izvorišta takve mjere nijesu propisane (Cetinje, Danilovgrad, Kolašin, Plav, Plužine, Pljevlja, Rožaje, Ulcinj).</p>	
<p>C1.3.2.3-34</p> <p>– U cilju zaštite naselja i poljoprivrednog zemljišta od poplava, uvešće se adekvatni propisi u lokalno prostorno planiranje i izdvojiće se i pripremiti odgovarajuće površine za zadržavanje vode; izgradnja hidrotehnoške infrastrukture se mora svesti na najmanju moguću mjeru i usmjeriti na područja gdje upotreba površina za zadržavanje vode nije moguća, nije efektivna ili je nedovoljna.</p>	<p>– U pripremi prostorno - planske dokumentacije vodilo se računa o zadržavanju odgovarajućih površina za zadržavanje vode tamo gdje je to bilo moguće, obzirom da su u mnogim opstinama ovi prostori, kao i korito za velike vode, uzurpirane izgradnjom objekata različite namjene. Zaštita od poplava u opštinama ugroženim poplavama se svela na izradu projektne dokumentacije i izgradnju hidrotehničke infrastrukture za regulaciju vodotoka.</p>	<p>NE</p>

<p>2.6.3. PROSTORNI KONCEPT RAZVOJA HIDROTEHNIČKE INFRASTRUKTURE</p>		
<p>Opis cilja</p>	<p>Komentar</p>	
<p><i>Ciljevi razvoja</i></p>		

C2.6.3-1

Za regionalno snabdijevanje vodom priobalnog dijela Crne Gore, odgovarajući ili dogovoreni koridori i lokacije će biti sačuvani od drugih zahtjeva i korišćenja koji su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu, do donošenja konačne odluke o realizaciji izgradnje (prikazano na karti). Objašnjenje: Sistem uključuje korideore za cjevovode uz puteve ili željezničke mostove na Tankom rtu na Skadarskom jezeru, koje vode do izvora Karuč, za pravac cjevovoda prema izvoru Bolje sestre u basenu Malo blato. Pošto je izvor Karuč, takođe, kvalitativno izvorište, potrebno je obezbijediti pristup i korišćenje i Bolje sestre i Karuča.

U PPCG do 2020. godine su u osnovi dugoročne organizacije prostora za upravljanje otpadom definisani ciljevi :

Ciljevi	Realizacija
Da opštine kroz međuopštinsku saradnju razrade Strategije upravljanja otpadom i ublaže negativan uticaj na životnu sredinu	Opštine nijesu uradile Strategije na nivou međuopštinske saradnje. Uglavnom su opštine samostalno pokušavale da riješe ovo pitanje.
Smanjiti količinu otpada uvođenjem sistema za selekciju otpada na izvoru, kako bi se vršilo odvajanje otpada za reciklažu (koncept za selekciju u opštinama u skladu sa definisanom strategijom).	Dio aktivnosti je realizovan u Podgorici, a u aktivnosti je uključeno resorno ministarstvo projektima od 2005. godine.
Definisati posebne površine za primarno deponovanje komunalnog otpada tako da se formiraju zaokružena funkcionalna područja sa centrima za upravljanje otpadom. (na osnovu broja korisnika, razdaljine i transportne mreže).	Izgrađene su dvije regionalne sanitarne deponije ("Livade" – Podgorica i "Možura" – Bar). U Podgorici je izgrađen i Regionalni reciklažni centar.
Postojeća neuređena odlagališta otpada koja su potencijalni izvor zagađenja zatvoriti ili sanirati i sprovesti odgovarajuće ekološko-tehničke mjere.	Saradnjom jedinica lokalne samouprave i resornog ministarstva značaj broj neuređenih odlagališta je zatvoren ili saniran.
Na osnovu detaljnih studija, u skladu sa međunarodnim smjernicama izvršiti izbor lokacije za otpad niske i srednje radioaktivnosti.	Na ovom polju do sada nije bilo realizacije.

Opis cilja	Komentar	
Ciljevi razvoja		
<p>C2.6.4-1</p> <p>Kod međuopštinskih deponija odgovarajuće lokacije moraju se sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja koji su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu, do konačne odluke o izgradnji, u sljedećim opštinama: 1. Bar i Ulcinj 2. Kotor, Tivat i Budva (sa mogućim uključenjem Herceg Novog) 3. Herceg Novi 4. Podgorica, Danilovgrad i Cetinje 5. Nikšić, Plužine i Šavnik 6. Pljevlja i Žabljak 7. Kolašin, Mojkovac i Bijelo Polje 8. Berane, Rožaje, Andrijevica i Plav Objašnjenje: Konkretno odluke moraju se donijeti u detaljnijoj prostorno-planskoj dokumentaciji</p>	<p>Na osnovu detaljne analize cjelokupnog stanja u oblasti upravljanja otpadom u Crnoj Gori, a u skladu sa trenutnim jasnim tendencijama, potrebama i mogućnostima države u novim vremenskim okvirima (odnosno u Državnom planu upravljanja otpadom iz 2015. godine) predložene su tri (3) moguće opcije upravljanja u ovoj oblasti. Od ukupno tri predložene opcije, prve dvije se tiču prijedloga formiranja različito definisanih regiona u okviru sistema regionalnog upravljanja, dok se posljednja opcija odnosi na jedinstveni centralizovani sistem upravljanja otpadom.</p> <p>Konkretno odluke će biti sprovedene u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom i u nadležnosti su jedinica lokalne samouprave i resornog ministarstva.</p>	
<p>C2.6.4-2</p> <p>Kod međuopštinskih reciklažnih centara odgovarajuće lokacije moraju se sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja koji su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu, do konačne odluke o realizaciji izgradnje, u sljedećim opštinama: 1. Bar i Ulcinj 2. Podgorica 3. Nikšić, Šavnik i Plužine 4. Bijelo Polje, Mojkovac i Kolašin 5. Berane, Andrijevica, Plav i Rožaje 6. Pljevlja i Žabljak 7. Kotor, Budva i Tivat Objašnjenje: Konkretno odluke moraju se donijeti u detaljnijoj prostorno-planskoj i sektorskoj planskoj dokumentaciji.</p>	<p>Slično rješenje je kao i kod međuopštinskih deponija u skladu sa predloženim opcijama u DPUO iz 2015. godine.</p> <p>Izgrađen je međuopštinski reciklažni centar u Podgorici sa 2 linije: za tretman komunalnog otpada i za tretman otpadnih vozila.</p> <p>Konkretno odluke za ostale potencijalne lokacije biće sprovedene u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom i u nadležnosti su jedinica lokalne samouprave i resornog ministarstva.</p>	
<p>C2.6.4-3</p> <p>Kod pretovarnih i transfer stanica za sakupljanje čvrstog komunalnog otpada odgovarajuće lokacije moraju se sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja koji su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu, do konačne odluke o realizaciji izgradnje, u svim opštinama u Crnoj Gori, na čijoj se teritoriji ne nalazi međuopštinska deponija. 1. Berane, Andrijevica, Plav i Rožaje 2. Bijelo Polje, Mojkovac i Kolašin 3. Nikšić, Plužine i Šavnik 4. Pljevlja i Žabljak 5. Podgorica, Danilovgrad i Cetinje Objašnjenje:</p>	<p>U Crnoj Gori za sada su rade 2 pretovarne stanice (u okviru lokalnih reciklažnih centara) u opštinama Kotor i Herceg Novi.</p> <p>Urađene su Studije izvodljivosti selektivnog sakupljanja komunalnog otpada u opštinama: Žabljak, Berane, Bijelo Polje, Rožaje, Šavnik, Plužine.</p> <p>Konkretno odluke za ostale potencijalne lokacije biće sprovedene u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom i u nadležnosti su jedinica lokalne samouprave i resornog ministarstva.</p>	

<p>Konkretne odluke moraju se donijeti u detaljnijoj prostorno-planskoj i sektorskoj planskoj dokumentaciji.</p>	<p>Napomena: treba razmotriti da je li je za neke od navedenih opština potrebno raditi pretovarne i transfer stanice, zbog blizine predložene ili realizovane međuopštinske deponije (sistema regionalnog upravljanja).</p>	
<p>C2.6.4-4 Kod centara za kompostiranje odgovarajuće lokacije moraju se sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja koji su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu, do konačne odluke o realizaciji izgradnje, u sljedećim opštinama: 1. Berane, Andrijevića, Plav i Rožaje 2. Bijelo Polje, Mojkovac i Kolašin 3. Nikšić, Plužine i Šavnik 4. Pljevlja i Žabljak 5. Podgorica, Danilovgrad i Cetinje Objašnjenje: Konkretne odluke moraju se donijeti u detaljnijoj prostorno-planskoj i sektorskoj planskoj dokumentaciji.</p>	<p>Komunalna preduzeća Kotor, Tivat, Budva, Herceg Novi i nevladina organizacija EKO Centar Delfin, započeli su sprovođenje aktivnosti Projekta „Uspostavljanje kompostiranja i selektivnog odlaganja otpada“, na lokaciji u Kavču. Konkretne odluke za ostale potencijalne lokacije biće sprovedene u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom i u nadležnosti su jedinica lokalne samouprave i resornog ministarstva.</p>	
<p>C2.6.4-5 Kod deponija medicinskog otpada odgovarajuće lokacije moraju se sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja koji su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu, do konačne odluke o realizaciji izgradnje, u sljedećim opštinama: 1. Kotor 2. Podgorica 3. Nikšić 4. Berane</p>	<p>Preuzimanje i transport medicinskog otpada vrši preduzeće „Ekomedika“ d.o.o, osim iz ustanova koje su u neposrednoj blizini centara za obradu medicinskog otpada (Podgorica i Berane). Konkretne odluke za ostale potencijalne lokacije biće sprovedene u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom i u nadležnosti su Ministarstva zdravlja.</p>	
<p>C2.6.4-6 Kod deponija opasnog otpada iz domaćinstava odgovarajuće lokacije moraju se sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja koji su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu, do konačne odluke o realizaciji izgradnje, u sljedećim opštinama: 1. Bar 2. Herceg Novi 3. Podgorica 4. Nikšić 5. Berane 6. Pljevlja Objašnjenje: Konkretne odluke moraju se donijeti u detaljnijoj prostorno-planskoj i sektorskoj planskoj dokumentaciji.</p>	<p>Konkretne odluke za ostale potencijalne lokacije biće sprovedene u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom i u nadležnosti su Ministarstva održivog razvoja i turizma.</p>	
<p>C2.6.4-7 Kod deponija građevinskog otpada, štupa i materijala iz otkopa odgovarajuće lokacije moraju se sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja koji su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu, do konačne odluke o realizaciji izgradnje, u svim opštinama. Objasnenje: Konkretne odluke moraju se donijeti u</p>	<p>Prema Izveštaju o sprovođenju Državnog plana upravljanja otpadom iz 2012. godine, devet opština je dostavilo podatke o količinama i lokacijama na koje je odložen građevinski otpad u toku te godine: Budva, Herceg Novi, Kotor, Tivat, Nikšić, Plužine, Podgorica, Rožaje, Žabljak. Konkretne odluke za ostale potencijalne lokacije biće sprovedene u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom i u nadležnosti su jedinica lokalne samouprave (u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom).</p>	

<p>detaljnijoj prostorno-planskoj i sektorskoj planskoj dokumentaciji.</p>		
<p>C2.6.4-8 Kod deponovanja mulja iz fekalnih otpadnih voda odgovarajuće lokacije moraju se sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja koji su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu, do konačne odluke o realizaciji izgradnje, u svim opštinama. Objašnjenje: Konkretno odluke moraju se donijeti u detaljnijoj prostorno-planskoj i sektorskoj planskoj dokumentaciji.</p>	<p>Obzirom da do sada ni jedna lokalna samouprava nije riješila problem kanalizacionog mulja, trajno rješenje za proizvedene količine biće određeno shodno opciji 3 koju predviđa Državni plan upravljanja otpadom. Do izgradnje nove infrastrukture, prema Zakonu kanalizacioni mulj će biti odložen ili korišćen kao: prekrivni sloj na deponijama komunalnog otpada, za sanaciju neuređenih odlagališta i kao tretman na tršćanskim poljima. Konkretno odluke za ostale potencijalne lokacije biće sprovedene u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom i u nadležnosti su jedinica lokalne samouprave i resornog ministarstva u oblasti voda i poljoprivrede.</p>	
<p>C2.6.4-9 Kod deponovanja mulja iz industrijskih otpadnih voda odgovarajuće lokacije moraju se sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja koji su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu, do konačne odluke o realizaciji izgradnje, u sljedećim opštinama: 1. Ulcinj 2. Bar 3. Kotor 4. Herceg Novi 5. Podgorica, 6. Nikšić 7. Berane 8. Pljevlja Objašnjenje: Konkretno odluke moraju se donijeti u detaljnijoj prostorno-planskoj i sektorskoj planskoj dokumentaciji.</p>	<p>Konkretno odluke za ostale potencijalne lokacije biće sprovedene u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom i u nadležnosti su jedinica lokalne samouprave i resornog ministarstva u oblasti voda i poljoprivrede.</p>	
<p>C2.6.4-10 Kod deponovanja vozila van upotrebe odgovarajuće lokacije moraju se sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja koji su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu, do konačne odluke o realizaciji izgradnje, u sljedećim opštinama: 1. Bar 2. Podgorica 3. Nikšić 4. Berane 5. Pljevlja Objašnjenje: Konkretno odluke moraju se donijeti u detaljnijoj prostorno-planskoj i sektorskoj planskoj dokumentaciji.</p>	<p>Urađen je Državni plan upravljanja komunalnim otpadnim vodama u Crnoj Gori za period 2018.-2035. godina, odnosno Reviziju Master planova za mjere upravljanja komunalnim otpadnim vodama i izradu Plana za implementaciju Direktive o prečišćavanju komunalnih otpadnih voda 91/271/EEC. Konkretno odluke za ostale potencijalne lokacije biće sprovedene u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom i u nadležnosti su jedinica lokalne samouprave i resornog ministarstva u oblasti voda i poljoprivrede.</p>	
<p>C2.6.4-11 Kod deponovanja životinjskog otpada odgovarajuće lokacije moraju se sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja koji su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu, do konačne</p>	<p>U Baznoj studiji je predloženo da se uradi „Studija upravljanja veterinarskim otpadom i otpadom životinjskog porijekla u Crnoj Gori za period do 2035. godine.</p>	

odluke o realizaciji izgradnje, u sljedećim opštinama: 1. Bar 2. Podgorica 3. Nikšić 4. Bijelo Polje 5. Pljevlja	Konkretno odluke za ostale potencijalne lokacije biće sprovedene u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom i u nadležnosti su jedinica lokalne samouprave i resornog ministarstva u oblasti poljoprivrede.	
--	--	--

OTPAD U MORU

Osvrt na PPOPCG do 2020 (planirano - ostvareno)

U okviru PPOPCG, na žalost, nije obrađena problematika otpada u moru. Jedini dio dokumenta u kome se pominje ovaj problem je „Sistem zaštite životne sredine u lukama” u kome se napominje važnost sprovođenja preporuka međunarodnih regulativa i konvencija, među kojima je za pitanje otpada u moru najznačajnija Okvirna Direktiva o Morskoj Strategiji (Direktiva EU 2008/56/EC - Marine Strategy Framework Directive).

Crna Gora se obavezala da realizuje punu transpoziciju propisa Okvirne Direktive o Morskoj Strategiji u nacionalnu direktivu. Posebno je važno napomenuti da se jedan cijeli deskriptor ove direktive (Deskriptor 10) odnosi na otpad u moru, što pokazuje značaj ove problematike i nastojanja EU da na regionalnom nivou riješi problem i upravljanje otpadom u moru.

Dodatno, Crna Gora je potpisnica MARPOL Konvencije (međunarodna Konvencija o spriječavanju zagađenja mora sa plovila), a Dodatak 5 (Annex V) ove konvencije odnosi se isključivo na prevenciju zagađenja mora čvrstim otpadom.

Barselonska Konvencija (Konvencija o zaštiti morske životne sredine i priobalnog područja Sredozemlja), predstavlja regionalni instrument proizveden sa ciljem zaštite i održivog razvoja sredozemne morske i priobalne sredine. Kao potpisnica ove konvencije, Crna Gora se obavezala da sprovodi principe i preporuke međunarodnih organizacija i protokola. Najznačajniji za problematiku otpada u moru je Protokol o izvorima zagađenja i aktivnostima na kopnu (LBS protokol). U njemu se navodi da se potpisnice obavezuju da će ukloniti zagađenje koje potiče od izvora i aktivnosti na kopnu, a posebno da postupno ukinu unesene materije koje su toksične, postojeane i podložne bioakumulaciji (navedene u Prilogu I.), uključujući i otpad.

8. PRIRODNE VRIJEDNOSTI

1. Osvrt na realizaciju važećeg PPCG do 2020.

Prostorni plan Crne Gore do 2020. je predviđao uspostavljanje novih zaštićenih područja, reviziju do tada proglašanih i efikasnije upravljanje.

U pogledu novih nacionalno zaštićenih područja, Plan je predviđao osnivanje nacionalnih parkova Prokletije i Orjen, i regionalnih parkova: Rumija, Komovi, Sinjajevina, Bioč-Maglić-Volujak, Ljubišnja i Turjak sa Hajlom. Od tada je postojao uzlazni trend proglašenja novih zaštićenih područja odnosno povećanja teritorije pod zaštitom. Od predviđenih nacionalnih parkova osnovan je NP "Prokletije" (2009), dok je Orjen (dio Orjena koji pripada opštini Herceg Novi) proglašen parkom prirode (2009)¹⁸. Tokom 2015. godine proglašeni su parkovi prirode: "Piva", sa masivom Maglić-Bioč-Volujak, i "Komovi". Za Sinjajevinu je urađena studije zaštite (2017), ali proces proglašenja ovog parka prirode nije doveden do kraja.

Takođe je zaštićeno više područja koja nijesu bila eksplicitno predviđena PPCG iz 2008 (ili bar ne u sadašnjem obimu): Posebni rezervat prirode "Tivatska solila" (2008), Spomenik prirode "Gornjepoljski vir" (2014), Park prirode "Dragišnica i Komarnica" (2017), Spomenik prirode "Kanjon Cijevne" (2017), Park prirode "Rijeka Zeta" (2019), Park prirode "Ulcinjnska solana" (2019).

Revizija, kakvu je Plan predviđao, se odnosila na izmjene granica da bi se ili isključile oblasti koje ne zadovoljavaju kriterijume zaštite, ili obuhvatila nova područja u cilju postizanja prekogranične povezanosti sa zaštićenim područjima u susjednim državama. U tom smjeru je 2016. godine urađen Prostorni plana posebne namjene za Durmitorsko područje, kojim su sa jedne strane stvoreni uslovi za integralnu zaštitu prirodnih vrijednosti Durmitorskog područja, a sa druge strane izvršena je revizija Prostornog plana posebne namjene za NP "Durmitor", kao posebnog dijela planskog dokumenta, u skladu sa potrebama za razvoj turizma i isključivanja zona bespravne gradnje iz Nacionalnog parka¹⁹. Takođe su donijeti novi prostorni planovi za nacionalne parkove "Biogradska gora" (2010) i "Lovćen" (2014) koji obezbjeđuju planske pretpostavke za osmišljen razvoj, organizaciju i uređenje prostora u skladu sa osnovnim razvojnim opredjeljenjima i principima održivog razvoja, dok za NP "Skadarsko jezero" nije završena započeta revizija aktuelnog PPPN. Za novoosnovani NP "Prokletije" je 2018. godine usvojen PPPN za period do 2025.

PPCG iz 2008. godine Skadarsko jezero je prepoznato kao prekogranično zaštićeno područje (NP "Skadarsko jezero" - Crna Gora i NP "Liqeni i Shkodrës" - Albanija) i kao prekogranična razvojna zona. U procesu raelizacije predloženih prekograničnih zaštićenih područja, postignuta je prekogranična povezanost osnivanjem Parka prirode "Piva", kojim su prirodna staništa zastićena u okviru NP "Durmitor" povezana sa onima unutar NP "Sutjeska" u Bosni i Hercegovini. Takođe, osnivanjem NP "Prokletije" (2009), omogućena je prekogranična zaštita masiva Prokletija povezivanjem sa NP "Bjeshkët e Nemuna" u Kosovu i NP "Thethi" i "Lugina e Valbonë" u

¹⁸ Studija revizije urađena 2017. g. shodno čl. 35 Zakona o zaštiti prirode ("Sl. list CG", br. 54/16); Međutim, nakon urađene studije revizije nije donijeta Odluka u Skupštini jedinice lokalne samouprave (Opštini Herceg Novi) o usvajanju Studije revizije o zaštićenom području PP "Orjen", shodno 34 Zakona o zaštiti prirode <http://prirodainfo.me>

¹⁹ Studija izvodljivosti za reviziju granica Nacionalnog parka Durmitor, Zavod za zaštitu prirode Crne Gore, 2013
Zakon o nacionalnim parkovima ("Sl. list CG", br. 28 /14)

Albaniji. Ipak, u ovim slučajevima povezanost je samo fizička jer ne postoji sistem zajedničkog upravljanja na prekograničnom nivou u skladu sa međunarodnim sporazumom.

U skladu sa usvojenim principima razvoja, zaštićena područja su uspostavljena na modelu održivog korišćenja, lokalnog i regionalnog razvoja, i upravljanja koji obezbjeđuje participativnost i transparentnost.

Tokom 2008. Godine, kao početni korak u uspostavljanju nacionalne ekološke mreže, završeno je uspostavljanje EMERALD mreže koja je kasnije razmatrana, poboljšana i usvojena od strane Savjeta Evrope (2016. godine), a čine je 32 područja (oblasti) od posebnog interesa za očuvanje (ASCI - Areas of Special Conservation Interest): Kotorsko-Risanski zaliv, Platomuni, Ostrvo Katići sa Donkova i Velja seka, Tivatska Solila, Buljarica, Brdo Spas, Plaža Pećin, Orjen, Lovćen, Rumija, Velika plaza i Solana, Šasko jezero - Rijeka Bojana – Knete – Ada, Skadarsko jezero, Čemovsko polje, Pećina u Đalovića klisuri, Rijeka i kanjon Cijevne, Kanjon Male rijeke, Kanjon Mrtvice, Komarnica, Ostatak kanjona Pive, Golija i Ledenice, Komovi, Durmitor, Bjelasica, Visitor sa Zeletinom, Prokletije, Hajla, Sinjajevina, Bioč - Maglić i Volujak, Ljubišnja, Dolina Lima i Dolina Čehotine.

Koncept razvoja nacionalne mreže zaštićenih područja je u velikoj mjeri implementiran u važeća državna i lokalna planska dokumenta, posebno u prostorne planove. Međutim, integracija zaštite prirode i drugih sektora u prostorno planski proces nije dala očekivane rezultate u smislu njihove kompatibilnosti. Razlog leži u: često nepreciznim smjernicama i mjerama zaštite prirode zbog nepostojanja baza podataka o biodiverzitetu (posebno u formi prostorne distribucije - mape rasprostranjenja); nedostatku kvalitetne dokumentacione osnove - baznih studija o prirodnim vrijednostima područja, slabostima mehanizma kontrole integracije izdatih smjernica zaštite prirode u plansku dokumentaciju; nepostojanju studija zaštite (koje, između ostalog, sadrže: prostorni raspored sa kartografskim prikazom rasprostranjenja najznačajnijih staništa i vrsta, prostorne granice zaštićenog područja sa granicama zona i režimima zaštite, i kartografski prikaz sa ucrtanim granicama zaštićenog područja) i planova upravljanja zaštićenih područja; odsustvu analiza održivosti tj. graničnih kapaciteta nosivosti prostora (carrying capacity); jednosmjernom odnosu drugih sektora i usluga ekosistema (npr. odnos turističke ponude i usluga ekosistema u zaštićenim područjima); neadekvatnoj metodologiji izrade strateške procjene uticaja na životnu sredinu kao u izostanku primjene adekvatnih mjera prevencije, smanjenja i praćenja uticaja planskih rješenja na životnu sredinu i sl. Izuzetak od takve prakse predstavlja realizacija projekta CAMP CG (Programa integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore) koji je imao za cilj razvoj nacionalne politike integralnog upravljanja obalnim područjem i primjenu instrumenata održivog planiranja (usklađivanje ranjivosti životne sredine i razvojnih interesa) kroz izradu Prostornog plana posebne namjene za obalno područje. Takođe je ostvaren je napredak u primjeni modernih koncepata kao što je zaštita i planiranje predjela, međutim evidentna je niska svijest o značaju predionih vrijednosti i potrebi njihovog očuvanja kao i nedovoljno efikasna integraciji predjela u sistem uređenja prostora.

Tabela 1: Pregled realizovanih razvojnih principa i ciljeva

Principi	Komentar	Da/ Djelimično /Ne
Jedan od preduslova održivog razvoja je zaštita prirodne baštine, što znači povećanje nacionalno zaštićenih područja i efikasno upravljanje.	<ul style="list-style-type: none"> - Površina zaštićenih područja pod nacionalnom zaštitom je uvećana za 5,68%. - Nepokrivenost svih zaštićenih područja planovima upravljanja i upravljačkim strukturama. 	<p style="text-align: center;">Da</p> <p style="text-align: center;">Djelimično</p>
Razvoj treba da je u skladu sa lokalnim uslovima i zasnovan na prostornim kapacitetima.	<ul style="list-style-type: none"> - Zaštićena područja su uspostavljena na modelu održivog korišćenja. - Problem predstavlja izostanak analiza nosivosti kapaciteta i nedovoljna svijest o ekosistemskim uslugama. 	Djelimično
Potrebna je implementacija u planskoj dokumentaciji.	- Iako je koncept razvoja nacionalne mreže zaštićenih područja u velikoj mjeri implementiran u važeća državna i lokalna planska dokumenta, potrebna je optimalna integracija mjera zaštite prirode u prostorno planski proces.	Da
Vodnim resursima će se upravljati u skladu sa zakonskom regulativom, evropskim konvencijama i direktivama, u cilju integracije u EU.	- Postojeća zakonska regulativa u ovoj oblasti skoro 90% usklađena sa evropskom. U cilju povećanja procenta transpozicije Direktive Savjeta 91/271/EEC, koja se odnosi na prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, 2017. godine je donijeti niz podzakonskih akata. ²⁰	Da
Iskazan je stav da će Evropske tipologizacije staništa EMERALD, Natura 2000, biti predmet daljih analiza i moguće primjene u Crnoj Gori.	- Završeno je uspostavljanje EMERALD mreže i otpočet rad na identifikaciji i mapiranju Natura 2000 mreže.	Da
Ukazano je na to da su pejzažne vrijednosti osnova razvoja posebnih privrednih djelatnosti uz poštovanje principa održivog razvoja.	- Koncept razvoja turizma zasnovan je na očuvanju, unaprijeđenju i promociji predjela. Kao turistička destinacija, Crna Gora je podijeljena na šest klastera, koji se međusobno razlikuju po karakteristikama predjela. ²¹	Da

²⁰ Zakon o upravljanju komunalnim otpadnim vodama (Sl. list CG, br. 02/17), Pravilnik o geografskim granicama, broju i kapacitetu aglomeracija (Sl. list CG, br. 78/17), Pravilnik o sadržaju izvještaja o ispuštanju (dispoziciji) komunalnih otpadnih voda i biološki razgradivih industrijskih otpadnih voda (Sl. list CG, br. 78/17), Pravilnik o monitoringu i vrijednovanju rezultata kvaliteta i količine ispuštenog efluenta komunalnih i biološki razgradivih industrijskih otpadnih voda (Sl. list CG, br. 78/17), Pravilnik o sadržaju evidencije ispuštanja komunalnih otpadnih voda i biološki razgradivih industrijskih otpadnih voda (Sl. list CG, br. 78/17), Pravilnik o sadržaju Programa izgradnje kolektorskih sistema i postrojenja za tretman komunalnih otpadnih voda (Sl. list CG, br. 031/18) sa obrascima za izvještavanje, Odluka o određivanju osjetljivih područja na vodnom području dunavskog i jadranskog sliva (Sl. list CG, br. 046/17, 048/17).

²¹ Strategija razvoja turizma u Crnoj Gori do 2020. godine

Ukazano je na to da će se karakter pejzaža crnogorske obale štititi očuvanjem planinskog zaleđa. U planskoj dokumentaciji treba da se vodi računa o korišćenju posebno osjetljivog prostora uz obalu Jadranskog mora. Obala i more se moraju posmatrati kao cjelina i potrebna je prioritarno zaštita.	- U cilju održivog korišćenja i adekvatne zaštite prostora PPPNOP CG (2018) daje režime korišćenja prostora koji se odnose na očuvanje vrijednih prirodnih i kulturnih predjela, ambijentalnih cjelina, zaštićenih područja, vrijednih poljoprivrednih površina i užeg obalnog pojasa. Planom su definisani: obalni odmak od 100m, obalni pojas od 100m do 1000m od obale, zeleni prodori i podržan je održivi ruralni razvoj u zaleđu obalnog područja utvrđivanjem odgovarajućih namjena i režima korišćenja prostora.	Da
Ciljevi	Komentar	Da/ Djelimično /Ne
Koncept prirodne baštine na modelu održivog razvoja u skladu sa lokalnim uslovima.	- Problemi u ostvarivanju modela održivosti: nepotpune informacije o granicama i statusu zaštićenih područja prirode; za veliki broj zaštićenih područja nijesu uspostavljene upravljačke strukture i donijeti planovi upravljanja; neintegrisanost usluga ekosistema u planove upravljanja; nepostojanje pokazatelja o graničnim kapacitetima nosivosti prostora; neusklađenost uspostavljenih zona i režima zaštite u nacionalnim parkovima sa IUCN standardima za kategorizaciju zaštićenih područja	Djelimično
Prostorni planovi treba da promovišu zaštitu prirodne baštine.	- Potrebna je optimalna integracija mjera zaštite prirode u prostorno planski proces.	Djelimično
Smanjiti upotrebu i degradaciju zemljišta.	- Trend prenamjene poljoprivrednog u građevinsko zemljište doveo je do predimenzioniranih građevinskih područja u skoro svim opštinama u Crnoj Gori. Znatne površine su devastirane nelegalnom i neplanskom gradnjom.	Ne
Obale (rijeka, jezera, mora) i priobalno zemljište moraju biti zaštićeni, a u izgradnji mora da se poštuje adekvatna razdaljina, posebno u slučaju nekontrolisane gradnje.	- Adekvatna razdaljina se definiše planskom dokumentacijom u skladu sa relevantnim zakonskim propisima. - PPPNOP CG definisao je obalni odmak (zabrana gradnje na udaljenosti 100m od obalne linije).	Da
Vršiti obnovu devastiranog ili zagađenog zemljišta.	- Devastirani prostori se rijetko ili nikako ne saniraju. Djelimično je izvršena sanacija i remedijacija „hot spot“ lokacija zagađenja.	Djelimično
Vršiti procjenu uticaja na životnu sredinu da bi se riješio konflikt između prirodne baštine i razvojnih projekata.	- Strateška procjena uticaja planova i programa (SEA) i Procjena uticaja projekata na životnu sredinu (EIA) se primjenjuju od 2008. godine. Ove mehanizme treba osnažiti.	Da

Lokacije za veliku infrastrukturu (puteve, željeznice, aerodrome, akumulacije, deponije) prioritarno planirati van zaštićenih područja.	- Zahvati pojedinih strateški važnih infrastrukturnih objekata prolaze kroz zaštićena područja / nalaze se u njihovom obuhvatu (DPP za koridor dalekovoda 400 kV sa optičkim kablom od crnogorskog primorja do Pljevalja – koridor prolazi kroz NP "Lovćen", NP "Durmitor" i PP "Dragišnica i Komarnica"; DPP autoputa Bar - Boljare – prolazi kroz NP "Skadarsko jezero" i Basen rijeke Tare; DPP za višenamjensku akumulaciju na rijeci Komarnici – zahvat plana obuhvata dio PP "Dragišnica i Komarnica").	Djelimično
Vršiti rehabilitaciju degradirane i ugrožene sredine nastale realizacijom razvojnih projekata u zaštićenim područjima.	- Planskim dokumentima se propisuju mjere za zaštitu, sanaciju i obnovu degradirane sredine kao i uslovi za izradu projektne dokumentacije. Nije uspostavljen monitoring sprovođenja propisanih mjera.	Djelimično
Status postojećih zaštićenih prirodnih područja mora da se reviduje, a utvrđivanje adekvatnih nacionalnih kategorije zaštićenih područja je jedan korak u mjerama za zaštitu prirodne baštine.	- Evidentna je stagnacija procesa revizije statusa, kategorije i granica zaštićenih područja.	Ne
U skladu sa EU integracijama donijeti odluku o uspostavljanju mreže zaštićenih područja (EU zahtjeva uspostavljanje nacionalne mreže zaštićenih područja NATURA 2000).	- Ekološka mreža nije uspostavljena. Započet je rad na identifikaciji i mapiranju Natura 2000 mreže.	Djelimično
Područja kamenjara i pašnjaka tretirati kao zaštićena područja sve dok se ne uradi zakonom propisana prostorno planska dokumentacija.	- Ekosistemski pristup u prostornom planiranju obezbjeđuje očuvanje i integritet osjetljivih ekosistemi van zaštićenih područja.	Da
Utvrđiti upravljačke mehanizme (u roku 3 godine) za regionalne parkove i međunarodno zaštićena područja (Boka Kotorska).	- Od ukupno 6 parkova prirode, upravljač nije imenovan samo za PP "Orjen", dok plan upravljanja ima samo PP "Piva". - Prirodno i kulturno-istorijskim područjem Kotora (na Listi svjetske baštine) upravlja se u skladu sa Menadžment planom Kotora, a koordinaciju poslova zaštite, očuvanja i upravljanja vrši Savjet za upravljanje područjem Kotora kojeg obrazuje Vlada.	Djelimično
Prikaz trenutnog stanja crvenih listi i inventara biodiverziteta mora da se završi i institucionalizuje.	- Crvene liste divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva nisu urađene.	Ne
Slivove izvora i vodotoka tretirati integralno sa potrebnim nivoom zaštite.	- Jedinstvo vodnog sistema, zasnovano je na integralnom upravljanju vodama u okviru jedinstvenog vodnog područja, uz uspostavljanje jedinstvenog vodnog informacionog sistema i	Da

	uvažavanje međunarodnih sporazuma naročito u pogledu održivog upravljanja vodama zemalja iz rječnog sliva. ²²	
--	--	--

Tabela 2: Pregled realizovanih ciljeva planskog koncepta

Ciljevi razvoja	Komentar	Da/ Djelimično /Ne
- Predviđeno je da se za sve kategorije prirodne baštine urade Programi zaštite sa revizijom postojećih i predlogom proglašenja budućih područja zaštite koji bi se ugradili u prostornoplansku dokumentaciju detaljnijeg nivoa.	- Studije zaštite su urađene za: NP "Prokletije", Posebni rezervat prirode "Tivatska solila", za sve zaštićene parkove prirode i predjele izuzetnih odlika, kao i za određeni broj spomenika prirode, dok su planovi upravljanja donijeti za svega 10 zaštićenih područja.	Djelimično
- Planirano je da se u cilju zaštite prepoznatih centara biodiverziteta pristupi ustanovljavanju novih zaštićenih područja prirode.	- Ustanovljen je 1 nacionalni park, 1 posebni rezervat prirode, 6 parkova prirode i 2 spomenika prirode.	Djelimično
- Proširenje postojeće mreže zaštićenih područja prirode sa novim područjima uzeće u obzir socioekonomske posljedice i zaštitu stečenih prava lokalnog stanovništva u tim područjima.	- Obaveza definisana Zakonom o zaštiti prirode.	Da
- Formiranjem novih zaštićenih područja prirode neće se ugroziti razvojne mogućnosti područja, ali će se ustanoviti odgovarajuća ograničenja u cilju postizanja održivog razvoja u tim zonama.	- Postojeći PPPN kao i planovi upravljanja zaštićenim područjima nisu u dovoljnoj mjeri uzeli u obzir održivost područja tj. nosivost kapaciteta za određene sektorske grane kao što je turizam.	Djelimično
- Kod opcija za upravljanje prednost će imati modeli koji povezuju ključne aktere (participativni i transparentni pristup).	- Učešće lokalne zajednice u procesima donošenja odluka o korišćenju i upravljanju je, uglavnom, formalnog karaktera, zbog nemotivisanosti za aktivnosti šireg konteksta.	Djelimično
- Proces formiranja upravljačkih tijela i donošenja planova upravljanja pratiće proces revizije statusa, kategorije zaštite i granica zaštićenih područja prirode, kao i stalni proces revizije spiska zaštićenih vrsta biodiverziteta.	- Nije pokrenut postupak revizije zaštićenih područja u skladu sa odredbama Zakono o zaštiti prirode iz 2016. god. (izrada studija revizije). Takođe, nisu imenovani upravljači za zaštićena područja za koja aktom o proglašavanju nije određen upravljač. - Revizija Liste zaštićenih vrsta nije urađena.	Ne

²² Zakon o vodama (Sl. list RCG, br. 027/07 i Sl. list CG, br. 073/10, 032/11, 047/11, 048/15, 52/16, 055/16, 02/17, 080/17, 084/18); Odluka o određivanju osjetljivih područja na vodnom području dunavskog i jadranskog sliva (Sl. list CG, br. 046/17, 048/17).

<p>- Razmotriće se isključivanja određenih djelova ili proširivanje granica zaštićenih područja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • proširenje granica NP "Durmitor" i planiranih regionalnih parkova Maglić, Bioč i Volujak u cilju njihovog povezivanja sa NP "Sutjeska" u Bosni i Hercegovini • proširivanje UNESCO-voog područja Kotorsko-risanski zaliv na južne padine Vrmca • uključivanje kanjona Komarnice / kanjona Nevidio u NP "Durmitor" • proširivanje granica NP "Skadarsko jezero" na regionalni park Rumija ili područje Šaskog jezera / delte Bojane • povezivanje NP "Biogradska gora" sa planinskim masivom planiranog regionalnog parka Komovi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Iako je granica NP "Durmitor" smanjena, formiranjem PP "Piva" postignuta je prekogranična povezanost sa NP "Sutjeska" u BIH. - Nije realizovano proširenje UNESCO područja Kotorsko-risanski zaliv na južne padine Vrmca. - Kanjon Komarnice nije ušao u granice NP "Durmitor" već je formiran PP "Dragišnica i Komarnica". - Granice NP "Skadarsko jezero" nisu proširene. - Formiranjem PP "Komovi" nije realizovano planirano povezivanje sa NP "Biogradska gora". 	Djelimično
<p>- Primjena IUCN-ovih kriterijuma i standarda za definisanje adekvatnih kategorija upravljanja zaštićenim područjima prirode i primjena kriterijuma sa crvene liste zaštićenih biljnih i životinjske vrste na nacionalnom nivou.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Sistem upravljanja zaštićenim područjima je u velikoj mjeri usklađen sa IUCN kategorijama upravljanja. - Crvene liste i knjige divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva u skladu sa IUCN kategorizacijom nisu urađene. 	Djelimično Ne
<p>- Da se kroz prostorno planska dokumenta podrži proširenje mreže zaštićenih područja.</p>	<p>- Koncept razvoja nacionalne mreže zaštićenih područja je u velikoj mjeri implementiran u važeća državna i lokalna planska dokumenta, posebno u prostorne planove.</p>	Da
<p>Predlozi dugoročne projekcije mreže novih zaštićenih područja:</p>		
<p>- <i>Rezervati prirode</i>: da se izvrši revizija postojeće mreža rezervata prirode.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Područja rezervata prirode koji su u sastavu nacionalnih parkova nisu analizirana, revidovana i kategorisana u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode. - Za Posebni rezervat prirode "Tivatska solila" nije utvrđena nacionalna kategorija zaštite i usaglašavanje sa IUCN kategorijama upravljanja. 	Ne
<p>- <i>Nacionalni parkovi</i>: osim postojećih nacionalnih parkova, predloženo je:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Formiran je NP "Prokletije". 	Djelimično

<ul style="list-style-type: none"> • formiranje nacionalnog parka Prokletije • proširivanje granica NP "Durmitor" i predloženih regionalnih parkova Bioč, Maglić i Volujak u cilju njihovog povezivanja sa NP "Sutjeska" u BiH • formiranje nacionalnog parka Orjen. <p>Sva tri predloga treba da omoguće stvaranje prekograničnih zaštićenih područja sa susjednim područjima u Albaniji (Tethi), BiH (Sutjeska, Orjen) i Hrvatskoj (Snježnica-Orjen).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Iako je granica NP "Durmitor" smanjena, formiranjem PP "Piva" postignuta je prekogranična povezanost sa NP "Sutjeska" u BiH. - Umjesto planiranog nacionalnog parka, formiran PP "Orjen" (dio Orjena na teritoriji Opštine Herceg Novi). - Postignuta je prekogranična povezanost ali ne postoji sistem zajedničkog upravljanja na prekograničnom nivou. 	
<ul style="list-style-type: none"> - <i>Regionalni parkovi / parkovi prirode</i>: za stavljanje pod zaštitu predloženi se: Rumija, Komovi, Sinjajevina, Bioč-Maglić-Volujak, Ljubišnja i Turjak sa Hajlom 	<ul style="list-style-type: none"> - Formirani su parkovi prirode: "Piva" i "Komovi". 	Djelimično
<ul style="list-style-type: none"> - <i>Spomenici prirode i predjeli posebnih prirodnih odlika</i>: ova kategorija je predmet posebne zakonske procedure i niže prostorno-planske dokumentacije, a upravljanje se vrši na loklanom nivou. 	<ul style="list-style-type: none"> - U odnosu na projekciju zaštite iz 2008. ustanovljena su svega 2 spomenika prirode ("Gornjepoljski vir" i "Kanjon Cijevne"), dok su "Tivatska solila" zaštićena kao posebni rezervati prirode. Nije realizovan ni jedan prijedlog za zaštitu kao predio posebnih prirodnih odlika / predio izuzetnih odlika. 	Djelimično
<ul style="list-style-type: none"> - Područja vodoizvorišta moraju se zaštititi od rizika zagađenja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Za zaštitu područja izvorišta za javno vodosnabdijavanje utvrđuju se zone sanitarne zaštite koje se unose u prostorne planove.²³ U najvećem broju slučajeva uspostavljena je samo neposredna zona sanitarne zaštite, dok oko pojedinih vodoizvorišta nisu ni određene. 	Djelimično
<ul style="list-style-type: none"> - Područja pod posebnom zaštitom sa statusom nacionalnih ili regionalnih parkova čine osnovne tačke mreže ekosistema u Crnoj Gori. - Biokoridori: "Dinarski luk" - dio biokoridora Jugoistočnih Dinarskih planina od Alpa do Prokletija i Sarp-Pindor masiva. U području Prokletija, ovaj biokoridor je povezan sa velikim regionalnim biokoridorom zvanim „Zeleni pojas“. "Zeleni pojas" na teritoriji Crne Gore pokriva granicu sa Albanijom. Dobro poznati koridor obalskih 	<ul style="list-style-type: none"> - Ekološka mreža sa odgovarajućim ekološkim koridorima još uvijek nije uspostavljena. - Predloženi biokoridori za međusobno povezivanje zaštićenih područja prirode preko utvrđenih centara biodiverziteta su implementirani u državnu prostorno-plansku dokumentaciju. - Crna Gora je članica asocijacije "Parkovi Dinarida" (regionalnog saveza zaštićenih područja na prostoru zemalja Dinarskog luka) čiji je glavni cilj stvaranje platforme zaštićenih područja u svrhu povezivanja zaštićenih područja regiona na osnovu zajedničkih prirodnih i kulturnih vrijednosti. 	Djelimično

²³ Zakon o vodama (Sl. list RCG, br. 027/07 i Sl. list CG, br. 073/10, 032/11, 047/11, 048/15, 52/16, 055/16, 02/17, 080/17, 084/18)

<p>planina Orjen - Lovćen - Rumija povezan je sa ovim koridorom.</p> <p>Veći dio čvornih oblasti ekosistema uključeni su u dva primarna ekološka koridora. Treći koridor utvrđen je u pravcu Orijen - Pusti Lisac - Maganik - Sinjajevina - Kovren. Sekundarni koridori, koji razdvajaju funkcionalne cjeline, poboljšavaju prirodnu otpornost sistema na negativne efekte ljudskih aktivnosti.</p>		
---	--	--

9. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

2.10. KONCEPT UREĐENJA DEGRADIRANE I UGROŽENE ŽIVOTNE SREDINE		
<i>Ciljevi razvoja</i>	Komentar	Da/ Djelimično/Ne
C2.10-1 Smanjenje zagađenja životne okoline u industrijskim hot - spotovima		
1. Kombinat aluminijuma Podgorica (KAP) – promjena tehnologije, rješavanje problema zagađivanja tla, površinskih i podzemnih voda od crvenog mulja, drugog otpada.	<ul style="list-style-type: none"> - Djelimično je izvršena promjena tehnologije. - Nije sprovedena sanacija (remedijaciju i rekultivaciju) bazena crvenog mulja planirana u okviru projekta “Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje” koji se realizuje sa Svjetskom bankom. - Čvrsti otpad se popisuje i selektivno skladišti u posebnim sekcijama. Tokom 2008. godine završen je izvoz dijela opasnog otpada - 208.160 kg (transformatori, kondenzatori, kontamirana zemlja, otpadna metalna burad i organski rastvarači). - Planskim dokumentom Izmjena i dopuna DUP-a Industrijska zona KAP-a Podgorica (2019.) planiran je prečistač otpadnih voda za potrebe KAP-a. Planom se predviđa i ukidanje postojećeg KAP-ovog ispusta otpadnih voda u rijeku Moraču i izgradnja novog. 	Djelimično
2. Termoelektrana „Pljevlja“ – filterska postrojenja za izduvne gasove, rješavanje toplifikacije Pljevalja od Termoelektrane.	<ul style="list-style-type: none"> - Tokom 2009. i 2010. zamjenjena su elektrofilterska postrojenja. - Urađen je Projekat ekološke rekonstrukcije postojećeg bloka TE Pljevlja koji obuhvata izgradnju sistema za odsumporavanje, denitrifikaciju, unapređenje rada elektrofilterskog postrojenja, izgradnju sistema za tretman otpadnih voda i rekonstrukciju unutrašnjeg sistema transporta pepela i šljake. - Nije realizovana toplifikacija Pljevalja. Ekološka rekonstrukcija bloka I TE Pljevlja predviđa omogućavanje toplotnog izvora za sistem daljinskog grijanja u Pljevljima (2x15 MW). 	Djelimično
3. Željezara Nikšić – rješavanje izvora zagađenja tla, voda i vazduha, rješavanje otpada, promjena i unapređenje tehnologije.	Nije izvršeno unaprijeđenje tehnologije, niti je riješeno zagađenje vode i vazduha. Takođe nije sprovedena remedijacija lokacija zagađenih istorijskim otpadom.	Ne

C2.10-2 Rehabilitacija degradiranog okruženja rudarskih hot-spotova:		
1. Aktivni kopovi lignita u Pljevaljskom basenu: Borovica i Potrlica, kao i neaktivni kopovi Maoče, Mataruge i Otilovići;	Nije realizovana rehabilitacija degradiranih lokacija.	Ne
2. Neaktivna podzemna eksploatacija mrkog uglja u Beranama / Polici;	Nije realizovano.	Ne
3. Neaktivni kopovi olovo-cinkane rude: u Pljevljima („Šuplja stijena“, Gradac), Mojkovcu (Brskovo, Bjelojevići, Razvršje i Žuta prla);	- <i>Šuplja stijena</i> - Ministarstvo održivog razvoja i turizma izdalo je građevinsku dozvolu (2019.) Agenciji za zaštitu prirode i životne sredine za rekultivaciju jalovišta nekadašnjeg Rudnika olova i cinka Šuplja stijena u Gradcu kod Pljevalja, čime su se stekli uslovi za početak radova. - <i>Brskovo, Bjelojevići, Razvršje i Žuta prla</i> - Izvršena je sanacija i rekultivacija (tehnička i biološka rekultivacija) jalovišta rudnika olova i cinka u Mojkovcu.	Djelimično Da
4. Kopovi crvenih boksita sjevernim obodom Župe nikšićke (Đurakov do, Štitovo);	Nije realizovano. Urađena je projektna dokumentacija rekultivacije.	Djelimično
5. Kamenolomi u Pljevljima (Pliješ), Ulcinj (Brivska gora), Sutomore (Haj-Nehaj), Bar (Volujica), Budva (Brajici, Nalježići), Nikšić (iznad Carevog mosta), kamenolomi ukrasnog kamena u Andrijevici (Žoljevica), Spužu (Visočica, Vinići) i Luštici (kod Opatnog).	Nije realizovano iako su rađeni projekti rekultivacije u okviru projekata zatvaranja površinskih kopova.	Ne

MORSKA SREDINA- BOKOKOTORSKI ZALIV

Prostorni plan obalnog područja Crne Gore do 2020. godine je veoma oskudno obradio tematiku morske sredine kako na području u Bokokotorskg zaliva, tako i na otvorenom moru crnogorskog primorja. Iako se u planu nije očekivala detaljna analiza morskog ekosistema, jedna generalna slika značaja određenih područja zaliva

Boke u odnosu na biodiverzitet, rijetke ili zaštićene vrste morskih organizama, zone reprodukcije riba, zone rasta i razvoja riblje mlađi je svakako dobar osnov za planiranje namjene određenih površina obale i mora. U PPOPCG fokus je stavljen samo na potencijalna morska i obalna zaštićena područja otvorenog mora crnogorskog primorja, dok je za područje zaliva istaknut značaj UNESCO-ve zaštićene prirodne i kulturne baštine Kotorsko-Risanskog zaliva i specijalnog rezervata prirode Solila (Emerald zona).

U okviru razvojne zone Boka Kotorska definisani su samo generalni ciljevi razvoja, od kojih je naglašen značaj čvršće veze između Opština Kotor, Tivat i Herceg Novi u razvojnom smislu i obaveze da se zajednički rješavaju ključna infrastrukturna pitanja i problemi zaštite životne sredine.

Ono što je veoma važno napomenuti je da su u planu date detaljne smjernice za izradu plana namjene mora, koji je tokom perioda trajanja plana i urađen. Plan namjene mora realizovan je kao dokument *“Analiza ranjivosti morske sredine u Bokokotorskom zalivu – metodološke smjernice”* u saradnji Ministarstva održivog razvoja i turizma Crne Gore i PAP/RAC Centra za regionalne aktivnosti programa prioritetnih akcija (PAP/RAC, MORT (2017)). U pomenutom dokumentu korišćen je ekosistemski pristup UN Environment/MAP-a na način da je cjelokupan analitički dio strukturisan oko ekoloških ciljeva i indikatora dobrog ekološkog statusa morske sredine. Dakle, veoma detaljno je sprovedena stručna analiza ranjivosti morske sredine Bokokotorskog zaliva koja može poslužiti kao osnova za buduću optimizaciju namjene prostora mora. Izrada analize ranjivosti rezultirala je setom informacija o: stanju (prirodnim i stvorenim karakteristikama) i pritiscima na morsku životnu sredinu; vrijednostima životne sredine odnosno njenih pojedinačnih dijelova; ugroženosti, odnosno postojećem gubitku svojstava elemenata životne sredine; i potrebama za sanacijom, sektorskom ili planskom zaštitom i mogućnosti korišćenja za izradu plana namjene morskog područja.

10. ZAŠTITA PREDJELA

Pregled predloženih aktivnosti PPCG i rezultati njihove realizacije:	
Preporuke za dalji rad u sektoru	Sprovedene aktivnosti i ostvareni rezultati
1. Inventarizacija, analiza i mapiranje (razmjera 1: 100 000 i 1: 50 000) predjela u Crnoj Gori	Urađena Studija Mapiranje i tipologija predjela Crne Gore (2015.) ²⁴ .
2. Dalja analiza pojedinačnih pejzažnih jedinica na osnovu opisa aktuelnog pokrivača zemljišta (Land Cover)	<p>Djelimično implementirano kroz Državnu plansku dokumentaciju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • PPPN za Obalno područje Crne Gore • PPPN NP Lovćen • PPPN za Durmitorsko područje • PPPN NP Prokletije • PPPN NP Skadarsko jezero - Predlog plana. <p>Implementirano kroz Lokalnu plansku dokumentaciju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • PUP Glavnog grada Podgorice • PUP Opštine Bijelo Polje • PUP Opštine Plav • PUP Opštine Danilovgrad • PUP Prijestonice Cetinje • PUP Opštine Nikšić • PUP Opštine Pljevlja • PUP Opštine Plužine • PUP Opštine Šavnik • PUP Opštine Ulcinj • PUP Opštine Žabljak • PUP Opštine Kolašin • PUP Opštine Herceg Novi - Predlog Plana

²⁴ Mapiranje i tipologija Predjela Crne Gore (Republički Zavod za urbanizam i projektovanje/Planplus, 2015.)

	<ul style="list-style-type: none"> • PUP Opštine Petnjica - Predlog Plana. <p>Potrebna detaljnija razrada (analiza predjela, mapiranje i karakterizacija predjela):</p> <ul style="list-style-type: none"> • PUP Opštine Mojkovac • PUP Opštine Andrijevića. <p>Nije implementirano kroz Lokalnu plansku dokumentaciju: PUP Opština Berane, PUP Opštine Rožaje, PUP Opštine Tivat, Opština Kotor i Opština Budva nijesu donijele PUP-ove.</p>
<p>3. Integracija zaštite, upravljanja i planiranja predjelima u krovne zakonske propise</p>	<p>Od vremena usvajanja PPCG do 2020. (2008.) do danas, predjeli su različito tretirani kroz zakonsku regulativu koja je osnov za sprovođenje politike zaštite i upravljanje predjelima.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nije izvršeno usaglašavanje različite zakonske regulative, usaglašavanje sa Evropskom konvencijom o predjelima i izrada podzakonskih akata, definisanje profesije pejzažni arhitekta. • Implementirano u: • Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata (<i>"Sl. list Crne Gore", br. 51/08, 40/10, 34/11, 47/11, 35/13, 39/13, 33/14</i>) • Zakon o zaštiti prirode (<i>"Sl. list Crne Gore", br. 62/13</i>) • Zakon o zaštiti kulturnih dobara (<i>"Sl. list Crne Gore", br. 49/10</i>) • Djelimično implementirano u: • Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata (<i>"Sl. list Crne Gore", br. 64/17</i>) • Zakona o zaštiti prirode (<i>"Sl. list Crne Gore", br. 054/16</i>)
<p>4. Integracija i primjena saznanja o pejzažnim vrijednostima u GIS</p>	<p>Djelimično implementirano kroz plansku dokumentaciju iz tačke 2.</p>

11. ZAŠTITA KULTURNE BAŠTINE

Prostornim Planom Crne Gore do 2020. godine (*Stanje i problemi kulturnog naslijeđa*) konstatovani su izvjesni nedostaci koji se odnose na ugroženost kulturnog naslijeđa po više osnova, odnosno nedostatnost dokumentacione osnove kulturne baštine, naročito iz oblasti arheologije. S tim u vezi ukazano je na potrebu njene dopune i digitalizacije. Plan, takođe prepoznaje manjkavost izvjesnih pozitivnih propisa, prije svega pitanja koja se odnose na zaštitu i unapređenje Kulturnog pejzaža i podvodne arheologije.

Posebno je istaknuto pitanje utvrđivanja granice zaštićene okoline kao preduslova za adekvatno sprovođenje integrativne prostorne zaštite, odnosno pitanje odsustva upravljačke strategije očuvanja i unapređenja dobara koja nisu privedena namjeni, kao i urbanih cjelina, te promocije i zaštite crnogorske tradicionalne ruralne arhitekture kao potencijalne vrijednosti u savremenoj funkciji prostorno-razvojnih planova. PPCG do 2020. godine posebno je istaknuto pitanje *nekontrolisane urbanizacije u granicama Prirodno kulturno istorijskog područja Kotora, koja može ugroziti vrijednosti zbog kojih je Kotor na Listi Svjetske kulturne baštine UNESCO*.

U proteklom periodu, od donošenja PPCG do 2020.g. do danas, konstatovani su izvjesni pomaci, ali i nedostaci u okviru pozitivnih propisa u oblasti zaštite kulturnih dobara, odnosno njihove implementacije na nivou prostorne zaštite, posebno u dijelu dokumentacione zaštite kulturnih dobara. Učinjeni su pomaci na tom planu. Donijet je Zakon o zaštiti kulturnih dobara ("Sl. list Crne Gore", br. 49/10 od 13.08.2010) i Zakon o zaštiti prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora, (Sl. list Crne Gore", br. 56/13 od 06.12.2013). Ovaj normativni okvir, kojim je, pored brojnih reformskih normativnih rješenja, propisana re/valorizacija kulturnih dobara i njihove zaštićene okoline, formalno je odgovorio standardima savremene evropske prakse (prakse EU) u oblasti zaštite kulturne baštine.

U praksi je izostala njegova implementacija po više osnova. Aspekt integralne prostorne zaštite u dijelu koji se odnosi na konkretna pitanja zaštite *kulturnog pejzaža, procjena uticaja na baštinu za područja svjetske kulturne baštine*, ostala su na nivou neobavezujućih preporuka, smjernica, stručnih elaborata, priručnika. Tako npr., do danas nije utvrđen formalno pravni status zaštite niti jednog kulturnog pejzaža,²⁵ a pitanje proglašenja statusa zaštićene okoline kulturnih dobara, kroz proces Revalorizacije tokom 2011. godine, do danas, rješavano je nepotpuno i sporadično.

Pitanje vrijednosnog statusa pokretne i nepokretne kulturne baštine i dalje nije na zavidnom nivou, ali su aktivnosti, predviđene Akcionim planom implementacije **Programa razvoja kulture od 2016-2020 godine**, usmjerene ka unapređenju takvog stanja. Nakon sprovedenog procesa **Revalorizacije kulturnih dobara**, cijeneći stanje nepokretnih kulturnih dobara u vrijeme uspostavljanja zaštite, a uzimajući u obzir intervencije koje su na njima kasnije sprovedene, zaključeno je da nepokretna kulturna dobra posjeduju visok stepen očuvanosti, što je jedan od značajnih kriterijuma potvrđivanja kulturne vrijednosti.

Veliki broj kulturnih dobara koja nisu privedena namjeni su u zapuštenom i ruševnom stanju, a pitanje unapređenja dokumentacione osnove i njene prezentacije (digitalizacije), uz permanentno istraživanje je takođe izostalo. Ipak, Strategijom razvoja Ministarstva kulture otvoren je prostor za unapređenje takvog stanja, u smislu da se **Programom zaštite kulturne baštine**, koje Ministarstvo sprovodi u saradnji sa Opštinama, Javnim Ustanovama, NVO Sektorom, na godišnjem nivou, po svakom navedenom osnovu, opredeljuju izvjesna novčana sredstva i realizuju izvjesne projektne aktivnosti. U formalnom smislu, pitanje procedura i pravila za sprovođenje aktivnosti sistemskog uređenja zaštite kulturnih dobara (uključujući arheološka istraživanja – podvodna i kopnena) uređeno je donošenjem seta tematskih pravilnika – *Pravilnika o Registru kulturnih dobara, Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja Informacionog sistema kulturnih dobara, Pravilnika o vrstama, uslovima i načinu vršenja istraživanja, vrstama i sadržini dokumentacije o istraživanjima i sadržaju elaborata istraživanja i zaštite kulturnih dobara, itd.* S druge strane, njihova implementacija u praksi, naročito u dijelu koji se odnosi na zahtjeve *da se formira dokumentacija o arheološkim istraživanjima, izvrši prepoznavanje terena i izradi arheološka karta* je izostalo.

Principi i Ciljevi razvoja za kulturno naslijeđe prema PPCG do 2020.godine usmjereni su ka sistemskom unapređenju integralne zaštite prirodnog i kulturnog naslijeđa, u značenju neodvojivog i jedinstvenog vrijednosnog potencijala i značaja kulturnog pejzaža i arheološkog okruženja; odnosno integralne zaštite prostornih cjelina i posebnih kompleksa i

²⁵ Kulturni pejzaž kao poseban segment nepokretne kulturne baštine (vrsta kulturnog dobra) prepoznat je Zakonom o zaštiti kulturnih dobara ("Sl. list Crne Gore", br. 49/10 od 13.08.2010)

objekata koji imaju karakteristike kulturnog naslijeđa; istorijskih gradova Crne Gore kao najreprezentativnijeg dijela i važnog resursa prostornog razvoja; starih urbanih naselja (pojedinačnih i integralnih vrijednosti).

U proteklom periodu, u pravcu sistemskog unapređenja u oblasti integralne zaštite prirodnog i kulturnog naslijeđa učinjeni su mjerljivi pomaci po svakom gore navedenom osnovu, a odnose se na unapređenje pozitivnih propisa koji regulišu ovu oblast. Zakonom o zaštiti kulturnih dobara jasno su prepoznate procedure zaštite i unapređenja kulturnih dobara po vrstama (od pojedinačnih objekata, preko kulturno-istorijskih cjelina, do lokaliteta i područja kao zajedničkog djela čovjeka i prirode, i mogućoj podjeli na arheološko nalazište, kulturno-istorijsko područje i kulturni pejzaž). S druge strane, pitanje integralne zaštite kulturnih dobara u planskim dokumentima, regulisano Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, uz prethodnu izradu zaštite Studije zaštite, takođe je unaprijeđeno, uz zadržku da je pitanje formalne zaštite – donošenje rješenja o potvrđivanju statusa zaštite kulturnog dobra i njegove zaštićene okoline, nije rješavano sistemski, već sporadično od slučaja do slučaja. Planirani rok za donošenje rješenja o utvrđivanju statusa kulturno dobro, u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, limitarn je na pet godina od dana stupanja Zakona na snagu, dakle 06.07.2022.godine.²⁶

Sublimirajući kratak osvrt na period od donošenja Prostornog plana Crne Gore do danas, a u vezi sa stepenom uspješnosti postignutih ciljeva, usmjernih ka unapređenju nedostnosti koje na globalnom nivou podrazumijevaju poštovanje savremenih standarda i evropske prakse u oblasti integrativne prostorne zaštite, može se konstatovati značajno unaprijeđenje stanja po tom osnovu. To se naročito odnosi na značajan iskorak na polju unapređenja pozitivnih propisa, na žalost u praksi izostale implementacije. Takvu konstataciju, potvrđuje izostanak sveobuhvatne dokumentacije o kulturnoj baštini na savremenoj osnovi u skladu sa pozitivnim propisima, prije svega iz nadležnosti katastra, u skladu sa zakonom, što je suštinsko pitanje i naročito obavezuje. U suprotnom pitanje integrativne prostorne zaštite kulturnog naslijeđa u regulacionim planovima nije oboavezujuće.

U vezi sa navedenim, **ciljevi i koncept zaštite kulturne baštine PPCG do 2040 godine**, treba da budu usmjereni ka unapređenju stanja po osnovu evidentnih nedostnosti, te da uz saniranje posljedica nastalih u uslovima izostale adekvatne sistemske zaštite, preporuči (obavezujuće) izvjesne aktivnosti date u poglavlju **Analiza postojećeg stanja**.

---

²⁶ Članom 21, Zakona o izmjenama i dopunama zakona o zaštiti kulturnih dobara ("Službeni list Crne Gore", br. 044/17 od 06.07.2017), "Rješenje o utvrđivanju statusa kulturno dobro u smislu stava 1 ovog člana, donijeće se u roku od pet godina od dana stupanja na snagu ovog zakona (član 142a stav 2)", dakle 06.07.2022.godine. *Granice zaštićene okoline nepokretnih kulturnih dobara, koje nijesu utvrđene do dana stupanja na snagu ovog zakona, utvrdiće se rješenjem iz člana 142a stav 2 ovog zakona.* "

12. ZAŠTITA OD PRIRODNIH HAZARDA I INDUSTRIJSKIH HAVARIJA

Ciljevi razvoja	Komentar	Da/Djelimično/Ne
<p>2.11.1. Prostorna ograničenja razvoja na područjima potencijalnih nepogoda, hazarda (rizika), ili drugih nesreća</p>		
<p>C2.11.1-1 Sprovođenje odbrane od poplava treba da se zasniva na integralnom rješenju zaštite od poplava, definisanom na nivou sliva, a ne na parcijalnim rješenjima sa lokalnim efektivama. Samo na taj način može da se definiše tehnički izvodljivo, ekonomski i ekološki opravdano i održivo rješenje zaštite od poplava.</p>	<p>Procjena rizika od poplava, dio je Nacionalnog plana zaštite i spašavanja od poplava. Zakonom o zaštiti i spašavanju (član 83), oblast zaštite i spašavanja od poplava, integriše više funkcionalnih zadataka, a to su: regulisanje vodotoka, izgradnju zaštitnih objekata, održavanje i saniranje oštećenih djelova zaštitnih objekata, posmatranje i izviđanje stanja vodotoka i visokih brana, zaštitnih objekata i okoline, obilježavanje visinskih kota plavnog talasa, pravovremeno obavještavanje i uzbunjivanje stanovništva ugroženog područja, sprovođenje evakuacije stanovništva i materijalnih dobara iz ugroženog područja, obezbjeđivanje prelaza i prevoza preko vode, spašavanje ugroženih lica na i pod vodom, crpljenje vode iz poplavljenih objekata i izvlačenje utopljenika, obezbjeđivanje stanovništvu poplavljenih područja osnovnih uslova za život i učešće u saniranju posljedica izazvanih poplavama zaštita i spašavanje od poplava obuhvata regulisanje vodotoka, izgradnju zaštitnih objekata, održavanje i saniranje oštećenih djelova zaštitnih objekata, posmatranje i izviđanje stanja vodotoka i visokih brana, zaštitnih objekata i okoline, obilježavanje visinskih kota plavnog talasa, pravovremeno obavještavanje i uzbunjivanje stanovništva ugroženog područja, sprovođenje evakuacije stanovništva i materijalnih dobara iz ugroženog područja, obezbjeđivanje prelaza i prevoza preko vode, spašavanje ugroženih lica na i pod vodom, crpljenje vode iz poplavljenih objekata i izvlačenje utopljenika, obezbjeđivanje</p>	<p>DA</p>

	stanovništvu poplavljenih područja osnovnih uslova za život i učešće u saniranju posljedica izazvanih poplavama	
<p>C2.11.1-2</p> <p>Zaštita od vodne erozije radi sprečavanja gubitaka zemljišta, zasipanja akumulacija, ugrožavanja saobraćajnica i drugih objekata, sprovodiće se organizovano i sistematskim tehničkim i biološkim mjerama.</p>	Nacionalni plan zaštite i spašavanja od poplava, navodi sanacione i druge mjere realizovane u cilju zaštite od vodne erozije.	DA
<p>C2.11.1-3</p> <p>Posebne mjere za smanjenje rizika od požara i eksplozija obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Prostorno i urbanističko planiranje dići na viši nivo, uključivanjem pri izradi svih tih akata stručnih lica iz oblasti zaštite od požara; – Pojačati inspekcijsku kontrolu na nivou lokalne samouprave i na državnom nivou; – Pri projektovanju naselja, stambenih blokova, višespratnica i sl. obavezno je učešće stručnog lica iz oblasti zaštite od požara; – Donošenje odluke na nivou države o mjerama konzervacije ili uklanjanja eksplozivno i požarno opasnih postrojenja iz napuštenih i zatvorenih fabričkih kompleksa; – Izrada planova zaštite od požara nacionalnih parkova i šumskih kompleksa Bjelasice, Turjaka, Smiljevice i Mokre planine i dr.; – Pri izradi projektne dokumentacije obavezno obezbijediti: <ul style="list-style-type: none"> – snabdijevanje požarnom vodom, propisnom širinom pristupnih saobraćajnica i slobodnih površina, aktivne mjere zaštite od požara u objektima gdje se skuplja veći broj ljudi (automatska dojava požara, automatsko gašenje požara, evakuacioni putevi, propisna vatrootpornost konstrukcija, unutrašnja i vanjska hidrantska mreža odimljavanja i ventilacije i sl.); – Pristupiti izradi novih zakonskih akata koji uređuju ovu materiju; 	Usvajanjem Zakona o zaštiti i spašavanju, uređen je sistem i propisane mjere djelovanja službe zaštite zadužene za gašenje požara i spašavanje prilikom požara. Ovim Zakonom, u članovima 84-103, detaljno su propisane mjere za smanjenje rizika od požara, koje se navode u mjerama C2.11.1-3 iz PPCG 2020. Nacionalnim planom zaštite i spašavanja od požara, definisano je da su nacionalni parkovi u obavezi da donesu posebne planove zaštite.	DA

– Zaštitu od prirodnih katastrofa, navodeći primarni uticaj klimatskih promjena, kao uzrok nastajanja istih (podizanje nivoa mora, ekstremno visoke i niske temperature, itd.).		
---	--	--

13. SEIZMIČKI RIZIK

<p>U dijelu plana naslovljenom <i>Ocjena stanja prostornog razvoja, Glavni faktori prostornog razvoja</i> pitanja seizmičkog hazarda i rizika tretiraju se na više mjesta:</p>
<p>Poglavlja <i>Prirodni uslovi - Geoseizmički uslovi</i>, kao i <i>Opremljenost prostora tehničkim infrastrukturnim sistemima i nivo razvoja - Seizmički hazard i seizmički rizik</i>, te djelimično i <i>Odbrana i zaštita</i> prepoznaju zemljotresno hazardno okruženje i značaj seizmičkog rizika kao faktor prostornog razvoja. Sa „aspekta analize mogućih ograničenja za potrebe prostornog planiranja, može se izvesti opšti zaključak da je, u cilju mitigacije seizmičkog rizika, u procesu prostornog planiranja, neophodno poštovati te nivoe seizmičkog hazarda. <i>Sintezna ocjena po regionima</i> apostrofira visok seizmički rizik Primorskog regiona.</p>
<p>Kao <i>Specifične probleme i konflikte razvoja</i> Plan precizira: „Teritorija Crne Gore izložena je znatnom seizmičkom hazardu, posebno njen Primorski region... Stoga se može zaključiti da postojeća struktura organizacije uređenja i korišćenja prostora Crne Gore utiče na povećanje seizmičkog rizika, bez obzira na specifičnu otpornost konkretnih objekata na seizmičke uticaje...Izostala su studijska, terenska i laboratorijska istraživanja i ispitivanja, koja bi omogućila potpunije i svestranije definisanje seizmičkog rizika, na osnovu čega bi se stvorili uslovi za definisanje njegovog prihvatljivog nivoa a time i kontrola upravljanja istim“.</p>
<p>U dijelu Plana koji daje <i>Projekcije razvoja i koncepte organizacije, uređenja i korišćenja prostora CG - Osnovne postavke PP</i>, pitanja razvoja definišu se ciljevima, konceptma razvoja, kao i smjericama i mjerama:</p>
<p>U dijelu <i>Razvojni ciljevi</i> definisani su <i>opšti principi (OP)</i> i <i>opšti ciljevi (OC)</i> planiranog prostornog razvoja Crne Gore :</p> <p>OP-2 „Primjena principa održivog razvoja definisanih u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja Crne Gore, zasnovanih na preporukama Deklaracije iz Rija i Milenijumske deklaracije i Johanesburškog plana implementacije, dosljedno je promovisana u svim aspektima koji se tiču prostornog razvoja.“</p> <p>OC-2 „Obezbjedenje kvaliteta života u svim djelovima Crne Gore. Objašnjenje: Ravnomjeran ekonomski razvoj uz efikasan i racionalan prostorni razvoj, očuvanje prirode i biološke raznovrsnosti, unapređenje komunalne infrastrukture, održavanje i uvećanje kulturne raznovrsnosti prostora (kulturnog nasljeđa) treba da obezbijedi minimalan nivo uslova i kvaliteta života u svim djelovima Crne Gore“. Preciznije u odnosu na ovu oblast: „Usklađenost prostornog razvoja sa prostornim ograničenjima, prije svega usmjeravanje prostornog razvoja u skladu sa visokim rizicima od prirodnih i drugih nepogoda (zemljotresa, poplava, erozija, požara, nesreća i dr.), kao i rizicima od mogućeg negativnog uticaja prirodnih katastrofa, u prvom redu uslovljenih posljedicama uticaja klimatskih promjena.“</p>
<p>Takođe, definišu se <i>Ciljevi po oblastima</i>, te u dijelu <i>Specifični aspekti prostornog razvoja</i> naglašavaju pojedinačni ciljevi: U dijelu <i>Seizmički rizici</i> precizirani su slijedeći pojedinačni ciljevi:</p>
<p>„Budući prostorni razvoj i izgradnja biće prilagođeni uslovima seizmičkog rizika. U tom smislu, neophodno je formulisati opštu politiku za smanjenje seizmičkog rizika, na osnovu integralnog pristupa.</p> <p>Objašnjenje: Seizmičko upravljanje fondom postojećih objekata (u smislu definisanja njihove seizmičke bezbjednosti) biće uvedeno u standardno urbanističko planiranje. Ova pitanja treba da predstavljaju oblast stvarne i dugoročne brige društvene zajednice, na svim nivoima (od lokalnog do državnog), i njihovom rješavanju treba pristupiti hitno, organizovano, efikasno i efektivno. Na taj način, postići će se sistematski pristup rješavanju tri ključna problema: 1) nedovoljne seizmičke bezbjednosti većine postojećih objekata; 2) nedovoljnog uvažavanje zahtjeva otpornosti na zemljotrese i sigurnosti prilikom promjene namjene, nadgradnje i rekonstrukcije objekata; 3) nedostatka adekvatnih zakonskih i tehničkih regulativa, koje mogu odgovoriti na moderne koncepte seizmičke procjene i jačanja ovih objekata, kao i nedostatka prostornih i urbanističkih planova u kojima se ovaj problem rješava na adekvatan način.</p>

Uspostaviće se i ojačati sistem za upravljanje seizmičkim rizikom; ovaj sistem obuhvata identifikaciju elemenata seizmičkog rizika, istraživanje i utvrđivanje osjetljivosti ovih elemenata, kontrolu seizmičkog urbanog planiranja, projekata i izgradnje, uspostavljanje sistema za sveobuhvatnu spremnost na djelovanje u slučaju zemljotresa, kao i podizanje društvene svijesti po pitanju seizmičkog rizika.

Objašnjenje: Utvrđivanje makro i mikro zona i mapiranje vulnerabiliteta (zasnovano na odgovarajućem istraživanju). Osim korišćenja drugih običnih mapa, u planiranju zaštite od zemljotresa na urbanističkom nivou, neophodno je koristiti sljedeće: 1) Mape seizmoloških makro i mikro zona sekundarnih seizmoloških hazarda (u slučaju fluksa, odrona kamenja ili stijena, itd); 2) Mape seizmičkog vulnerabiliteta zgrada i drugih objekata komunalne infrastrukture, koje na pravi način daju pravo stanje uz upotrebu modernih metodologija istraživanja u ovom polju. Osnovne oblasti integralnog pristupa smanjenju seizmoloških rizika su: Definisane seizmičkog rizika i njegovog prihvatljivog nivoa, Aseizmičko projektovanje i izgradnja zgrada i infrastrukturnih sistema, Prostorno – urbanističko planiranje u seizmičkim uslovima, Ublažavanje seizmičkog rizika kroz zakonodavna i institucionalno-organizaciona prilagođavanja, Pripremljenost za zemljotrese - u širem i savremenom smislu te riječi, i Upotreba integrisanog informacionog sistema sa bazom podataka o prostoru i razvijenim područjima.)”

Koncept Organizacije uređenja i korišćenja prostora razrađen u PPCG, pod *Zaštitom od prirodnih hazarda i industrijskih havarija*, kao *Mjeru za smanjenje seizmičkog rizika* nalaže da **Opštine „moraju da definišu procedure procjene i razmatranja seizmičkog rizika prilikom izrade lokalne planske dokumentacije i urbanog razvoja“, ali i niz mjera iz oblasti Odbrane i zaštite - a koje su povezane se pripremom za vanredne uslove u katastrofama.**

Umjesto upućivanja opština da same „definišu procedure procjene i razmatranja seizmičkog rizika“ Plan propušta da ih jasno precizira i dobro atašira, ostavljajući na taj način definisanje mjera smanjenja rizika vrlo opštim.

U poglavlju o *Smjernicama i mjerama za realizaciju Prostornih planova* sadržane su preporuke za različite nivoe planiranja:

1. *Smjernice i pretpostavke za izradu prostornih planova opština i generalnih urbanističkih planova* prvo definišu Politike za prostorni razvoj Crne Gore prepoznajući tzv. razvojne zone. Na nivou svake razvojne definisana je komponenta zvana *Kontrola seizmičkog rizika* – gdje se prezentirana opšta težina rizika (za prioritarnu funkciju) i njene posljedice“
2. *Smjernice za izradu planova područja od posebnog značaja*: Smjernice za izradu planova za područja od posebnog značaja (javnog interesa), date su i za Obalno područje Jadrana sa Morskim dobrom; (PPPPN Morsko dobro usvojen u Skupštini Crne Gore 2007. god.)

SEIZMIČKI RIZIK		
Ciljevi razvoja		
C.1.3.2.4-2 – Budući prostorni razvoj i izgradnja biće prilagođeni uslovima seizmičkog rizika. Neophodno je formulisati	– Ovaj cilj je samo djelimično ispunjen - više u domenu prilagođavanja uslovima seizmičkom riziku u domenu izgradnje. Propisi u izgradni onaprijeđeni su uvođenjem	Djelimično

opštu politiku za smanjenje seizmičkog rizika, na osnovu integralnog pristupa.

Objašnjenje: Seizmičko upravljanje fondom postojećih objekata (u smislu definisanja njihove seizmičke bezbjednosti) biće uvedeno u standardno urbanističko planiranje. To treba da predstavlja oblast stvarne i dugoročne brige društvene zajednice, na svim nivoima (od lokalnog do državnog), i njihovom rješavanju treba pristupiti hitno, organizovano, efikasno i efektivno. Tako će se postići sistematski pristup rješavanju tri ključna problema: 1) nedovoljne seizmičke bezbjednosti većine postojećih objekata; 2) nedovoljnog uvažavanje zahtjeva otpornosti na zemljotrese i sigurnosti prilikom promjene namjene, nadgradnje i rekonstrukcije objekata; 3) nedostatka adekvatnih zakonskih i tehničkih regulativa, koje mogu odgovoriti na moderne koncepte seizmičke procjene i jačanja ovih objekata, kao i nedostatka prostornih i urbanističkih planova u kojima se ovaj problem rješava na adekvatan način.

- Eurokodova kao nacionalnih normi za projektovanje (i izgradnju seizmički sigurnih objekata, Eurokod 8).
- Dio problematike vezan za projektovanje seizmički sigurnih konstrukcije prenijeće se u i vremenski okvir slijedećeg PP – jer je u toku process široke edukacije i i usvojanja prakse novih proposa.
- Segment ove tehničke regulative je i Eurokod 8, dio 3, koji tretira pitanje procjene stanja i ojačanja zgrada, čime su se stvorili uslovi sistematične ocjene fonda postojećih zgrada. Politiku, način i sredstva stimulisanja/subvencionisanja ojačanja tek treba izgraditi.
- U savremenoj projektantskoj praksi postoje eklatantni promjeri kršenja osnovnog postulata postizanja dobrog seizmičkog ponašanja zgrada - u odnosu na izbor konstruktivnog sistema, logiku oblikovanja rasposreda masa i krutosti kod (prvenstveno) zgrada. Prisustvo tzv. mekog ili fleksibilnog sprata se sve češće prepoznaje kod novo-projektovanih zgrada. Takođe, skeletni sistem gradnje sve je prisutniji – nasuprot lošim iskustvima u zemljotresu 1979. godine
- Dio sigurnosti postojećih objekata odnosi se i na značajni fond nelegalnih objekata čija je provjera sigurnosti definisana tekućim Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata (*Službeni list CG br. 64/17 i 44/18*) na način koji i dalje otvara sumnju u postizanje njihove seizmičke sigurnosti (Studija *ELEMENTARNE NEPOGODE I RIZIK OD TEHNIČKIH INCIDENATA* za potrebe PPR, 2018).
- Problematika prenamjene objekata/ djelova objekta, nadgradnje i konstrukcije i dalje egzistira - dodatno ugrožavajući sigurnost postojećih objekata.
- Kontrole seizmičkog rizika kroz prostorni razvoj, nažalost, nije postignuta u dovoljnoj mjeri i obično ostaje na nivou

<p>C.1.3.2.4-3</p> <p>– Uspostaviće se i ojačati sistem za upravljanje seizmičkim rizikom koji obuhvata identifikaciju elemenata seizmičkog rizika, istraživanje i utvrđivanje osjetljivosti ovih elemenata, kontrolu seizmičkog urbanog planiranja, projekata i izgradnje, uspostavljanje sistema za sveobuhvatnu spremnost na djelovanje u slučaju zemljotresa, kao i podizanje društvene svijesti po pitanju seizmičkog rizika.</p> <p>Objašnjenje:</p> <p>Utvrdjivanje makro i mikro zona i mapiranje vulnerabiliteta (zasnovano na odgovarajućem istraživanju). Osim korišćenja drugih običnih mapa, u planiranju zaštite od zemljotresa na urbanističkom nivou, neophodno je koristiti sljedeće:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Mape seizmoloških makro i mikro zona sekundarnih seizmoloških hazarda (u slučaju fluksa, odrona kamenja ili stijena, itd); 2) Mape seizmološkog vulnerabiliteta zgrada i drugih objekata komunalne infrastrukture, koje na pravi način daju pravo stanje uz upotrebu modernih metodologija istraživanja u ovom polju. <p>Osnovne oblasti integralnog pristupa smanjenju seizmoloških rizika su:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Definisanje seizmološkog rizika i njegovog prihvatljivog nivoa. - Aseizmičko projektovanje i izgradnja zgrada i infrastrukturnih sistema. - Prostorno – urbanističko planiranje u seizmološkim uslovima 	<p>izolovanih smjernica koje nisu integrisane/promijenjene u planirano stanje prostora.</p> <p>– Makro i mikrosezmičko zoniranje imaju svoju ulogu kako u procesu definisanja UTU, tako i u planiranju namjene prostora.</p> <p>1) Seizmičko makrozoniranje za potrebe uvođenja Eurokoda 8 dato je Nacionalnim ankesom MEST EN1998-1. i relevazno se koristi.</p> <p>U odnosu na mikrosezmičko zoniranje MEST EN1998-1 precizira da šemu klasifikacije tla koja u obzir uzima duboku geologiju. Bez uzimanja u obzir duboke geologije, u okviru nacionalno određenih parametara predlaže se izmijenjana šeme klasifikacije tla, na bazi rezultata seizmičke mikrozonizacije. Stručno mišljenje dato Studijom <i>ELEMENTARNE NEPOGODE I RIZIK OD TEHNIČKIH INCIDENATA</i> (za potrebe PPR, 2018) je da je pitanje izostavljanja mikrosezmičkog zoniranja iz UTU problematično i da vodi: pogrešnoj praksi prenošenje uslova sa drugih lokacija, kao i zanemarivanju informacija sadržanih u mikrosezmičkom zoniranju –vezano za nestabilnosti terena, amplifikacionih efekata u tlu, efekata dislociranja bliskih tektonskih rasjeda I dr.</p> <p>2) U odnosu na princip izbjegavanja hazarda seizmičko mikrozoniranje vrlo malo se koristi u aktuelnim planovima –PUP/DUP. Najčešće se tvrdi da karte nisu dostupne (ili se prenesu parametri tla) - čime ostaje neprepoznat prostorni obuhvat mapiranih seizmički nestabilnih ili uslovno stabilnih zona. Ovo nažalost može imati najveće efekte na sigurnost planiranih sadržaja – pogotovu u načinu gdje se u usvojenoj planskoj dokumentaciji smjernice „bojažljivo“ i uslovno iskazuju – umjesto da jasno zahtijevaju i propisuju mjere poboljšanja tla, fundiranja i dr.</p>	<p style="text-align: center;">Djelimično</p>
---	--	--

<p>-Ublažavanje seizmičkog rizika kroz zakonodavna i institucionalno-organizaciona prilagođavanja</p> <p>- Pripremljenost za zemljotrese u širem i savremenom smislu te riječi.</p> <p>- Upotreba integrisanog informacionog sistema sa bazom podataka o prostoru i razvijenim područjima (poput GIS-a).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – U oblasti istraživanja vulnerabiliteta nema nikakvih pomaka u Crnoj Gori, kao ni u odnosu na sistematizaciju tipova ili klasa vulnerabiliteta prisutnih objekata. Ovo je ujedno najveća prepreka ka ocjeni i evaluaciji seizmičkog rizika. – Ostali problemi koji prate ovaj cilj ocjene seizmičkog rizika su medjusektorska povezanost, objedinjenost geografskih podataka o izloženim objektima (GIS I INSPIRE direktiva), podataka o gustini naseljenosti i dr. – Pripremljenost na zemljotres u nadležnosti je MUP/DIVS koji je preuzeo izradu planova zaštite od zemljotresa, obuku za spašavanje i podizanje javne svijesti – pogotovo kod školske populacije. Obučenosť i opremljenost, ali i status jedinica Civilne zaštite zahtijeva dodatne politike, planove i izvršenje. Crna Gora je od 2014 godine dio Mehanizma civilne zaštite EU, koji omogućava zemlji podršku/aktivaciju hitne pomoći ovog pula zajedničkih snaga civilne zaštite EU. Okolnost ovog članstva je povoljna sa stanovišta ispunjavanja normi EU. Kontinuirana posvećenost NVO sektora ovoj oblasti je vrlo rijetka pojava u Crnoj Gori. – U odnosu na pripremljenost i dalje postoji veliki tehnički segment procjene stanja i sigurnosti objekata nakon zemljotresa koji u zemlji nije prepoznat, kao ni metodologija i sistem ocjenjivanja konstruktivnih oštećenja (sa ciljem da se uoči uzroci vulnerabiliteta i isti isprave u graditeljskoj praksi nakon zemljotresa) 	
--	---	--

<p>2.11.2. MJERE ZA SMANJENJE SEIZMIČKOG RIZIKA</p>		
<p>Ciljevi razvoja</p>		
<p>C2.11.2-1 Opštine moraju da definišu procedure procjene i razmatranja seizmičkog rizika prilikom izrade lokalne planske dokumentacije i urbanog razvoja.</p>	<p>– Izuzev nedostatka informacija o seizmičkom mikrozoniranju u prostornim planovima (kao jasne provjere podobnosti lokacije planiranih sadržaja), planovi</p>	<p>Djelimično</p>

	<p>nižeg reda sadrže smjernice za smanjenje seizmičkog rizika čiji je obim i uspješnost različitog kvaliteta. Isto je posljedica – nedovoljne administrativne organizovanosti države da obezbijedi kvalitetne inpute planerima i (u nedostatku prvog) nekompetentnosti planerskih timova i nerazumijevanju problematike i u krajnjoj liniji prihvatanja takvih rješenja.</p> <p>– U odnosu na lokalne studije seizmičkog rizika do sada nema takvih poduhvata – kad je u pitanju urbani razvoj (očigledan je nedostatak tehničkih i oragnizacionih kapaciteta za ovaj posao i na nivou Republike). Opštinski planovi zaštite od zemljotresa su obaveza pštinski službi civilne zaštite. Sama forma plana neophodno će se mijenjati u skladu sa EU direktivama.</p>	
--	--	--

14. OSNOVE ZAŠTITE OD INTERESA ZA ODBRANU

Osvrt na PPCG do 2020

Oblast odbrane, zaštite i spašavanja, predstavlja najvažnije funkcionalne cjeline sistema nacionalne bezbjednosti, koji Crna Gora intenzivno razvija nakon sticanja nezavisnosti 2006.godine, kroz unapređenje zakonskih i institucionalnih kapaciteta, te kroz proces bezbjednosnih integracija i članstvo u NATO (jul 2017). Dokument PPCG do 2020.godine, fokusirao se na značaj vanrednih situacija i strateških smjernica za odbranu i zaštitu, koje su započele sa uspostavljanjem u periodu izrade dokumenta (usvojen mart 2008). Obzirom da je važeći Prostorni plan CG, sačinjen i usvojen u tranzicionom periodu, koji je obilježio proces izgrađivanja institucija sistema nacionalne bezbjednosti, to se reflektovalo na procjenu realnih pokazatelja i preporučivanje budućih smjernica. Prostornim planom su izdvojene smjernice nacionalne strategije za vanredne situacije (usvojena 2006), koja sadrži preporuke za izgradnju i unapređivanje sistema za smanjenje rizika od katastrofa i djelovanje u vanrednim situacijama. Istaknuto je da rizike mogu prouzrokovati prirodni i tehnički faktori, jer je Crna Gora u prethodim decenijama iskusila destruktivne hazarde, kakvi su zemljotresi i propratne pojave (klizišta tla i odroni stijena), poplave, požari i zagađenja životne sredine.

Dokument važećeg PPCG nije ukazao na strukturni razvoj sistema zaštite i spašavanja, njegovih funkcija i mehanizama djelovanja u slučaju potencijalnih ugroženosti, već je akcenat stavio na preventivno djelovanje i proces prevencije nesreća zasnovan na tri komponente: kontinuirano tehničko osmatranje procesa i pojava, koji mogu rezultirati nesrećom ili katastrofom, simuliranje scenarija nesreća na osnovu realnih pokazatelja i stečenih iskustava i definisanje potencijalnih izvora nesreća i otklanjanje uočenih slabosti sistema. Od donošenja važećeg PPCG do sada Crna Gora je izgradila i uspostavila institucionalni okvir sistema odbrane I system zaštite i spašavanja, sa vrlo razgranatim strateškim i zakonodavnim okvirom. U okviru sistema nacionalne bezbjednosti Crne Gore, unapređeni su kapaciteti za uspostavljanje integrisanog kriznog upravljanja, a budući fokus planskog planiranja Crne Gore, treba da bude usmjeren na implementaciji planova, procedura i konkretnih mjera.

U toku perioda implementacije važećeg Plana, u oblasti prostornog planiranja je evidentno bila prisutna zapažena intenzivna urbanizacija i nelegalna gradnja, što može prouzrokovati dodatne rizike i izvore ugrožavanja. U navedenom periodu nije bilo prirodnih katastrofa većih razmjera, sa izuzetkom nekoliko primjera - poplava (januar, novembar i decembar 2010. godine) i ekstremne sniježne padavine (februar 2012.godine), kada je uslijed ekstremne meteorološke situacije veliki dio Crne Gore bio blokiran, što je onemogućilo normalno funkcionisanje infrastrukturnih sistema i objekata.

U PPCG do 2020 je navedeno da objekti i prostori posebne namjene koje posjeduje Vojska Crne Gore, treba da se katastarski evidentiraju i registruju u listu nepokretnosti Uprave za nekretnine Crne Gore, što je Ministarstvo odbrane CG realizovalo i predvidjelo za naredni PPCG, da 37 lokacija dobije oznaku “prostora posebne namjene” (dopis Ministarstva odbrane, 04-210/92 od 11.03.2020.godine). **U odnosu na preporuke za oblasti odbrana i zaštita i zaštita od prirodnih hazarda i industrijskih havarija iz PPCG do 2020, slijedi pregled realizovanih aktivnosti:**

Djelimično je realizovana preporuka C2.12.1-1 –izbor i određivanje kompleksa i lokacija neophodnih za funkcionisanje sistema odbrane na osnovu zakonskih i strateških dokumenata koji regulišu oblast odbrane Crne Gore. Proces određivanja vojnih lokacija koje zahtjeva Ministarstvo odbrane i VCG još nije završen, a u Sektorskoj studiji: odbrana, zaštita i spašavanje, ističe se da zahtjevane lokacije treba da se uključe u novom PPCG do 2040²⁷.

Strateškim dokumentom Strategijski pregled odbrane CG (2018), određivanje kompleksa i lokacija sistema odbrane, planirano je da se usvoji kroz Plan generalne regulacije Crne Gore (rok izrade kraj 2020), kojim će perspektivne lokacije biti prepoznate kao prostor specijalne namjene za potrebe odbrane.

Realizovana je preporuka C2.12.1-2 – izvršeno je smanjenje površine kompleksa u posjedu snaga bezbjednosti Crne Gore, prije svega Vojske i Ministarstva odbrane CG koji su imali najveći kompleks, odnosno izvršeno je njihovo prestrukturiranje za civilne potrebe. U prilog tome, navodimo četiri primjera transformacije vojne imovine u turističko-privredne svrhe, što je pozitivno uticalo na razvoj: Objekat „Šipčanik“-vinski podrum Plantaža, MTRZ “Sava

²⁷ Sektorska studija: odbrana, zaštita i spašavanje, Podgorica oktobar 2018, str.28

Kovačević- projekat Porto Montenegro, kasarna „Orjenski bataljon“ Kumbor – projekat Porto Novi, Kasarna Radovići i poligon Kočište – sastavni dio projekta Luštica Bay;

Realizovana je preporuka C2.12.1-3 – formiran je nacionalni sistem zaštite koji je funkcionalno integrisao institucije koje su uključene u proces praćenja prirodnih i tehničko-tehnoloških nepogoda, u oblasti zaštite i spasavanja. U okviru Ministarstva unutrašnjih poslova CG uspostavljena je institucija zadužena za ovu oblast, a to je Direktorat za zaštitu i spašavanje, nadležan za organizovanje i sprovođenje preventivnih, operativnih i sanacionih mjera zaštite i spašavanja, kao i spasilačkih aktivnosti u slučaju nastanka vanrednih situacija. Sistem zaštite i spašavanje sprovode državni organi, jedinice lokalne samouprave, privredna društva, preduzetnici i druga pravna i fizička lica. Takođe, realizovana je preporuka da se definišu sveobuhvatni nacionalni akcionih planovi, kao i pojedinačni planovi zaštite za sve vrste hazarda. Nacionalni planovi zaštite za određene hazarde, koji su usvojeni na državnom nivou, sadrže karakteristike i procjene, procjene rizika i mjere kriznog upravljanja, a to su: Nacionalni plan zaštite i spašavanja od zemljotresa, Nacionalni plan zaštite i spašavanja od požara, Nacionalni plan zaštite i spašavanja od poplava i Nacionalni plan zaštite i spašavanja od tehničko-tehnoloških nesreća. Osim toga, u pojedinim opštinama su usvojeni lokalni planovi zaštite i spašavanja za neke od ovih hazarda, ali ne u svim opštinama Crne Gore i ne za sve vrste hazarda, što se mora unaprijediti.

Realizovana je preporuka C2.12.1-4 – ovom preporukom je predviđeno unapređivanje opšte spremnosti i jačanje svijesti o značaju i potrebi organizovanja efikasne društvene aktivnosti u sprečavanju i ublažavanju efekata hazarda i vanrednih situacija, sa aktivnim učešćem građana u procesima na lokalnom i regionalnom nivou. To se kontinuirano realizuje kroz funkcionalnu organizaciju i djelovanje Direktorata za zaštitu i spašavanje, opštinskim službama zaštite i spašavanja, kao i dobrovoljnom učešću građana i građanskih spasilačkih udruženja (planinarska društva, gorske službe spasa, speleološka društva, ronilačka društva, izviđačke organizacije, klubove radio-amatera i slično).

Realizovana je preporuka C2.12.1-5 – integralno se organizuju i planski sprovode pripreme za odbranu i civilnu zaštitu, kao cjelovit sistem, kako za mirnodopske, tako i za uslove ugrožene bezbjednosti. Strategijom nacionalne bezbjednosti CG (2018) predviđeno je uspostavljanje jedinstvenog nacionalnog sistema kriznog upravljanja, usklađenog sa NATO politikama i principima. U tom smislu, prva aktivnosti koje su u toku, odnose se na izradu pravnog okvira i izradu Zakona o kriznom upravljanju (Programom rada Vlade CG, planirano je usvajanje u prvom kvartalu 2020), koji će definisati nadležnosti i odgovornosti svih elemenata sistema i njihovu interakciju sa lokalnim samoupravama i civilnim sektorom. Sve preporučene mjere iz PPCG 2020, implementarine su kroz planove zaštite i spašavanja.

- **Realizovana je preporuka C2.11.1-1** - Procjena rizika od poplava, dio je Nacionalnog plana zaštite i spašavanja od poplava. Zakonom o zaštiti i spašavanju (član 83), oblast zaštite i spašavanja od poplava, detaljno je obrađena i integriše više funkcionalnih zadataka, koji su ovom preporukom izdvojeni.
- **Realizovana je preporuka C2.11.1-2** - Nacionalni plan zaštite i spašavanja od poplava, navodi sanacione i druge mjere realizovane u cilju zaštite od vodne erozije.
- **Djelimično je realizovana preporuka C2.11.1-3** - Usvajanjem Zakona o zaštiti i spašavanju, uređen je sistem i propisane mjere djelovanja službe zaštite zadužene za gašenje požara i spašavanje prilikom požara. Ovim Zakonom, u članovima 84-103, detaljno su propisane mjere za smanjenje rizika od požara, koje su u skladu sa preporukom. Nacionalnim planom zaštite i spašavanja od požara, definisano je da su nacionalni parkovi u obavezi da donesu posebne planove zaštite, ali to je djelimično realizovano.

2.12. OSNOVE ZAŠTITE OD INTERESA ZA ODBRANU		
Ciljevi razvoja	Komentar	
C2.11.2-1 Opštine moraju da definišu procedure procjene i razmatranja seizmičkog rizika prilikom izrade lokalne planske dokumentacije i urbanog razvoja.	Opštine su u obavezi da pripreme lokalne planove zaštite i spašavanja od zemljotresa, sa procjenom seizmičkog rizika, ali samo su tri opštine pripremio lokalne planove zaštite, iako je to zakonska obaveza, koja proizilazi iz Zakona o zaštiti i spašavanju.	Da/Djelimično/Ne Djelimično

2.12.1. KONCEPT - ODBRANA I ZAŠTITA		
Ciljevi razvoja	Komentar	
C2.12.1-1 Izbor i određivanje kompleksa i lokacija neophodnih za funkcionisanje sistema odbrane izvršiće se na osnovu zakonskih i strateških dokumenata koji regulišu oblast odbrane Crne Gore.	Proces određivanja vojnih lokacija koje zahtjeva Ministarstvo odbrane i VCG još nije završen, a u Sektorskoj studiji: odbrana, zaštita i spašavanje, ističe se da zahtjevano lokacije treba da se uključe u novom PPCG do 2040. Strateškim dokumentom Strategijski pregled odbrane CG (2018), određivanje kompleksa i lokacija sistema odbrane, planirano je da se usvoji kroz Plan generalne regulacije Crne Gore (rok izrade kraj 2020), kojim će perspektivne lokacije biti prepoznate kao prostor specijalne namjene za potrebe odbrane.	Da/Djelimično/Ne DA Djelimično
C2.12.1-2 Smanjiti opseg površina kompleksa za potrebe snaga bezbjednosti Crne Gore i izvršiti njihovo prestrukturiranje za civilne potrebe urbanizacije.	Izvršeno je smanjenje površine kompleksa u posjedu snaga bezbjednosti Crne Gore, prije svega Vojske i Ministarstva odbrane CG koji su imali najveći kompleks, odnosno izvršeno je njihovo prestrukturiranje za civilne potrebe. U prilog tome, navodimo četiri primjera transformacije vojne imovine u turističko-privredne svrhe, što je pozitivno uticalo na razvoj: Objekat „Šipčanik“-vinski podrum Plantaža, MTRZ “Sava Kovačević- projekat Porto Montenegro, kasarna „Orjenski bataljon“ Kumbor – projekat Porto Novi, Kasarna Radovići i poligon Kočište – sastavni dio projekta Luštica Bay.	DA

<p>C2.12.1-3</p> <p>Formiranje nacionalnog sistema zaštite koji će funkcionalno integrisati sve relevantne institucije koje su uključene u proces praćenja prirodnih i tehničko-tehnoloških nepogoda, zaštitu i spasavanje, kao i definisanje sveobuhvatnih nacionalnih akcionih planova za sve vrste vanrednih situacija odvojeno kao za bilo koju vrstu kvantificiranog hazarda.</p>	<p>Formiran je nacionalni sistem zaštite koji je funkcionalno integrisao institucije koje su uključene u proces praćenja prirodnih i tehničko-tehnoloških nepogoda, zaštite i spasavanja. U okviru Ministarstva unutrašnjih poslova CG uspostavljena je institucija zadužena za ovu oblast, a to je Direktorat za vanredne situacije, nadležan za organizovanje i sprovođenje preventivnih, operativnih i sanacionih mjera zaštite i spašavanja, kao i spasilačkih aktivnosti u slučaju nastanka vanrednih situacija. Sistem zaštite i spašavanje sprovode državni organi, jedinice lokalne samouprave, privredna društva, preduzetnici i druga pravna i fizička lica. Takođe, realizovana je preporuka da se definišu sveobuhvatni nacionalni akcionih planovi, kao i pojedinačni planovi zaštite za sve vrste hazarda. Nacionalni planovi zaštite za određene hazarde, koji su usvojeni na državnom nivou, sadrže karakteristike i procjene, procjene rizika i mjere kriznog upravljanja, a to su: Nacionalni plan zaštite i spašavanja od zemljotresa, Nacionalni plan zaštite i spašavanja od požara, Nacionalni plan zaštite i spašavanja od poplava i Nacionalni plan zaštite i spašavanja od tehničko-tehnoloških nesreća. Osim toga, u pojedinim opštinama su usvojeni lokalni planovi zaštite za neke od ovih hazarda, ali ne u svim opštinama Crne Gore i ne za sve vrste hazarda, što se mora unaprijediti.</p>	<p>DA</p>
<p>C2.12.1-4</p> <p>Opšta spremnost u zajednicama će se ojačati, a nivo svjesnosti o značaju i potrebi imanja organizovane i efikasne društvene aktivnosti u sprečavanju i ublažavanju efekata hazarda i vanrednih situacija će se podići, sa aktivnim učešćem građana u procesima na lokalnom i regionalnom nivou.</p>	<p>Ovom preporukom je predviđeno unapređivanje opšte spremnosti i jačanje svijesti o značaju i potrebi organizovanja efikasne društvene aktivnosti u sprečavanju i ublažavanju efekata hazarda i vanrednih situacija, sa aktivnim učešćem građana u procesima na lokalnom i regionalnom nivou. To se kontinuirano relizuje kroz funkcionalnu organizaciju i djelovanje Direktorata za vanredne situacije, opštinskim službama zaštite i spašavanja, kao i dobrovoljnom učešću građana i građanskih spasilačkih udruženja (planinarska društva,</p>	<p>DA</p>

	gorske službe spasa, speleološka društva, ronilačka društva, izviđačke organizacije, klubove radio-amatera i slično).	
<p>C2.12.1-5</p> <p>Integralno organizovati i planski sprovoditi pripreme za odbranu i civilnu zaštitu, kao cjelovit sistem, kako za mirnodopske, tako i za uslove ugrožene bezbjednosti.</p> <p>Objašnjenje: Prostornim planovima nižeg reda utvrđuju se: potrebe u sklonišnom prostoru, vrste skloništa, kapacitet, otpornost, mikrolokacija, mirnodopska namjena, položaj u odnosu na površinu tla i dr. Kroz prostorno i urbanističko planiranje treba razriješiti problematiku lokacije zbornih mjesta prihvata, odnosno mjesta prikupljanja stanovništva predviđenog za evakuaciju, propusnu moć i vrste saobraćajnica koje će koristiti za potrebe prevoza kod evakuacije, uređenje teritorije i druge sadržaje koji će pratiti planska rješenja. Radiološko-hemijsko-biološka zaštita (RHB) uspostavlja se kroz razvijenu saobraćajnu mrežu za brzu evakuaciju sa prostora ugroženog RHB agensima, lokacija zdravstvenih i drugih ustanova za prihvata i hospitalizaciju kontaminiranih, kroz planiranje vodosnabdijevanja za dekontaminaciju, za gradnju objekata, za dekontaminaciju laboratorija i dr. Zaštita i spasavanje od požara sprovodiće se kroz urbano rješenje protivpožarnih puteva i prilaza vodnim objektima, smanjenje požarne opterećenosti protivpožarnih prepreka, uslova za efikasnu intervenciju vatrogasnih snaga, dobro dimenzionisanje vodovodne i hidrantske mreže, lokacije vatrogasnih objekata, obezbjeđenje sistema veza i dr. Zaštita i spasavanje iz ruševina organizovaće se preko karakteristika gradskih saobraćajnica, karakteristika procijenjenih ruševina i ostalih elemenata datih kroz uređenje urbane strukture. Zaštita i spasavanje od poplava organizovaće se kroz obezbjeđenje prilaza za brzu intervenciju na prostoru</p>	<p>Integralno se organizuju i planski sprovode pripreme za odbranu i civilnu zaštitu, kroz mehanizme, vježbe i scenarije zasnovane na interoperabilnosti sistema sa NATO. Strategijom nacionalne bezbjednosti CG (2018) predviđeno je uspostavljanje jedinstvenog nacionalnog sistema kriznog upravljanja, usklađenog sa NATO politikama i principima. U tom smislu, prva aktivnosti koje su u toku, odnose se na izradu pravnog okvira i izradu Zakona o kriznom upravljanju (Programom rada Vlade CG, planirano je usvajanje u prvom kvartalu 2020), koji treba da definiše nadležnosti i odgovornosti svih elemenata sistema i njihovu interakciju sa lokalnim samoupravama i civilnim sektorom. Sistem odbrane, zaštite i spasavanja, kontinuirano se unapređivao kroz proces učlanjivanja, a zatim od članstva u NATO (2017), jer je Crna Gora postala integralni dio sistema kolektivne bezbjednosti, zbog čega je u obavezi da usaglašava politike bezbjednosti, odbrane i kriznog upravljanja, kao i mehanizme postupanja.</p> <p>Sve preporučene mjere iz PPCG 2020, predviđene su da se usvoje kroz planove zaštite i spašavanja za sve vrste hazarda (nižeg reda – opštinski nivo).</p>	<p>DA</p>

plavljenja, kroz gradnju objekata za efikasnu zaštitu od poplava i odbrana od poplava, posebno za zone plavljenja nizvodno od akumulacija i dr.		
---	--	--

15. KLIMATSKO-METEOROLOŠKE KARAKTERISTIKE

Analiza

PPCG do 2020. godine, u vrlo ograničenom i ne preciznom obimu sadrži klimatsko-meteorološke karakteristike u odsustvo analitičkog osvrta na njihov značaj u svrhu valorizacije i determinisane potencijalne namjene prostora. Takođe, vrlo je izražena heterogenost materijala za koji se može reći da nema neku posebnu upotrebljivost u oblasti PP, opšteg je karaktera na nivou neke vrste obične informacija. Klimatsko stanje je prezentirano po modelu “ono što je prikupljeno” najrazličitije sadržine i različit nivo obrade bez adekvatne stručne adaptacije za potrebe PP. Meteorološki parametri i klimatske osobine nisu adekvatno predstavljene niti sa aspekta procjene tj. identifikacije potencijalnih prirodnih resursa samim tim i namjena prostora kojim bi se valorizovala ekonomska vrijednost, niti sa aspekta potencijalno mogućih uticaja u smislu potencijalnih hazarda koji bitno mogu da degradirao ekonomsku vrijednost određenog prostora.

Realizovanost

Iako su klimatske karakteristike, prilično oskudno prezentirane bez njihovo uvođenje u funkciji PP, postoji određen stepen realizacije u smislu korišćenje klimatskih resursa prostora. U prvom redu to su turistički kapaciteti izgradnja infrastrukture i namjena prostora za turističke sadržaje. Značajno su povećani infrastrukturni kapaciteti ljetnjeg i zimskog turizma. Takođe otpočeta je ekonomska valorizacija klimatskog potencijala određenih prostora koji imaju klimatski potencijal u vidu energije vjetra, solarne energije i malih hidroelektrana (mHE) sa planiranim aktivnostima na izgradnji velikih hidroelektrana za koje su vršena istraživanja. Postignuta je značajna realizacija u korišćenju i valorizaciji klimatsko-meteoroloških resursa, prvenstveno zbog odgovarajuće adekvatne politike Vlade i strateškim stavom za stvaranje povoljnog ambijenta i privlačenje stranih investicija sa ciljem da se valorizuju evidentni klimatski resursi što će ostvariti pozitivne implikacije po ekonomsku moć i razvoj društva.

PPCG do 2020. godine, nije adekvatno u dovoljnoj mjeri ukazao na opasnost od nekontrolisane urbanizacije u kontekstu klimatskih uticaja. Tako da sada imamo vrlo nepovoljnu sliku u urbanim sredinama u slučajevima visokih tropskih temperatura stvaraju se “ostrva toplote” kao izuzetno nepovoljna klimatsko-meteorološka karakteristika za određeni prostor u kome se odvija intenzivna urbanizacija. Određeni dijelovi prostora su bitno urbanizovani a da pri tom se nije vodilo računa o mogućim potencijalno opasnim uticajima od strane meteoroloških situacija kao što su npr. urbane i bujične poplave koje su potencijalno veoma opasne za urbane sredine, nose vrlo visok rizik. Takođe tu su i ostali uticaji, za koje smo u proteklom periodu imali veliku ranjivost prostora, kao što su ciklonske poplave, velike sniježne padavine, požari-wildfire, olujni vjetrovi i ekstremne temperaurne inverzije koji su uticali na stanje kvaliteta vazduha u urbanim sredinama. Za ove veoma važne klimatsko-meteorološke faktore, koji u velikoj mjeri determinišu stanje i prejudiciraju namjenu prostora i rizik od njihovog ekstremnog djelovanja, izostao je kvalitetan analitički pristup u odnosu na njihov značaj u oblasti prostornog planiranja.

Evidentne su neke kvalitetne realizacije, ali isto tako stoji da su realizovne neke aktivnosti koje nisu kompatibilne sa klimatsko-meteorološkim karakteristikama.

